

Martina Motzbäuchel 2021, MKN Keskus

Muuttuva maisema

– maisemakuvia
valtakunnallisesti
arvokkailta maisema-
alueilta ennen ja nyt

MKN Maisema

Martina Motzbäuchel 2021, MKN Keskus

Suomalainen kulttuurimaisema muuttuu koko ajan. Joskus muutos koetaan positiivisena, joskus negatiivisena. Muutokseen tottuu helposti, eikä sitä ole aina helppo huomata. Muutosta voi kuitenkin hallita kulttuuriympäristön hyvällä suunnittelulla ja hoidolla.

Samana maisemanäkymän valokuvaaminen uudestaan tietyin aikaväleillä tarkasti, samasta paikasta, on havainnollinen tapa seurata maiseman muutosten suuntaa. Kuvaparit voivat myös herättää pohtimaan, onko hoito ollut riittävää, onko jotain arvokasta jo menetetty ja mitä voidaan vielä pelastaa.

Suomen 186 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ovat kulttuurimaisemamme merkittävimpiä helmiä. Vuosina 2021-2023 toisintokuvasimme noin 70 vanhaa maisemakuvaa valtakunnallisesti arvokailta maisema-alueilta Ahvenmaalta Lappiin. Kuvauksissa olivat mukana myös kaikki Suomen 27 kansallismaisemaa.

Paikalliset asukkaat ja maanomistajat olivat innostuneita kuvauksista. Maiseman monet muutokset herättivät keskustelua. Kuvaparit sekä videot olivat sosiaalisen median kanavissamme tykättyjä ja seurattuja. Toisintokuvauksista kiinnostui myös media. Maaseudun Tulevaisuus teki tuloksista kesäsarjan vuonna 2021. Koti ja maaseutu -lehti toteutti kuvapareista ja alueiden maisemien hoitajista artikkelisarjaa kolmen vuoden ajan. Artikkeleita julkaistiin myös paikallislehdissä ja ympäristöalan julkaisuissa. Projektimme sai julkisuutta myös Saksassa.

Hankkeen toteutuksesta vastasi maiseman- ja luonnonhoidon kehitysjohtaja, maisematutkija FM Leena Lahdenvesi-Korhonen MKN Keskuksesta. Valokuvaukset toteutti valokuvaaja, TaM Martina Motzbäuchel. Kuvaushankkeet rahoitti ympäristöministeriö.

maajakotitalousnaiset.fi/maisemanmuutos

[@maajakotitalousnaiset](https://www.instagram.com/maajakotitalousnaiset)

[@kylaanmaisemaan](https://www.instagram.com/kylaanmaisemaan)

ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet

[#maisemamuutos](#) [#rephotography](#)

[#arvokkaat_maisema_alueet](#)

[#kansallismaisema](#)

[#kyläänmaisemaan](#)

Kynnär

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisema, Uusimaa

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemien alueella on useita vanhoja kyläkeskuksia. Alueen nykyinen asutus on kuitenkin ryhmittynyt suhteellisen tasaisesti maanteiden varsille ja avariin peltomaiden reunoille. Rakennuskanta on ikärakenteeltaan vaihtelevaa. Alueella on runsaasti vanhoja päärakennuksia, komeita kavinavetoita, pieniä mökkejä puutarhoineen sekä puisia koulu- ja kaupparakennuksia. Maisema-alueen satunnaiset uudisrakennukset sijaitsevat pääosin asutuksen perinteisellä vyöhykkeellä peltojen ja kallioselänteiden saumakohdassa istuen maisemaan suhteellisen hyvin.

Kynnärin maisemakuvasta ei arvaisi, että olemme aivan Ruuhka-Suomen eteisessä. Maisema edustaa juuri sitä, mistä maisema-alueen arvot tunnetaan: avarista maisemakuvista ja rakennetun ympäristön monikerroksisuudesta. Sadassa vuodessa Kynnärin maisema on monen maiseman pienen elementin ja rakennelman kadotessa hieman yksinkertaistunut, mutta maisemalle tunnusomaiset yleiset piirteet ja rakenne ovat säilyneet.

Harry Hintze, Historian kuvakokoelma (HK10000:3899), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kynnar
Siuntion ja Degerbyn viljelymaisema, Uusimaa

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat ovat laaja-alaisia ja edustavia esimerkkejä läntisen Uudenmaan vauraista ja yhtenäisistä viljelyalueista.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat edustavat eteläisen Suomen vaurasta maatalousmaisemaa, jonka runkona ovat pienten jokien ja purojen halkomat laajat savikot. Ainoastaan Siuntion pohjoispuolella sijaitsevan Myllykylän ympäristö sekä Karhujärven koillisrannalta pohjoiseen kurkottavan Palojoen varsi ovat jyrkempää ja pienipiirteisempää luonnonmaisemaa. Alueen alavaan viljelymaisemaan tuovat vaihtelua kallioidet ja metsäiset selänneet sekä niiden katveisiin jäävät satunnaiset pienialaiset viljelykset. Alueen keski- ja pohjoisosien korkokuva vaihtelee selvästi alueen eteläosia voimakkaammin. Maisema-alue on entistä merenpohjaa, jonka jylhät kalliot hahmottuvat maisemassa edelleen saarimaisina.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat sijaitsevat Etelä-Suomen graniittialueella, jolle ovat tyypillisiä paikoin lähes kanjonimaisen jylhät ruhjeet ja murrokset. Maisema-alueen vesistöjärjestelmän rungon muodostavat monet savikkoalueiden läpi virtaavat joet, jotka laskevat Pikkalanjoen kautta Pikkalanlahteen.

Maisema-alueen tärkeimpiä luontokohteita ovat siellä täällä säilyneet lehdot. Pienialaisia lehtoja on säilynyt myös kallioiden välisissä painanteissa, mäkien jyrkillä rinteillä sekä rannoilla. Lehtojen kasvusto ja linnusto ovat monipuolisia. Alueella on myös karuja mäntyvaltaisia kalliometsiä sekä kuusta kasvavia korpijuotteja. Siellä täällä peltoaukeiden keskellä kasvaa yksittäisiä maisemapuita.

Siuntio on kuulunut Suomen pronssikautisen asutuksen ydinalueisiin. Suurin osa alueen kiinteistä muinaisjäännöksistä on pronssikautisia rökkiöhautoja, jotka sijaitsevat tyypillisesti kalliosaarekkeiden ja laaksojen rinteillä, muinaisten saarien ja niemien näkyvimmillä paikoilla. Runsaimmin rökkiöhautoja on Siuntion kirkonkylän ja Degerbyn alueella. Skällberget Siuntion kirkon länsipuolella on vanha linnavuori. Siuntionjoen ja Karhujärven rannoilta tunnetaan myös kivikautisia asuinpaikkoja ja irtojäännöksiä.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemien alueella on useita vanhoja kyläkeskuksia. Alueen nykyinen asutus on kuitenkin ryhmittynyt suhteellisen tasaisesti maanteiden varsille ja avariiden peltomaiden reunoille. Rakennuskanta on ikärakenteeltaan vaihtelevaa. Alueella on runsaasti vanhoja päärakennuksia, komeita kavinavetoita, pieniä mökkejä puutarhoineen sekä puisia koulu- ja kaupparakennuksia. Maisema-alueen satunnaiset uudisrakennukset sijaitsevat pääosin asutuksen perinteisellä vyöhykkeellä peltojen ja kallioselänneiden saumakohdassa istuen maisemaan suhteellisen hyvin. Maisema-alueen eteläosat ovat kuuluneet Neuvostoliiton vuosina 1944–1956 vuokraamaan Porkkalan alueeseen.

Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat muodostavat laajan ja edustavan esimerkin läntisen Uudenmaan vauraista ja yhtenäisistä viljelyalueista. Alueen maisemallisia arvoja korostavat pitkä asutushistoria, Siuntion ja Degerbyn kirkonkylät, useat kartanoympäristöt ja muut kulttuuriympäristön arvokohteet, laajat yhtenäiset viljelyalueet, vanhat tielinjaukset sekä lähes luonnontilainen jokiluonto. Myös monet kallioalueet ja rehevät rinnelehdot ovat maiseman kokonaiskuvan kannalta olennaisia ja luontoarvoiltaan huomattavia kohteita.

Hämeen linna ja Aulanko

Kansallismaisema, Vanajaveden laakso ja Aulanko, Kanta-Häme

Vanajaveden laakson ja Aulangon maisemia leimaavat monet kulttuurihistoriallisesti arvokkaat elementit. Alueella on ainutlaatuinen muinaismuistojen keskittymä, runsaasti keskiaikaisperäisiä kartanoita, monta keskiajalta periytyvää kyläkeskusta sekä 1800- ja 1900-lukujen huvilakulttuurin synnyttämiä ympäristöjä. Alueen rakennushistoriallisia kiintopisteitä ovat mm. Hämeen linna, Hattulan keskiaikainen kirkko, kartanot puistoineen sekä vanhat hämäläistalot. Kokonaisuutta rikastavat arvokkaat luontokohteet, perinnebiotoopit sekä mäkialueet näkymineen. Vanajaveden laakso on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta. Alueella sijaitsee myös Suomen ensimmäinen, vuonna 2001 perustettu Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto.

Keskiaikaista Hämeen linnaa on vuosisatojen aikana laajennettu useissa rakennusvaiheissa. 700-vuotiaan linnan nykyinen asu on tulosta vuosikymmeniä kestäneestä entistämistyöstä. Historiallinen maisema ja linnan ylväät piirteet Vanajaveden rannalla on mahdollista tunnistaa monesta ilmansuunnasta, mutta osa vanhoista ja juhlavista näkymistä on myös jo sulkeutunut ainakin vehreään ja lehtevään kesäaikaan.

Aulangon puiston kehittäminen alkoi 1850-luvulla ja suosituksi matkailualueeksi Aulanko kehittyi 1930-luvulla. Hotellin nykyisen funkkistyyllisen päärakennuksen ensimmäinen osa valmistui vuonna 1938 ja yhdeksänreikäisen golfkentän rakennustyöt hotelliin pihapiirissä aloitettiin samana vuonna. Sotavuodet kuitenkin keskeyttivät rakennustyöt ja muutamia vuosia hotellin ympäristö oli perunapeltona. Sotien jälkeen kentän rakentaminen jatkui ja kenttä valmistui käyttöön. Hotellin itäinen silhuetti on muuttunut kolmella vuosikymmenellä tehtyjen muutostöiden ja laajennusten myötä, mutta Aulangon aikaisemman omistajan ja erityisesti puiston kehittämisestä kiinnostuneen Eversti Hugo Standertskjöldin mukaan nimetty golfkenttä toimii edelleen. Se on Suomen vanhin alkuperäisessä muodossaan oleva golfkenttä.

Historian kuvakokoelma (HK19681123:2358.162), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Hämeenlinna
Kansallismaisema, Vanajaveden laakso ja Aulanko, Kanta-Häme

Daniel Nyblin 1893, Historian kuvakokoelma (HK7878:58), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Hämeenlinna
Kansallismaisema, Vanajaveden laakso ja Aulanko, Kanta-Häme

Teuvo Kanerva 1957-1961, Historian kuvakokoelma (HK19950323:4677), Museovirasto, Finna.fi

*Martina Motzbäuchel 2021,
Maiseman muutoksessa mukana
kuvakokoelma, MKN Keskus*

Aulanko
Kansallismaisema, Vanajaveden laakso ja Aulanko, Kanta-Häme

Vanajaveden laakso ja Aulanko muodostavat ainutlaatuisen ja monipuolisen maisemakokonaisuuden, jossa kulttuuripiirteiden historiallinen kerroksellisuus näkyy poikkeuksellisen selvästi.

Vanajaveden laakson ja Aulangon maisema-alue sijoittuu Vanajaveden kaakkoisrannalle ja Hämeenlinnasta Vanajaveteen ulottuvan kapean vesireitin varrelle. Alueen luoteesta kaakkoon suuntautunutta maisemaa luonnehtivat vesistöjen lisäksi drumliinit, kumpumoreenit sekä maisema-alueen länsipuolella kulkevan harjujakson juurelle syntyneet hietta- ja savikkomaat.

Vanajaveden laakso kuuluu Etelä-Hämeen lehtokeskukseen. Alueella on runsaasti pitkien kulttuurijatkumoiden synnyttämiä elinympäristöjä, jotka vaihtelevat perinnebiotoopeista monentyyppisiin puistoalueisiin. Metsät ovat iältään vaihtelevia ranta-alueiden lehtoja, selännealueiden tuoreita havumetsiä tai harjumaiden kuivia mäntykankaita.

Maisema-alueella on myös luonnonoloiltaan arvokkaita suo- ja kosteikkokohteita, kuten Jumoinsuon luonnontilainen keidassuo ja Kriipin linnustollisesti arvokas kosteikkoniemi.

Alueen kulttuuriset kerrostumat ulottuvat kivikaudesta nykypäivään. Huomattava osa Suomen rautakautisesta asutuksesta on sijainnut Vanajaveden laaksossa, jossa ovat yhdistyneet edulliset ilmasto-olot, viljava maaperä sekä vesireittien tarjoamat hyvät kulkuyhteydet. Laaksosta on löydetty yksi sisämaan merkittävimmistä rautakautisista asutuskeskittymistä, jonka muinaisjäännöksiin kuuluu asuinpaikkojen, hautapaikkojen sekä uhri- ja kulttipaikkojen ohella muinaislinnaketju. Maisemallisesti erityisen vaikuttava muinaislinna on Tenholan Linnavuori, joka on toiminut Hattulan ja Kalvolan asukkaiden tähytys- ja pakolinnana. Tenholan rinteellä erottuu edelleen kaksi soravallia, joiden lisäksi linnoitukseen on liittynyt puisia rakenteita. Vanajaveteen kulkevan virran varrelle keskiajalla rakennettu Hämeen linna on osa Hämeen muinaislinnaketjusta alkanutta puolustusvarustusten jatkumoa. Esihistoriallisten muinaisjäänösten ohella alueella on jäljellä keskiajalta periytyviä kulttuuriympäristöjä, kuten Hämeen linna, kirkkokoja, vanhoja kyliä ja kartanoita sekä telinjoja. Kirkonseutuja ja kyliä yhdistäneistä vanhoista maanteistä huomattavin on Hattulan kirkolta Mierolan kautta Tyrväntöön johtava tie, jonka varrella on lukuisia kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita.

Useiden keskiajalla perustettujen kartanoiden maat muodostavat laajan yhtenäisen viljelymaiseman Vanajaveden kaakkoisrannalle. Lisäksi kartanoiden tiluksilla on lukuisia vanhoja maatiloja, huviloita ja työntekijöiden asuinrakennuksia. Maisema-alue sijaitsee suurten kasvukeskusten tuntumassa ja osin sisälläkin. Maisema on jatkuvassa voimakkaassa muutoksessa, kun uudet asuinalueet usein valtaavat peltoalaa.

Vanajaveden laakson ja Aulangon maisemia leimaavat monet kulttuurihistoriallisesti arvokkaat elementit. Alueella on ainutlaatuinen muinaismuistojen keskittymä, runsaasti keskiaikaisperäisiä kartanoita, monta keskiajalta periytyvää kyläkeskusta sekä 1800- ja 1900-lukujen huvilakulttuurin synnyttämiä ympäristöjä. Alueen rakennushistoriallisia kiintopisteitä ovat Hämeen linna, Hattulan keskiaikainen kirkko, kartanot puistoineen sekä vanhat hämäläistalot. Kokonaisuutta rikastavat arvokkaat luontokohteet, perinnebiotoopit sekä mäkialueet, joilta aukeaa harmonisia näkymiä Vanajaveden selälle ja Vanajaveden laakson kulttuurimaisemiin. Vanajaveden laakso on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Meltola ja Varasvuori

Paimionjokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Paimionjokilaakson elinvoimainen maatalous ja tilat ylläpitävät laajoja ja vauraita viljelysmaisemia. Maiseman suuret muutokset tulevat esille uusina rakennuksina ja uusina tielinjoina samalla, kun maiseman pienempiä elementtejä, rakennuksia ja rakennelmia häviää käyttötarkoituksen loputtua.

Pääpiirteissään vakiintunut toiminta on pitänyt maiseman näissä maisemakuvissa, viimeisimmät vuosikymmenet hyvin samanmuotoisena.

Matti Poutvaara 1964, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:1121), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Meltola
Paimionjokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Matti Poutvaara 1964, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:25.PAIM.1), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Varasvuori
Paimionjokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Suomen vanhimpiin kulttuurimaisemiin kuuluva Paimionjokilaakson viljelymaisema on edustava esimerkki Lounaisen viljelyseudun jokilaaksomaisemasta kartanoineen ja ryhmäkyläineen.

Paimionjokilaakson viljelymaisema on historiallisesti monikerroksista kulttuurimaisemaa, jossa yhdistyvät esihistorialliset muinaisjäännökset, rautakautisten linnavuorten maisemat, pitkäaikaisen kartanokulttuurin leimaamat viljelyaukeat, keskiaikaisperäiset liikenneväylät sekä vanha lounaissuomalainen kyläasutus.

Paimionjokilaakson viljelymaisema muodostuu entiseen merenpohjaan kerrostuneille savikoille raivatuista viljelyalueista. Noin 110 kilometriä pitkä Paimionjoki saa alkunsa Someron Somerniemeltä. Sameavetiseen jokeen yhtyy useita sivu-uomia, joista suurin on pohjoisesta virtaava Tarvasjoki.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Paimionjokilaaksoa reunustavat selänteet ja savikon laidoilla kohoavat kalliosaarekkeet ovat huuhtoutuneet lakialueiltaan karuiksi ja niillä kasvaa kuivaa männikköä. Rinteiden alaosat ovat usein tuoreen kuusikon peittämiä. Paikoitellen metsäkasvillisuus ulottuu joen rantarinteisiin saakka rehevinä lehtoina.

Alue asutettiin pysyvästi 1300-luvulla, jolloin alueen asukkaita elättivät maatalouden ohella merenkulku ja laivanrakennus. Nykyisen kulttuurimaiseman pääpiirteet ovat syntyneet jo ennen isoajakoa, mutta peltoala on kasvanut runsaasti 1700- ja 1800-lukujen vaihteen jälkeen. Jokilaakson perinteinen asutus sijaitsee pääasiassa metsän ja pellon reunavyöhykkeessä. Alueen vanhat kantatilat on perustettu jokivarsien helposti raivattaville alueille. Myöhäisempi asutus on sijoittunut näiden tilojen takamaille kauemmas joesta. Alueelta tunnetaan useita esihistoriallisen ajan muinaisjäännöksiä, joista suurin osa on pronssi- ja rautakautisia hautaröykkiöitä sekä myös kivikautisia asuinpaikkoja. Maisema-alueella on useita rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita, kuten kirkkoympäristöjä ja kyläkokonaisuuksia sekä myös arvokkaita niittyjä, ketoja ja laitumia. Laajojen rantaniittyjen reunustama Paimionlahti on kasvi- ja lintulajistoltaan arvokas.

Maisema-alueen pohjoisosaa leimaavat lounaiselle viljelyseudulle tyypilliset ryhmäkylät. Maatalous on Paimionjokilaakson tärkein elinkeino, mutta perinteinen karjatalous on vähentynyt alueella tuntuvasti. Maisema-alueen vanhat haka- ja niittymaot on otettu viljelykäyttöön lukuun ottamatta joki- ja purovarsien jyrkkiä töyräitä. Alueella on kuitenkin jäljellä arvokkaita niittyalueita, jotka sijaitsevat etenkin Askalan voimalaitosta ympäröivillä jokitöyräillä ja Alhaisissa Paimionjoen suistossa.

Alue edustaa vaurasta lounaissuomalaista kulttuurimaisemaa, joka on sijoittunut entiseen merenpohjaan kasautuneille savikoille. Jokilaakson yleisilme vaihtelee alajuoksun avarista peltolakeuksista pohjoisosien pieniipiirteiseen maisemaan. Paimionjokilaakson elinvoimainen maatalous ja tilat ylläpitävät laajoja ja vauraita viljelysmaisemia. Maiseman suuret muutokset tulevat esille uusina rakennuksina ja uusina tielinjoina samalla, kun maiseman pienempiä elementtejä, rakennuksia ja rakennelmia on kadonnut käyttötarkoituksen loputtua. Pääpiirteisissään alueen maisemarakenne on säilynyt viimeisimmät vuosikymmenet hyvin samanmuotoisena.

Halikonjoen silta, Salo

Halikonjokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Halikonjokilaakson viljelymaisema on Lounaisen viljelyseudun edustavaa, historiallisesti monipiirteistä ja -kerroksista kulttuurimaisemaa. Maisemaa luonnehtivat muinaisjäännökset, vauraat maatilat ja vanhat kartanot. Alueella on myös jokitörmiin syntyneitä perinnebiotooppeja ja puronvarsilehtoja.

Halikon siltapaikka Halikon kirkon läheisyydessä on ollut osa Turku ja Viipuria yhdistämään rakennettua historiallista Suurta Rantatietä. Halikon kirkonseutu ja Suuri Rantatie ovat myös valtakunnallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön RKY-kohteita.

Kirkonmäen 1900-luvun alun suuri maisemallinen avoimuus on sulkeutunut, mutta moni arvotekijä on edelleen kasvillisuuden lomasta tunnistettavissa. 1860-luvulla rakennettu vanha yksiaukkoinen ponsiansassilta on yhä kevyen liikenteen käytössä ja museosiltana, tosin mittasuhteiltaan dominoivan uuden sillan varjossa. Kivirakenteinen lainamakasiini mäen päällä on museona. Sillan eteläpuolella sijaitsevat mm. Rikalan muinaislinna sekä rautakautiset asuinpaikat ja kalmistot. Rinnepellot on osin metsitetty, mutta osa jokivarresta on puoliavoimina niittyinä ja luonnonlaitumina. Ja sellaisena ne ovat myös säilymässä uudelleen aktivoituvan laidunnuksen myötä.

M.L. Carstens 1908, Historian kuvakokoelma (HK19900208:607), M. L. Carstensenin kokoelma, Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Halikonjoen silta, Salo
Halikonjokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Halikonjokilaakso edustaa Lounaisen viljelyseudun vaurasta viljelymaisemaa, jolle ovat tyypillisiä suuret maatilat sekä vanhat kartanot.

Alueen maaperä on pääasiassa entiseen merenpohjaan kerrostunutta savea. Laajoja savikkoja reunustavat paljaksi huuhtoutuneet kalliomaat sekä hiekka- ja moreenimuodostumat. Savimaiden yhteydessä on lajistoltaan arvokkaita hietaisia paahderinteitä. Jokilaakson pohjoisosien selänteillä kasvaa mäntyvoittoisia havumetsiä, eteläosassa puolestaan sekametsiä ja jaloja lehtipuita. Alueella on arvokkaita reheviä lehtokokonaisuuksia.

Halikonjoen varrella on useita koskia, joista osa on padottu. Rehevän Halikonlahden pohjukassa ja reunoilla on laajoja suistomaita, joiden niityillä ja ruovikkoalueilla viihtyvät muutto- ja pesimälinnut.

Halikonjokilaakso on historiallisesti arvokasta aluetta, josta tunnetaan useita esihistoriallisia muinaisjäännöksiä. Alueen vanhimmat muinaisjäännökset ovat kivilautisia asuinpaikkoja. Pronssikauden merkittävimpiä jälkiä ovat Viitankruunun ja Tampaltankruunun kookkaat hautaröykkiöt, jotka sijaitsevat Halikonlahden itärannan korkeilla kalliomäillä.

Huomattavin rautakautinen muinaisjäännos on Halikonlahden entiseen pohjukkaan muodostuneen Rikalan kauppapaikan vieressä kohoava Rikalan rautakautinen muinaislinna. Halikon keskiaikainen kirkko sijaitsee Rikalanmäen ja Kihistenmäen lähellä, Halikonjoen ja keskiaikaisperäisen Suuren Rantatien (Kuninkaantien) risteyskohdassa.

Maisema-alue edustaa kokonaisuudessaan perinteistä, hyvin säilynyttä lounaissuomalaista maaseutumaisemaa, jonka asutus on sijoittunut pääasiassa metsäselänteiden ja -saarekkeiden reunoille. Alueella on runsaasti edustavia kyläkokonaisuuksia, yksittäisiä hyvin hoidettuja pihapiirejä sekä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskantaa. Halikonlahtea ympäröivää kulttuuriympäristöä hallitsee kolme huomattavaa kartanoa. Maisema-aluetta halkoo Suuri Rantatie, joka on säilyttänyt viljelyalojen ja kalliomaiden saumakohdassa mutkittelevan vanhan linjauksensa varsin hyvin. Halikonjokilaakso on vanha liikenteellinen solmukohta, jota halkovat useat pitkäaikaiset väylät.

Alueen viljelymaisema on tunnusomaista Lounaisen viljelyseudun kulttuurimaisemaa, jota luonnehtivat runsaat muinaisjäännökset, vauraat maatilat ja vanhat kartanot. Murroslaaksoihin syntynyt Halikonjoki sivu-uomineen muodostaa monipiirteisen ja historiallisen jokilaakson viljelymaiseman, jonka viljelynäkymät ovat historiallisesti monikerroksisia ja edustavia. Halikonlahden kartanokeskittymä on Suomessa kulttuurihistorialtaan ja maisemiltaan ainutlaatuinen. Maisema-alueella on myös arvokkaita jokitormiin syntyneitä perinnebiotooppeja ja puronvarsilehtoja.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Liedon Vanhalinna

Kansallismaisema, Aurajokilaakson viljelymaisema, Varsinais-Suomi

Aurajokilaakson viljelymaisema on yksi Suomen vanhimmista kulttuurimaisemista. Vanhimmat pellot ovat olleet viljelyksessä jo rautakaudella. Maiseman arvotekijöitä ovat rakennusperinnöltään merkittävät kirkkoympäristöt, vanhat kartanot ja maatilat, vanhat reittinsä säilyttäneet keskiaikaisperäiset tielinjat, edelleen jatkuvan aktiivisen maatalouden avoimina pitämät jokilaaksonäkymät sekä arvokkaat perinnebiotoopit.

Liedon Vanhalinnan muinaislinna kohoaa peltoaukealta hallitsevana ja jyrkkänä kalliomäkenä Aurajoen ja Hämeen Härkätien välissä. Se on toiminut jo varhain esihistoriallisella ajalla asutetun seudun hallinnollisena ja puolustuksellisenä keskuksena. Vanhalinna on maamme harvoja muinaislinnoja, joita käytettiin keskiajallakin. Mäeltä avautuvat näkymät alueen rikkaaseen kulttuurimaisemaan todistavat arvopiirteiden säilyneen myös viimeisimmät vuosikymmenet.

Teuvo Kanerva 1975-86, Historian kuvakokoelma (HK19950323:4910), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Aurajokilaakso on Suomen vanhimpiin kulttuurimaisemiin kuuluva jokilaakso, joka ulottuu Turusta Oripäähän.

Noin 70 kilometriä pitkä Aurajoki saa alkunsa Oripäänkankaan soraharjun lähteistä, joiden vesi valuu savilaaksoon pieniä uomia pitkin. Jokiuoma levenee alajuoksua kohden muuttuen vajaan metrin levyisestä purosta yli kymmenen metriä leveäksi joeksi. Aurajokea jaksottavat useat sivujoet ja kosket. Moniin jokivarren koskista on rakennettu mylly- tai patorakennelmia.

Alueen lajistossa näkyy pitkäaikainen kulttuurivaikutus. Alueella on useita vanhoja pihapiirejä ja puutarhoja vanhoine kulttuurilajeineen. Maisemaa leimaavat myös korkeat jalot lehtipuut ja puukujanteet. Laaksoa reunustavilla kallioselänteillä kasvaa kuivaa mäntyvaltaista kangasmetsää. Jokirannan kasvillisuus on luontaisesti lehtomaista, mutta intensiivisen maankäytön takia lehtoja on jäljellä vain jyrkimmillä töyräillä ja koskien ympäristöissä. Erytisen arvokas koskikohde on Liedon Nautelankoski (Kukkarkoski). Sen ympärillä on lukuisia lajistoltaan huomattavia ketoja. Aurajoen rantatöyräitä on metsitetty monin paikoin kuusilla ja koivuilla, mutta siellä täällä on jäljellä vanhoja laidunalueita.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Aurajokilaaksossa on ollut yhtäjaksoista asutusta rautakaudelta alkaen, mutta alueelta tunnetaan myös kivikautisia muinaisjäännöksiä. Asutus on seurannut merenrantaa sen siirtyessä maankohoamisen seurauksena, mutta hyvät asuinpaikat ovat olleet asuttuina vuosisadasta toiseen. Liedon Ristipellon varhaiskristilliseksi hautausmaaksi tulkittu kalmisto kuuluu Liedon Sauvalan laajaan rautakautiseen muinaisjäännösryhmään. Liedon Vanhalinnan linnavuori on puolestaan ollut esihistoriallisella ajalla hallinnollinen keskus, jonka yhteydessä on muinaisia asuinpaikkoja. Turun Koroistenniemellä on sijainnut varhainen kauppapaikka, jonne piispanistuin, -kirkko ja -kartano siirrettiin 1200-luvulla. Jokisuun siirryttyä keskiajalla lähemmäs nykyistä merenrantaa kaupankäynnin, asutuksen ja kirkollisen toiminnan keskuskeskukset muuttivat Koroistenniemeltä Turun nykyisen keskustan alueelle.

Asutus on sijoittunut nauhamaisesti jokivarren viljelysten reunavyöhykkeille ja mäille. Liedon ja Auran välisellä selännejaksolla asutus noudattaa omaleimaista rypäsmäistä kylärakennetta. Perinteistä asutusta on myös mutkittelevien vanhojen maanteiden varsilla. Kirkonkylät ja vanhat asutustihentymät sijaitsevat pää- ja sivujokien yhtymäkohdissa sekä koskipaikoissa.

Rautakaudelta saakka asutettuja kylämäkiä ovat muun muassa Kurala ja Halinen. Laukanniitty Aurassa ilmentää puolestaan 1700-luvun lopulla toteutetun isonjaon jälkeistä kylärakennetta. Alueen maatalousmaiseman historiallista monimuotoisuutta korostavat useiden maatilojen vanha rakennuskanta sekä hakamaiden, kallioketojen, niittyjen ja laidunmaiden arvokkaat perinnebiotoopit. Alueen kartanokulttuuri on ollut rikasta. Liedon Vanhalinnan juurella on keskiajalla piispantilana toiminut kartano, jonka nykyinen talouskeskus on pääosin peräisin 1900-luvulta. Rautakautisen asuinpaikan tuntumassa sijaitsevan Nautelan kartanon historia ulottuu ainakin 1400-luvulle. Aurajokea myötäilee kaksi historiallista tielinjaa.

Alueen viljelymaisema on yksi Suomen vanhimmista kulttuurimaisemista. Vanhimmat pellot ovat olleet viljelyksessä jo rautakaudella, jolloin osa jokivarren kylämäistä asutettiin. Maiseman arvotekijöitä ovat rakennusperinnöltään merkittävät kirkkoympäristöt, vanhat kartanot ja maatilat, vanhat reittinsä säilyttäneet keskiaikaisperäiset tielinjat, edelleen jatkuvan aktiivisen maatalouden avoimina pitämät jokilaaksonäkymät sekä vanhoille laidunmaille muodostuneet arvokkaat perinnebiotoopit. Viljelymaisema muodostaa arvokkaan maisemallisen jatkumon Saaristomeren kansallispuiston, Airiston merimaisemien sekä Turun kansallisen kaupunkipuiston kanssa. Aurajokilaakso on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Huittulan kylä

Sääksmäen ja Tarttilan kulttuurimaisemat,
Pirkanmaa

Jo Sibelius, Leino, Gallen-Kallela ja Wikström inspiroituivat Rapolanharjusta ja Sääksmäen ja Tarttilan sydänhämäläisistä maisemista. Alueen maiseman arvot perustuvat erityisesti historiallisesti monikerroksiseen maisemakuvaan, arvokkaihin perinnebiotooppeihin, nykyisen asutuksen yhteydessä sijaitseviin lukuisiin muinaisjäänneisiin, kartanokulttuuriin, perinteisen rakenteensa säilyttäneisiin kyliin sekä avoimiin viljelymaisemiin.

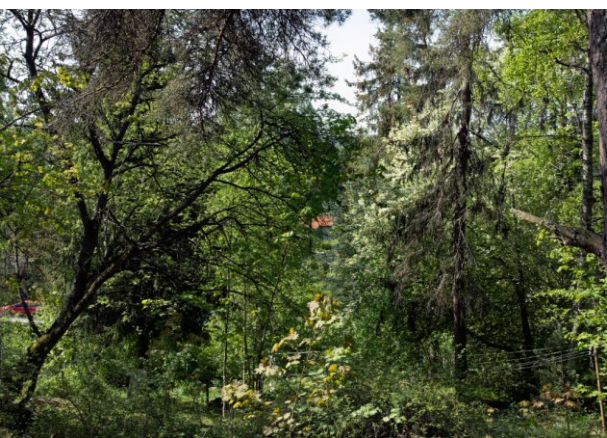
Reunavyöhykkeiden kasvillisuus niittyjen, peltojen, asutusten ja vesistöjen varrella on vuosikymmenissä runsastunut niin, että toisintokuvauksessa avuksi tarvitaan lennokkia, mutta maiseman rakenne ja sisältö ei ole juurikaan muuttunut. Uudisrakentaminen täydentää taitavasti olemassa olevaa kylärakennetta ja seudun maiseman arvokohteet ovat säilyttäneet vetovoimansa.

1920-luku, Kansatieteen kuvakokoelma (KK8064:49), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Martina Motzbäuchel 2021, MKN Keskus

Huittulan kylä
Sääksmäen ja Tarttilan kulttuurimaisemat, Pirkanmaa

Juonikylä

Hyypänjokilaakson kulttuurimaisema, Etelä-Pohjanmaa

Hyypänjokilaakson kulttuurimaisema sijoittuu eteläpohjalaiselle viljelylakeudelle ja kapeahkon jokilaakson jyrkkärinteisiin maatalousmaisemiin. Mutkittelevan Hyypänjoen latvahaarat muodostavat arvokkaan kanjonikokonaisuuden.

Maisemassa erottuvat joen rantavyöhykkeet, rinteitä uurtavat kanjonimaiset purouomat, kymmenet lähteet metsäsaarekkeineen ja rehevä kasvillisuus. Asutuksessa kohtaavat luontevasti uusi ja vanha, kun rinteiden yläosiin keskittynyt rakennuskanta on nuorta, mutta kylärakenne on perinteinen. Hyypänjokilaakso edustaa monipuolista ja aktiivista maatalousmaisemaa, jonka asukkaat pitävät ympäristöstään hyvää huolta. Hyypänjokilaaksoon on perustettu vuonna 2009 maisemanhoitoalue.

Matti Poutvaara 1960, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:2833), Museovirasto, Finna.fi

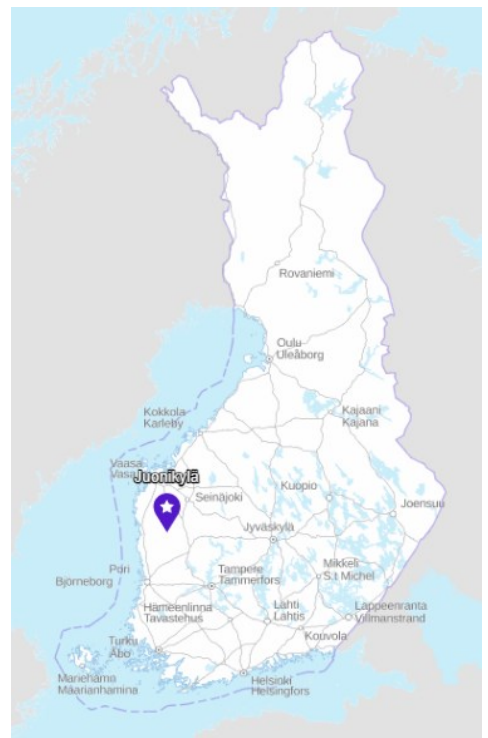

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Juonikylä
Hyypänjokilaakson kulttuurimaisema, Etelä-Pohjanmaa

Hyypänjokilaakson kulttuurimaisema edustaa arvokasta eteläpohjanmaalaista viljelymaisemaa, jonka historiaan on vaikuttanut alueen sijainti Pohjanmaan ja Satakunnan välisellä eräalueella.

Hyypänjokilaakson maisema-alue sijaitsee 3–4 kilometriä leveässä, pohjoisesta etelään kulkevassa ruhjelaaksossa. Maisema-aluetta mutkitellen halkova syväomainen Hyypänjoki (Kauhajoki) on Kyröjoen latvahaara, joka saa alkuunsa Kauhajärvestä. Uomassa on ollut aikoinaan lampipaikkoja, joista suurin osa on täyttynyt irtaimella maa-aineksella. Jokeen yhtyy matkan varrella lukuisia pieniä luomia, jotka ovat uurtaneet yhtymäkohtiin jyrkkärinteisiä kuruja.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Hyypänjokilaaksosta on löydetty kahdeksan kivikautista asuinpaikkaa, jotka ovat sijainneet muinaisen merenlahden rannoilla. Historiallisen ajan alussa Hyypänjokilaakson alue on ollut Kyrönjokivarren asukkaiden ja hämäläissatakuntalaisten eräretkeilijöiden nautinta-alueita. Tuolloin erärajaksi määriteltiin Hyypänjokeen Hyypänmäen kohdalla laskeva Rauhaluoma. Jokilaakso asutettiin pysyvästi 1500-luvun lopulla, jolloin alueelle saapui asukkaita Kyrönjokivarresta, Satakunnasta ja Savosta. Hyypänjokilaakson asuttaminen keskeytyi 1700-luvun alussa pitkäksi aikaa Suuren Pohjan sodan takia. Tämän jälkeen jokilaakson asutus laajeni ja tiivistyi tilojen osittamisen ja torppien perustamisen jouduttamana. Maatalouden ohella alueen asukkaita ovat elättäneet kalastus, riistatalous ja metsänhakkuu.

Maisema-alueen tärkein elinkeino on muodoiltaan monipuolinen maatalous, joka ulottuu nurmen, viljan ja erikoiskasvien viljelystä karjatalouteen. Viljelykseen raivattu maa-ala seurailee maisema-alueen pohjoisosissa tarkoin moreenialueiden rajoja, mutta joen latva-alueilla viljelykelpoista maata on jäänyt raivaamatta ja viljellyt lohkot noudattelevat maaston sijasta tilusrajoja. Viljelyyn sopimattomia, kanjonimaisten luomien notkoja on käytetty perinteisesti niittyinä ja karjan laitumina. Osa näistä rinteistä on säilynyt perinnebiotooppeina. Hyypänjokilaakson avaraa peltomaisemaa ovat rikastaneet lukuisat hirsi- ja lautarakenteiset ladot, joista suurin osa on hävinnyt.

Maisema-alue muodostaa vaihteluvyöhykkeen eteläpohjalaisesta viljelylakeudesta jyrkkärinteisen ja kapeahkon jokilaakson luonnehtimiin maatalousmaisemiin. Jokilaaksossa mutkittelevan Hyypänjoen latvahaarat muodostavat arvokkaan kanjonikonaisuuden. Sen ohella alueen maisemakuvaan vaikuttavia luontoelementtejä ovat joen rantavyöhykkeet, rinteitä uurtavat kanjonimaiset purouomat, kymmenet lähteet metsäsaarekkeineen sekä rehevä kasvillisuus.

Hyypänjokilaakso edustaa monipuolista ja aktiivista maatalousmaisemaa, jonka asukkaat pitävät ympäristöstään hyvää huolta. Jokilaakson viljelymaisema on avointa, rakenteeltaan kapeaa, jatkuvaa ja polveilevaa maisemaa. Rinteiden yläosiin keskittynyt rakennuskanta on pääosin verrattain nuorta, mutta jokilaakson kylärakenne on säilynyt perinteisenä. Hyypänjokilaaksoon on perustettu vuonna 2009 maisemanhoitoalue.

Kokemäenjoki

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat, Satakunta

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat kuvastavat satakuntalaista ja länsipirkanmaalaista maaseutumaisemaa, jossa asutus- ja elinkeinohistoria yhdistyvät maankohoamisrannikon luonnonhistoriaan.

Maiseman peruselementtejä ovat avarat ja polveilevat savitasangot sekä niitä pitkin avautuvat paikoin lakeusmaiset näkymät. Siellä täällä maisemaa elävöittävät jyrkähköt kalliot tai metsän peittämät mäet. Maiseman moni-ilmeisyys perustuu laajoihin viljelyksiin, niiden takaa hämmöittäviin taajamiin tai teollisuusympäristöihin sekä viljelyalojen keskellä vaihtelevasti mutkittelevaan jokiuomaan.

Sven Raidan 1950-luvun valokuvassa Kokemäenjoki on puomitettu. Joessa uitettiin vuosittain keskimäärin 2,5 miljoonaa tukkia vuosien 1926-1950 välisenä aikana. Puomituksia ei enää tarvita, myös betonijalustainen hyppytorni on poissa. Kuvan taustalla näkyvä Tulkkilan museosilta on Suomen vanhimpia teräsbetonisiltoja. Vuodesta 2013 alkaen silta on palvellut yksinomaan kevyttä liikennettä.

Sven Raita n. 1950-luku, Kuvakokoelma (SMK119982) Satakunnan museo. Finna.fi

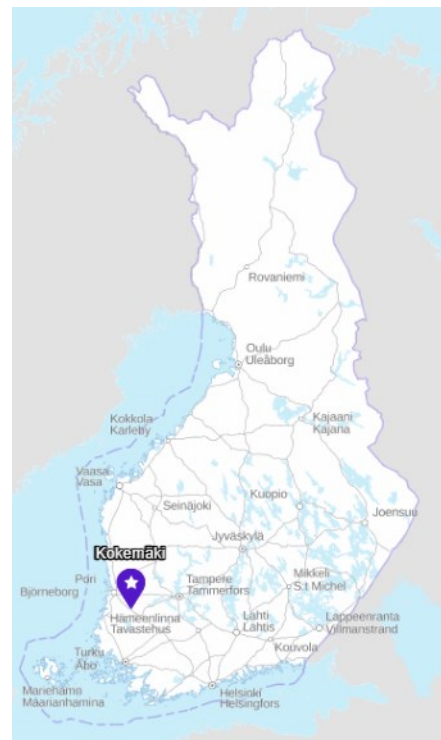

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kokemäenjoki
Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat, Satakunta

Kokemäenjokilaakso on edustava maisemallinen kokonaisuus, jossa Satakunnan ja läntisen Pirkanmaan asutus-, elinkeino- ja maankäyttöhistoriat yhdistyvät maankohoamisen hallitsemaan luonnonhistoriaan.

Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat ulottuvat Pirkanmaan Sastamalasta Porin edustalle merenrannikon luodoille. Kokonaisuudessaan 121 kilometriä pitkän joen ympärille rajautuvaan maisema-alueeseen kuuluvat Kokemäenjokilaakson lisäksi Kokemäenjokeen laskevan Sastamalan Luhdanojan ja Kikkelänjoen varren viljelymaisemat sekä Kokemäen Kauvatsanjokivarsi ja Puurijärven kosteikkoalue.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kokemäenjoen ympäristö on erittäin intensiivisesti viljeltyä maatalousaluetta. Vielä 1960-luvulla joen rannoilla oli paikoin 50–100 metriä leveä rantaniittyvyöhyke, mutta nykyisin maisemallisesti arvokkaita kapeita rantaniittykaistaleita on jäljellä enää muutama. Maatalousalueiden lisäksi Kokemäenjokea reunustavat muutamat tiheästi asutut taajamat sekä teollisuusalueet.

Alueen luonto on lajistoltaan monipuolinen. Tasankomaista maisemaa rytmittävät jokivarren metsiköt sekä joen reunoilta nousevat kallioiset saarekkeet, harjut ja selänteet. Peltomaiden ympärillä on laajempia havu- ja sekametsäalueita.

Ensimmäiset asukkaat saapuivat Kokemäenjokilaaksoon kivikaudella, kampakeraamisen kulttuurin ajalla. Maisema-alueelta tunnetaan useita muinaiselle jokisuulle sijoittuneita kivikautisia asuinpaikkoja, jotka osoittavat esimerkiksi nykyisen Harjavallan alueen olleen kulttuurisesti huomattavaa seutua. Pronssikaudella karjanhoito ja kaskiviljely alkoivat vakiintua jokilaakson asukkaiden elinkeinoiksi pyyntielinkeinojen rinnalle. Pronssikaudelta on säilynyt runsaasti suuria hautaröykkiöitä ja hiidenkiukaita. Yhtäjaksoista asutusta jokilaaksoissa on ollut nuoremmalta roomalaiselta kaudelta lähtien, ja rautakauden lopulla alueelle oli muodostunut jo muutamien talojen kyliä. Vanhan kyläasutuksen yhteydessä sijaitsevat rautakautiset muinaisjäänneet, esimerkiksi alueelle tyypilliset röykkiökalmistot, kertovat jokilaakson pitkästä asutusjatkumosta.

Jokilaakson varhaisin pysyvä asutus on keskittynyt joen varrelle. Nykyinen merenranta ja Pohjois-Satakunnan metsäseutu on asutettu pääsääntöisesti vasta uudella ajalla. Historiallisen ajan kylät ovat muodostaneet tyypillisesti nauhamaisia kokonaisuuksia vesiväylien tai teiden varsille. Kokemäenjoki on ollut historiallisesti merkittävä liikenneväylä, jonka suualueille on muodostunut tärkeitä kauppapaikkoja. Näihin kauppapaikkoihin on johtanut monia huomattavia maaliikenneväyliä.

Maiseman peruselementtejä ovat avarat ja polveilevat savitasangot sekä niitä pitkin avautuvat paikoin lakeusmaiset näkymät. Siellä täällä maisemaa elävöittävät jyrkähköt kalliot tai metsän peittämät mäet. Maiseman moni-ilmeisyys perustuu laajoihin viljelyksiin, niiden takaa hämmöittäviin taajamiin tai teollisuusympäristöihin sekä viljelyalojen keskellä vaihtelevasti mutkitteluvaan jokiuomaan. Alueella on lukuisia arvokkaita luontokohteita, kuten Puurijärven ja Isosuon kansallispuisto sekä Kokemäenjoen suistoalue luotoineen. Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat kuvastavat satakuntalaista ja länsipirkanmaalaista maaseutumaisemaa, jossa asutus- ja elinkeinohistoria yhdistyvät maankohoamisrannikon luonnonhistoriaan. Alueen tärkeimpiä maisemallisia elementtejä ovat jokilaakson laajat peltoaukeat, mutkitteluva ja luonteeltaan vaihteleva jokiuoma, kulttuuriympäristön arvokohteet sekä kasvillisuudeltaan monipuoliset kosteikkoalueet. Maisema-alue muodostaa poikkeuksellisen laajan ja arvokkaan maisemakokonaisuuden, jota voi pitää koko satakuntalaisen maatalousmaiseman selkärankana.

Kuninkaanlähde

Kansallismaisema, Köyliönjärven kulttuurimaisema, Satakunta

Köyliönjärven kulttuurimaisema on edustava alasatakuntalainen maisemakokonaisuus. Maiseman arvotekijöitä ovat esihistorialliselta ajalta asti periytyvä kyläasutus, pitkään jatkunut maanviljely, merkittävä kartanokulttuuri sekä Lallin legendaan liittyvä kulttuuriperintö. Köyliönjärven saaret ovat luonto- ja kulttuuriarvoineen arvokkaita ja omaleimaisia maisemakohteita. Köyliönjärvi ympäröivine viljelysalueineen on myös yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Kuninkaanlähde Köyliönjärven kaakkoisrannalla on patoamalla synnitetty suuri lähdelampi. Nimensä se on saanut Ruotsin kuninkaan, Kustaa III:n vierailtua paikalla vuonna 1775.

Maankäyttö muuttuu ja asutus tiivistyy kasvillisuuden takana. Se mikä ennen oli rantaniittyä, on rakentamisen myötä muuttunut maisemaltaan entistä yksityisemmäksi. Kuninkaanlähteen maisemallinen merkitys ympäristössään säilyy.

Sven Raita n. 1950-59, Kuvakokoelma (SMK119984), Satakunnan museo, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kuninkaanlähde
Kansallismaisema, Köyliöjärven kulttuurimaisema, Satakunta

Köyliönjärven kulttuurimaisema on edustava alasatakuntalainen maisemakokonaisuus, jossa luontoarvot yhdistyvät pitkäikäisen kartano- ja viljelykulttuurin kerrostumiin.

Alueen kulttuurimaisema on muodostunut Köyliönjärven ympärille ja Köyliönjoen yläjuoksulle kasaantuneille hieta- ja savikkotasangoille. Maisema-alueen kallioperä jakautuu etelä-pohjoissuunnassa kahteen osakokonaisuuteen. Alueen halki kulkee etelä-pohjoissuunnassa harjumuodostuma, joka kytkeytyy maisema-alueen kaakkoiskulmassa Säskylänharjun harjujaksoon. Muodostuman ympärillä on etenkin Köyliönjärven pohjois- ja länsipuolella laajoja hietamaita. Köyliönjärven kulttuurimaisemia reunustavat idässä ja lännessä tuoreen kankaan peittämät, paikoin soiset moreenialueet. Köyliönjärven kaakkoisrannalla Kankaanpään kylässä on suuri patoamalla synnytetty lähdelampi, Kuninkaanlähde. Lampi on saanut nimensä Ruotsin kuninkaan, Kustaa III:n vierailtua paikalla vuonna 1775.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Alueen kulttuurimaiseman vanhimmat esihistorialliset muinaisjäännökset, kampakeraamiselle ajalle ajoittuvat kivikautiset asuinpaikat, sijaitsevat Köyliönjoen varressa. Rautakauteen ajoittuvia ruumis- ja polttokalmistoja tunnetaan puolestaan Köyliönsaaresta ja Köyliönjärven rannoilta. Köyliönsaari tunnetaan Köyliön paikallisidentiteettiä ja suomalaista keskiajan myytistä olennaisesti rakentaneesta Lallin legendasta. Kansanperinteen mukaan Köyliönsaaren Vanhakartanon talonpoikainen isäntä Lalli surmasi Piispa Henrikin vuonna 1156 Köyliönjärven jäällä. Tämän jälkeen saari kartanoineen päättyi Turun piispanistuimen omistukseen. Kuningas Kustaa Vaasan aikana kartano siirtyi kruunun omistukseen ja siitä muodostettiin kuninkaankartano. Vanhakartanon nykyinen päärakennus on ilmeisesti vuodelta 1817, samoin kuin tilan toinenkin asuinrakennus. Asuinrakennusten välissä on 1500-luvun tienoilta peräisin oleva holvattu, Lallin kellariksi kutsuttu kivinen kellari. Kaksikerroksinen, punamullattu ”Alapytinki” lienee rakennettu 1700-luvun lopulla palvelusväen asuinrakennukseksi. Kartanon hedelmäpuutarha juontaa juurensa 1600-luvulta, ja kartanon lehtevä jalopuupuisto on saanut nykyisen muotonsa 1800-luvulla.

Köyliönsaaren Vanhakartanon tuntumassa on Köyliön vuonna 1752 rakennettu kirkko. Kirkkoluodon lähellä sijaitseva Kaukosaari on vanha laidunsaari. Saaren laidunnus on päättynyt, mutta sen merkit ovat vielä toistaiseksi havaittavissa. Kaukosaaren pohjoispuolella sijaitsee pieni Kirkkoluoto, joka liittyy kiinteästi Pyhän Henrikin kulttiin. Saarella on jäännöksiä mahdollisesti jo 1300-luvulla rakennetusta muistokappelista sekä vuonna 1956 pystytetty, kristinuskon Suomeen tulosta kertova muistomerkki. Kirkkokari on yksi harvoista katolisen kirkon pohjoismaisista pyhiinvaelluspaikoista.

Köyliönjärveä ympäröivä asutus on ryhmittynyt lounaissuomalaiselle maaseudulle tunnusomaiseen tapaan ryhmäkylämäisiksi keskittymiksi ja haja-asutusnauhoiksi peltoalojen tuntumaan. Alueen maisemassa näkyy vanhojen maatilojen ohella sodanjälkeisiä asutustiloja. Avoimilla pelloilla sijaitsevat siirtolaistilat ovat usein tuuhean pensas- tai kuusiaidan ympäröimiä. Köyliönjärven itärannalla sijaitseva Kepolan kartano ja lounaisrannalla sijaitseva Puolimatkan kartano ovat kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kartanokokonaisuuksia. Maisema-alueella on 14 kylää, joiden historian voi jäljittää ainakin 1560-luvulle. Monessa kylässä on säilynyt arvokasta rakennusperintöä.

Köyliönjärven kulttuurimaisema on edustava alasatakuntalainen maisemakokonaisuus. Maiseman arvotekijöitä ovat esihistorialliselta ajalta asti periytyvä kyläasutus, pitkään jatkunut maanviljely, merkittävä kartanokulttuuri sekä Lallin legendaan liittyvä kulttuurikerrostuma. Köyliönjärven saaret ovat arvokkaita ja omaleimaisia maisemakohteita, joilla on huomattavia luonto- ja kulttuuriarvoja. Köyliönjärvi ympäröivine viljelysalueineen on nimetty yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Katso video [KÖYLIÖN KUNINKAANLÄHDE - Maisemakuvia ennen ja nyt - YouTube](#)

Lisätietoa: ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet
> Satakunta.

Svedjehamn

Kansallismaisema, Björköbyn saariston kulttuurimaisema, Pohjanmaa

Svedjehamn on osa Björköbyn saariston kulttuurimaisemaa. Saaristomaisemassa yhdistyvät maankohoamisrannikon omaleimaiset geomorfologiset muodot sekä hyvin säilyneen kalastaja- ja pienviljelyskylän ominaispiirteet. Merenkurkun saaristo on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Maisema ja luonto sopeutuu Merenkurkussa jatkuvaan muutokseen, kun maankohoaminen muovaa merellistä saaristoa. Uutta rantaviivaa ja uusia venepaikkoja syntyy yllättävällä vauhdilla.

"Another nice coincidence: when I photographed in Björköby, an old couple drove by and asked what I was doing. When I showed them the original black and white image, the guy said: " Oh, and that's my old boat there in the middle of the picture!" Small world " viestitti valokuvaajamme Martina Motzbäuchel Svedjehamnista lähdettyään.

Matti Poutvaara 1964, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:2156) Museovirasto, Finna.fi

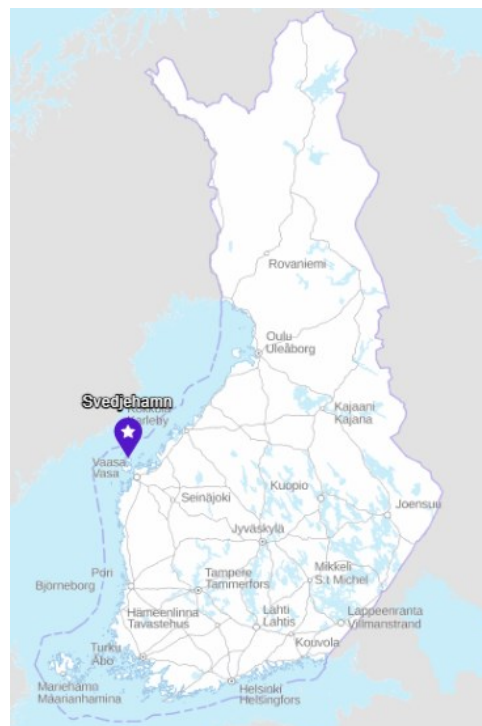
Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Svedjehamn
Kansallismaisema, Björköbyn saariston kulttuurimaisema, Pohjanmaa

Björköby on ehyenä säilynyt Pohjanmaan rannikon saaristokylä, jonka maiseman rungon muodostavat Merenkurkun ainutlaatuiset luonnonolot.

Björköbyn saariston kulttuurimaisema on esimerkki Pohjanmaan maankohoamisrannikon saaristoasutuksesta ja luonnonoloista. Maisemaa rytmittävät lounaasta koilliseen kulkevat De Geer - moreenit, jotka ovat syntyneet jääkauden aikana veteen päättäneen jäätikön reunaan.

Björköbyn saaristo on osa Merenkurkun saariston maailmanperintökohdetta, joka on Suomen ainoa luontokohde Unescon maailmanperintöluettelossa. Merenkurkun saaristolla on suuri geologinen arvo, sillä maa kohoaa alueella lähes 90 senttimetriä vuosisadassa, nopeammin kuin juuri missään muualla maailmassa. Alueen De Geer -moreenit ovat ohjanneet maankäyttöä silmiinpistävästi.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kiviset ja pitkänomaiset moreeniselänteet ovat olleet suotuisia rakennuspaikkoja, ja valtaosa kylän rakennuksista sijaitsee selänteiden päällä. Kyläkeskuksen ulkopuolella moreeniselänteitä on laidunnettu. Aikaisemmin naudat laidunsivat vapaasti koko saarella, ja vain pellot ja puutarhat aidattiin niiden ulottumattomiin. Nautakarjan ohella Björköbyssä on ollut runsaasti lampaista, jotka ovat laiduntaneet kesäisin lähisaarilla. Laidunnus jatkuu osittain edelleen ylläpitäen arvokkaita perinnebiotooppeja. Alueen pellot sijaitsevat melko tiiviisti kylän keskellä pitkänomaisissa painanteissa kiviaitojen reunustamina. Yksittäisiä viljelyksiä on raivattu kauemmaksi metsän keskelle. Björkössä on edelleen jäljellä joitakin vanhoja latoja, jotka kertovat niittytilkkujen ja luhta-alueiden rehunkeruuhistoriasta.

Tunnetut historiallisen ajan muinaisjäännökset sijaitsevat asuttamattomilla saarilla ja rannoilla. Alueen asutus sijaitsee tiiviinä ryhmittyminä selänteitä pitkin kulkevien teiden varsilla. Tiheintä asutus on vuonna 1859 rakennetun kirkon ympäristössä. Kylän rakennukset ovat Pohjanmaan saaristokylille tunnusomaisia puolitoistakerroksisia punamullattuja puutaloja. 1800-luvulta periytyvää rakennuskantaa on jäljellä melko paljon, mutta kylässä on myös jonkin verran rintamamiestaloja ja myöhempien vuosikymmenten rakennuksia. Rannat ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta säästyneet mökkirakentamiselta. Björköbyn korkeimmalla mäellä on Björköön kotiseutumuseona toimiva 1700-luvun lopulla rakennettu mökki, joka toimi Suomen sodan aikana venäläisen kenraali Barclay de Tollyn majapaikkana. Alueen sijainti Merenkurkun kapeimmassa kohdassa on vaikuttanut voimakkaasti alueen liikenne- ja merenkulkuhistoriaan. Björköbystä on kulkenut keskiajan lopulla Pohjanmaan Rantatiehen liittynyt talvitie Uumajaan. Myös historiallinen postireitti Pohjanlahden yli on kulkenut Björköbyn ja Valassaarten kautta. Valassaarille on pystytetty vuonna 1886 rautaristikon tukema sirorakenteinen majakka, jonka on piirtänyt Pariisin Eiffel-tornin suunnitellut ranskalainen toimimimi Henry Lapointe.

Björköbyn saariston kulttuurimaisema on monimuotoista ja ainutlaatuista saaristomaisemaa, jossa yhdistyvät maankohoamisrannikon omaleimaiset geomorfologiset muodot sekä hyvin säilyneen kalastaja- ja pienviljelyskylän ominaispiirteet. Kyläkuva on säilyttänyt perinteisen asunsa yhtenäisine rakennuskantoineen sekä lukuisine peltoaloja rajaavine kiviaitoineen. Kylän asutus sijaitsee moreeniharjanteiden lakialueilla. Kylän pihapiirejä luonnehtivat päärakennusten suuret kuistit sekä asuintontteja rajaavat pitkärunkoiset talousrakennukset. Uudempi rakentaminen istuu vanhaan kyläkuvaan sijainniltaan, värivalinnoiltaan ja mittakaavaltaan hyvin. Björköby on ehyenä säilynyt Merenkurkun saaristokylä. Alueen ainutlaatuinen saaristoluonto ja saaristolainen kulttuurimaisema muodostavat omaleimaisen kokonaisuuden, jonka arvotekijöitä ovat Merenkurkun saariston geomorfologia, Björköbyn aktiivinen maatalous- ja kalastajakylä hyvin säilyneine rakennettuine kulttuuriympäristöineen sekä Valassaarten majakka ympäristöineen. Merenkurkun saaristo on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Kaskii

Kaskiin viljelymaisema, Etelä-Savo

"Drumliinin laelta avautuu kaunis Kaskii" uutisoi Maaseudun Tulevaisuus 21.6. 2021.

Kaskii edustaa sekä tyypillistä eteläsavolaista maisemaa, mutta siinä on myös epätyypillisiä piirteitä. Pienipiirteinen eteläsavolainen maisema on maaseudun rakennemuutoksessa monin paikoin sulkeutunut ja muuttunut entistä pienipiirteisemmäksi.

Kaskii on säilynyt avarana ja jopa avartunut entisestään viime vuosina. Pitkien ja tasapainoisten maisemanäkymien taustalla on myös aktiivinen maatalous. Kylällä toimii varsin lähekkäin edelleen useampi karjatila, jotka pitävät alueen viljelyalat aktiivikäytössä ja lisälaitumillekin on ollut käyttöä. Metsäreunassa on pieniä perinnebiotooppeja. Tilakeskukset, maisemapuut ja vietteet pilkkovat maisemaa. Matkalla Juvalta Sulkavalle Hiismäen kohdalla ei voi olla näkymää noteeraamatta, mutta jos maltaa vielä hetkeksi hiljentää tien viereen ja avata auto ikkunan, voi kuulla edelleen myös kyyttöjen terveiset.

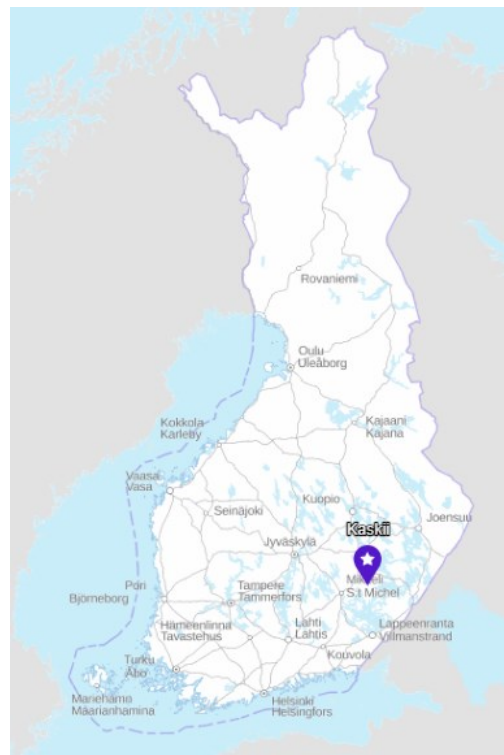
1988, Etelä-Savon maakuntaliiton arkisto, Etelä-Savon maakuntaliitto

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kaskiin viljelymaisema on poikkeuksellisen monipuolinen ja elinvoimainen savolainen maisemakohde, jossa yhdistyvät mäkipylä ja rantakylän piirteet.

Kaskiin viljelymaisema on syntynyt kaakkoisen Juvan mäkimäestoon, jossa vaihtelevat pyöreärinteiset kalliomäet, niiden kainaloon jäävät suopainanteet sekä pienet järvet. Alueen kallioperä muodostuu pääosin kiillegneisistä, jonka keskeltä kohoavat graniittiset mäet antavat maisemalle paikoin jyrkkäpiirteisen ilmeen. Kaskiin maaperä on hienojakoista lajittumatonta moreenia. Karkein maa-aines on sijoittunut jyrkkärinteisen Hiismäen ja laakeamman Koppelosuoranmäen väliseen soistuneeseen notkelmaan, jonka pohjalla on suorantainen Hiislampi.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kaskii on asutusrakenteeltaan perinteinen Suur-Saimaan mäkipylä, jossa tilat sijaitsevat rinteiden yläosassa harvakseltaan omina rykelminään. Sulajärven rantaan ryhmittynyt löyhä asutusnauha tuo kylärakenteeseen myös ranta-asutuksen piirteitä. Maisema-alueen pellot laskeutuvat luodekaakkosuuntaisilta harjanteilta, ja niitä reunustavat laajat kiviröykkiöt. Kaskiin maatalouden perustan on muodostanut aikoinaan kaskitalous, johon myös kylän nimi viittaa. Lisäksi alueella on poltettu tervaa ja harjoitettu pientä teollisuustoimintaa. Kaskiin elinkeinorakenteen rungon muodostavat monipuolinen maanviljely ja karjatalous.

Kaskii on säilyttänyt hyvin perinteisen asutusrakenteensa, jolle ympäröivä mäkimaa ja Sulajärvi luovat edustavat puitteet. Kylän tilakeskukset sijaitsevat maisemassa sopusuhtaisesti ja avoimissa pihapiireissä on jäljellä vanhoja rakennuksia. Maisemaa luonnehtivat myös pihapiireiksi jätetyt suuret kuuset ja koivut sekä hyvin hoidetut pensasaidat. Peltokaistaleiden välillä on koivu- ja pihlajavietteitä, jotka monipuolistavat avointa viljelymaisemaa.

Moreenipeitteisten mäkien rinteille muodostunut Kaskii on eteläsavolaisittain avara kylä, jonka maisemassa vaihtelevat pellot kiviröykkiöineen, kylätonteille keskittyneet rakennukset sekä vivahteikas luonto. Kiviattojen ja metsälaikkujen kuvioimat mosaiikkimaiset pellot myötäilevät maaston muotoja, ja pihapuuston varjostamat tilakeskukset erottuvat maisemassa rehevinä saarekkeina. Peltojen välissä on laidunalueita. Kaskiin mäkien rinteillä on useita vanhoja rinteensuuntaisia uomia, jotka tuovat vaihtelua viljelymaiseman pinnanmuotoihin. Alueen maisemallinen yleiskuva on voimakkaiden korkeusvaihteluiden ansiosta paikoitellen jopa vaarallinen. Hiismäen laelta ja Kaskiin rinteiltä aukeaa pitkiä ja tasapainoisia näkymiä yli viljellyn laakson. Edustavimpia näkymiä avautuu kattilamaista laaksoa mukailevilta pieniltä kyläteiltä. Sulajärven allas ja sen etelärantaan laskeutuvat jyrkät kalliorinteet muodostavat kylältä aukeaville näkymille luonnollisen kehyksen. Juva–Sulkava-maantien uusin linjaus pirstoo vanhaa tielinjaa hieman epäluontevasti.

Alueen viljelymaisema on kauttaaltaan hyvin hoidettua, ja luonnon monimuotoisuudesta on huolehdittu intensiivisestä maataloudesta huolimatta. Maisema-alueen arvotekijöitä ovat edustava asutusrakenne, maatalouselinkeinojen elinvoimaisuus sekä kylän rinteiltä aukeavat metsäalojen ja Sulajärven reunustamat kylänäkymät.

Olavinlinna,

Kansallismaisema, Kyrönsalmen kulttuurimaisema,
Etelä-Savo

Ensin tuli linna, sen kupeeseen perustettiin kaupunki. Maisemallisesti Olavinlinna sijaitsee nykyisin kaupunkirakenteen ja Kyrönsalmen keskiössä siten, että pohjoispuolelle jää lähes luonnontilainen saaristomaisema ja eteläpuolelle tiivis rakennettu kaupunkirakenne.

Maisema-alue on Haapaveden ja Pihlajaveden solmukohtaan syntynyt monipuolinen kokonaisuus, jossa historiallinen ja monikerroksinen kulttuurimaisema kohtaa arvokkaan järvi- ja saariluonnon. Pihlajaveden metsäisiä saaria vasten piirtyvä Olavinlinna muodostaa ikonisen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan maisemakohteen, jota Savonlinnan rantapuistot, perinteiset virkistysalueet ja rauhoitetut luodot täydentävät. Olavinlinna ja Pihlajavesi on valittu yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Rantapenkereen viljelysmaat ovat saaneet väistyä asuinalueen sekä puistojen alta ja linnan sisäpiha saanut aivan uudenlaista käyttöä osin katettuna ja oopperan kulisseinä. Maisema ja käyttötarkoitus muuttuu, mutta kesäinen Olavinlinnan seutu on yhtä eloisa kuin 100 vuotta aiemminkin.

Signe Brander 1901, Historian kuvakokoelma (HK19721029:4), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Olavinlinna
Kansallismaisema, Kyrönsalmen kulttuurimaisema, Etelä-Savo

M. L. Carstens, kustantaja 1908, Historian kuvakokoelma (HK19900208:790), M. L. Carstensin kokoelma, Museovirasto, Finna.fi

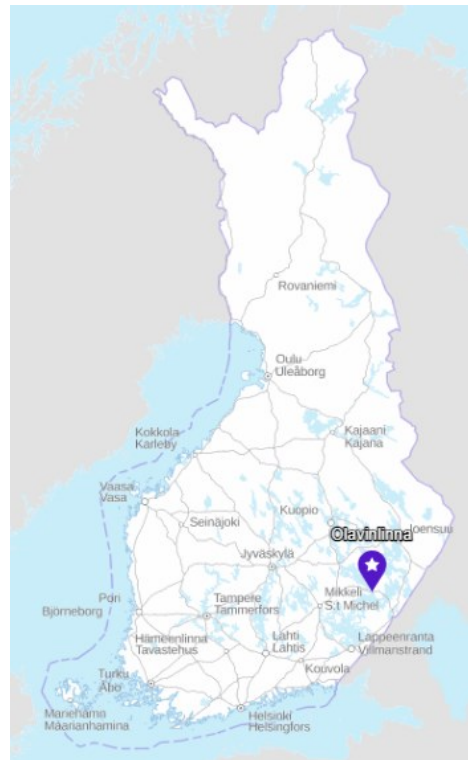

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Olavinlinna,
Kyrönsalmen kulttuurimaisema, Etelä-Savo

Kyrönsalmen kulttuurimaisema on monipuolinen kokonaisuus, jossa yhdistyvät historiallisesti rikas kaupunkimaisema sekä luonnonpiirteiltään arvokkaat vesi- ja ranta-alueet.

Kyrönsalmen kulttuurimaisema sijaitsee Haapavettä ja Pihlajavettä yhdistävässä salmessa, jonka kautta Savon laajojen järviältaiden vedet virtaavat Pihlajaveteen. Alueen kasvillisuus on voimakkaasti kulttuurivaikutteista. Kyrönsalmen luonnonmaisema on saanut kulttuurivaikutteensa jo keskiajalla, jolloin Olavinlinna rakennettiin kapean salmen lukoksi vesireittien solmukohtaan. Savonlinnan kaupungin rakentamisen myötä alueen ranta-alueille on perustettu puistoja esimerkiksi Olavinlinnan tuntumassa sijaitseville Talli- ja Riihisaarille. Alueen metsät ovat pääasiassa karua männikköä. Kyrönsalmen pohjoispuolella on monia luonnonsuojelualueiksi rauhoitettuja pieniä luotoja. Alue on saimaannorpan tärkeää elinaluetta.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Alueen kulttuurihistoria ulottuu esihistorialliselle ajalle saakka. Salmen pohjoispuolella Haapaveteen työntyvältä Majakkaniemeltä on löydetty kivikautinen asuinpaikka. Kivikautista asutusta on ollut myös maisema-alueen tuntumassa sijaitsevassa hiekkaperäisessä Lypsyniemessä sekä maisema-alueen pohjoispuolella Tynkkylänjoen ja Kylmäniemen ympäristössä. Esihistoriallisten löytöjen ohella alueelta tunnetaan runsaasti historiallisen ajan jäänteitä ja vedenalaista kulttuuriperintöä.

Alueen kiintopiste on Olavinlinna tunnusomaisine pyörötorneineen. Linnaa alettiin rakentaa 1470-luvulla lähes asumattomaan erämaahan vahvistamaan Ruotsin valtaa valtakunnan itärajan tuntumassa. Ensimmäinen rakennusvaihe saatiin päätökseen 1490-luvulla, jolloin valmistuivat linnasaaren länsiosan kolme tornia, päälinna sekä kaksitorninen esilinna. Tykkitorneiksi rakennetut rondellit olivat tornityyppinsä ensimmäiset edustajat Ruotsissa. Linnaa uudistettiin 1500- ja 1600-luvuilla mm. korottamalla ja kattamalla linnan torneja ja muureja. 1600-luvulla rakennettiin myös uusi esilinna pääportin edustalle. Venäläiset uudistivat linnaa rakentamalla muun muassa linnan eteläosaan Vesiportin ja Pikkuportin bastionit. Vuosisadan lopulla Paksun tornin paikalle rakennettiin kolmikerroksinen Paksu bastioni. Samalla vanhat bastionit varustettiin holvatuilla kasemateilla. Linnan torneihin lisättiin myös tiilirakenteinen avoin puolustuskerros. Kun Suomi liitettiin kokonaisuudessaan Venäjään vuonna 1809, menetti linna sotilaallisen merkityksensä. Se siirrettiin siviiliviranomaisten hallintaan 1840-luvulla. Olavinlinnaa ryhdyttiin kunnostamaan ja hoitamaan muinaismuistona senaatin päätöksellä 1870-luvulla. Linnaa on restauroitu muun muassa vuosina 1912–1916 ja 1961–1975. Yleisölle linna on avattu 1970-luvulla restaurointitöiden jälkeen.

Savonlinnan kaupunki perustettiin Olavinlinnan kupeeseen vuonna 1639. Kaupunkialue on rakentunut ympäröiville saari- ja rantamaille hiljalleen ja sen rakentumisen monet aikakerrokset näkyvät alueen maisemassa selväpiirteisinä. Kaupungin vanhin alue sijaitsee Vääräsaarella. Vanhasta kaupunkikulttuurista kertovat myös Riihisaaren rantapuisto sekä Tallisaaren puistovyöhyke ja Komendantinpuisto, jotka yhdistävät Olavinlinnaa ja Linnankadun itäpään 1800-luvulla rakennettua puutaloaluetta. Kyrönsalmen pohjoispuolella aukeaa Savonlinnan pohjoinen saaristo, jonka maisemaa pitkään jatkunut virkistyskäyttö on muokannut. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Savonlinnaan syntyi rikas kylpylä- ja huvilakulttuuri, josta muistuttavat muun muassa Vääräsaarella sijaitseva Suruttoman huvila ja Sulosaaren Kalliolinna. Kyrönsalmen maisemaa leimaavat salmen yli kulkevat maantie- ja rautatiesillat.

Maisema-alue on Haapaveden ja Pihlajaveden solmukohtaan syntynyt monipuolinen kokonaisuus, jossa historiallinen ja monikerroksinen kulttuurimaisema kohtaa arvokkaan järvi- ja saariluonnon. Pihlajaveden metsäisiä saaria vasten piirtyvä Olavinlinna muodostaa ikonisen ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan maisemakohteen, jota Savonlinnan rantapuistot, perinteiset virkistysalueet ja rauhoitetut luodot täydentävät. Olavinlinna ja Pihlajavesi on valittu yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Punkaharju,

Kansallismaisema, Punkaharjun maisemat, Etelä-Savo

Punkaharju noin seitsemän kilometrin pituinen kapea harjujakso, on Suomen tunnetuin jääkauden muodostelma. Harjualue on merkittävä sekä luonnonarvoiltaan että historiallisesti ja rakennustaiteellisesti huomattavien kohteidensa takia. Punkaharju on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Punkaharju kehittyi merkittäväksi liikenneväyläksi 1500-luvulla, kun Olavinlinna ja Viipuria yhdistäneen kuriiritien linja vakiintui harjun laelle. Tiestä on säilynyt joitakin osuuksia. Punkaharjun nykyinen maine perustuu harju- ja järvimaisemia ihannoineen kansallisen maisemakäsityksen syntyyn ja matkailukulttuurin kehittymiseen 1800-luvulla. Alueen kulttuurihistoria on kuitenkin huomattavasti pidempi. Alueelta on tehty useita muinaislöytöjä.

Valtionhotelli on alueen vanhinta rakennuskerrostumaa ja se liittyy 1840 perustetun kruununpuiston historiaan. Puinen päärakennus on rakennettu alkuaan 1845 intendentti E.B. Lohrmann suunnitelman mukaan kruununpuiston metsänvartijain asunnoksi ja matkailijoiden majoitustilaksi. Tätä tornillista, sveitsiläistyylistä rakennusta on laajennettu 1879, 1893 ja 1899 hotellin tarpeisiin. Erillinen, ns. Keisarinnan huvila on vuodelta 1898. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi asuin- ja talousrakennus sekä viinikellari, hirsinen rantasauna ja laivalaiturin tuntumassa oleva rantapaviljonki.

Vanhat kiviaitareunusteiset tiet mutkittelevat edelleen harjun rinteillä, tosin hieman kasvillisuuden peitossa. Seudun monet arvorakennukset arvopiirteineen kuten myös Valtionhotelli, ovat säilyneet. Valtionhotellin tarina jatkuu nyt Hotelli Punkaharjuna.

Into Konrad Inha, tuottaja K.E. Ståhlberg 1890-99, Historian kuvakokoelma (HK19410315:39), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

**Punkaharju
Kansallismaisema, Punkaharjun maisemat, Etelä-Savo**

Pietinen 1936, Historian kuvakokoelma (HK19670603:29484), Valokuvaamo Pietisen kokoelma, Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Punkaharju
Kansallismaisema, Punkaharjun maisemat,
Etelä-Savo

1930-50-luku, Alpo Salmen kokoelma, Lusto - Suomen metsämuseo (V11029:2), Finna.fi

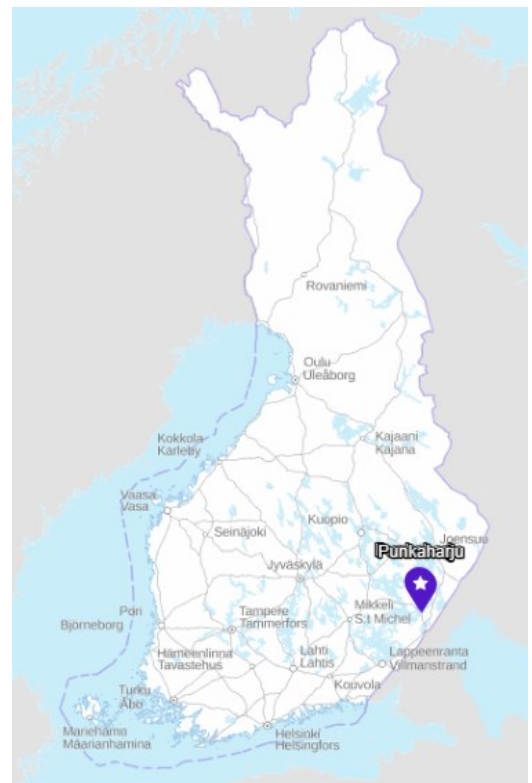

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Punkaharju
Kansallismaisema, Punkaharjun maisemat, Etelä-Savo

Pihlajaveden ja Puruveden välissä kiemurteleva kapea Punkaharju on yksi Suomen kuuluisimmista maisemista. Se on ollut 1800-luvusta alkaen kuuluisa matkailukohde, jonka maisemia ovat ihailleet ja ikuistaneet muun muassa useat taiteilijat.

Punkaharju on omailemainen harjuselänne, joka kuuluu laajaan jäätikköjokien kasaamaan, Toista Salpausselkää kohti kulkevaan hiekka- ja soramuodostumaan. Korkeimmillaan noin 25 metriin nouseva muodostuma on kapeimmillaan vain parinkymmenen metrin levyinen. Paikoin se laajenee noin 150 metrin levyisiksi hiekkapohjaisiksi saarekkeiksi. Punkaharjun rinteet ovat pääsääntöisesti jyrkkiä, mutta harjun päällä kulkeva tie on loiventanut muodostuman lakea. Punkaharjun keskustaajaman (ent. Punkasalmen) itäpuolella harjumuodostuma jatkuu kaksihaaraisena Pakkasenharjuna, jonka haarojen väliin jää suppa-alue. Muodostuma purkaantuu maisema-alueen itäpuolella laajaksi deltaksi.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Punkaharjun pohjoispuolella sijaitsee Puruveden Enanselkään rajautuva laakeasti kumpuileva Laukansaari. Punkaharjua ympäröivät Puruveden ja Pihlajaveden vesialueet. Harjun eteläpuolella vesistömaisemaa leimaavat pienet ja rikkonaiset selät, mutta Laukansaaren pohjoispuolella Puruveden järvimaisema aukeaa avarana. Harjualueen kasvillisuus on kulttuurivaikutteista ja paikoin kulunutta puolukkatyyppin kangasmetsää. Punkaharjulla kasvaa myös Suomen vanhin luonnonhoitometsä. Laukansaarella sijaitsee Punkaharjun tutkimusmetsäalue.

Punkaharju kehittyi merkittäväksi liikenneväyläksi 1500-luvulla, kun Olavinlinna ja Viipuria yhdistäneen kuriiritien linja vakiintui harjun laelle. Tiestä on säilynyt joitakin osuuksia. 1700-luvun lopulla harjusta tuli sotilasstrategisesti tärkeä, kun Turun rauhan (1743) jälkeinen Ruotsin ja Venäjän välinen raja vedettiin harjun tuntumaan. Rajaa turvatakseen venäläiset linnoittivat Punkaharjun salmet ja sijoittivat paikalle vartioston. Kirkkoniemessä on edelleen sotilasleirin pyöreitä ja laakeapohjaisia telttapaikkoja. Lisäksi eri puolella harjua on Suomen sodan kynnyksellä kaivettuja maavarustuksia. Harjun sotilasstrateginen merkitys korostui uudelleen toisessa maailmansodassa, jolloin Salpalinjaan kuuluneelle Punkaharjulle tuotiin panssarivaunuesteit.

Punkaharjun nykyinen maine perustuu harju- ja järvimaisemia ihannoineen kansallisen maisemäkäsityksen syntyyn ja matkailukulttuurin kehittymiseen 1800-luvulla. Alueen kulttuurihistoria on kuitenkin huomattavasti pidempi. Alueelta on tehty useita muinaislöytöjä. Mustaniemen kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Mustaniemen länsirannalla. Hynninsaareen johtavan tasaisen sorakankaan länsilaidalla on puolestaan kolme pyyntikuoppaa ja Laukansaaren Yhteislaitumella sijaitsee ajoittamaton kuppikivi. Harjulla vuonna 1803 vierailut Aleksanteri I kielsi linnoitustöistä johtuneet hakkuut, ja vuonna 1840 valtio lunasti alueen. 136 hehtaarin laajuinen kruununpuisto perustettiin vuonna 1843, jolloin alkoi myös alueen metsien suunnitelmallinen hoito. Alueelle asetettiin kaksi metsänvartijaa, joille rakennettiin mökit harjun molempiin päihin. Punkaharjulle istutettiin ensimmäiset ulkomaista alkuperää olleet koemetsät vuonna 1877. Luonnonsuojelualue perustettiin vuonna 1991. Punkaharju vakiintui 1800-luvun kuluessa osaksi luonnonkauneutta korostanutta suomalaista maisemakuvastoa. Alueen maineeseen vaikuttivat ennen kaikkea kuuluisat kulttuurivaikuttajat, jotka ihannoivat alueen maisemia. 1900-luvun alussa harjun matkailusuosiota kasvatti rautatieyhteyden valmistuminen.

Punkaharju on ikoninen ja tunnettu luonnonmaisema ja -puisto. Harjualue on merkittävä sekä luonnonkauneutensa että historiallisesti ja rakennustaiteellisesti huomattavien kohteidensa takia. Alue on kokonaisuutena arvokas esimerkki luonnonsuojelun, metsäntutkimuksen, matkailukulttuurin, sotilaallisten puolustusrakennelmien sekä kansallisen maisemakuvaston historiasta. Punkaharjun kulttuurihistoriallista arvoa on vaalittu nimeämällä alue yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Katso video: [HOTELLI PUNKAHARJU - Maisemakuvia ennen ja nyt - YouTube](#)

Lisätietoa: [ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet](#) > Etelä-Savo.

Valtimojoki

Karhunpään rantakylä, Pohjois-Karjala

Harvakseltaan rantojen tuntumaan Pohjois-Karjalassa Karhujoen, Karhujärven ja Valtimonjoen muodostaman vesireitin ympärille muodostuu valtakunnallisesti arvokas Karhunpään rantakylän maisema-alue.

Avoimet, viljelysten ja laidunmaiden sekä polveilevat vesistönäkymät vuorottelevat. Vehmaita rantamaita ja kapeaa harjua ympäröivät kauempana korkeat vaarat. Tilojen pihapiirit talousrakennuksineen sijaitsevat näkyvillä paikoilla, vesistöjä reunustavilla kummuilla ja harjanteilla. Ympäri jään välillä veteen saakka ulottuvat hoidetut pellot ja laitumet. Paikoitellen vesireitti jää niin piiloon runsaan rantapuuston taakse, että toisintokuvaukseenkin tarvitaan avuksi lennokkia.

1950-luku, Joensuun kaupunki, Pohjois-Karjan museon kokoelma, Pohjois-Karjalan museo

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

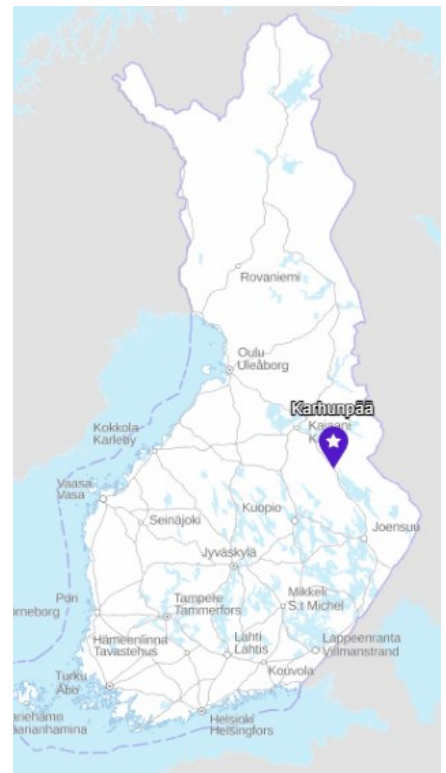
Pekka Kyytinen 1955-74, Kansatieteen kuvakokoelma, (KK5596:17.Y.1) Pekka Kyytisen kokoelma, Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Karhunpään rantakylä on jylhä vaarakarjalainen rantakylä, jota halkoo edustava harjumuodostuma.

Karhunpään kylämaisemat ovat syntyneet Karhujoen, Karhujärven ja Valtimonjoen muodostaman vesireitin ympärille. Alueen maisemaa hallitsee viljelyaloja ja Karhujärveä halkova luode-kaakkoisuuntainen Pitkäniemen–Siikasärkän harju, joka lävistää alueen kapeana, runsaan kymmenen metrin korkuisena muodostumana. Maisema-alueen kaakkoiskulmassa harju laajenee Juutilankankaan deltaksi, jonka rinteissä on eri-ikäisiä muinaisrantoja.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Maisema-alueelta tunnetaan runsaasti kiinteitä muinaisjäännöksiä, joista huomattava osa on harjumuodostuman tuntumassa sijainneita kivikautisia asuinpaikkoja. Myös maisema-alueen pohjois- ja länsipuolella on kiinteitä muinaisjäännöksiä, jotka kertovat alueen pitkästä kulttuurihistoriasta. Kiinteä asutus on vakiintunut Karhunpään länsipuolelle jo 1620-luvulla, ja alueen rannat on asutettu pysyvästi 1700-luvun lopulla. 1800-luvulla kylän alueella oli vesireitin varteen syntynyt toripaikka.

Alueen asutus on ryhmittynyt harvakseltaan rantojen tuntumaan. Tilakeskukset sijaitsevat peltoalojensa keskellä. Valtaosa alueen rakennuksista on 1970–1990-luvuilta, ja perinteisiä pihapiirejä vanhoine rakennuksineen on säilynyt vain muutama.

Karhunpään rantakylän tasapainoista maisemakuvaa luonnehtivat avoimet, viljelysten ja laidunmaiden sekä polveilevan vesistön kirjomat näkymät, joiden keskellä kulkee Pitkäniemen–Siikasärkän selväpiirteinen harjumuodostuma. Alavia, vehmaita rantamaita ja kapeaa harjua ympäröivät kauempana korkeat vaarat. Pellot ja laitumet ulottuvat monin paikoin veteen saakka, mutta toisinaan vesireitti kulkee lähes piilossa runsaan 3 rantapuuston takana. Viljelyalueiden yleisilme on avoin ja selkeästi jäsentynyt. Paikoin lehtipuuvaltaiset metsäsaarekkeet ja -kaistaleet jakavat avointa tilaa. Maatilojen pihapiirit talousrakennuksineen sijaitsevat näkyvillä paikoilla vesistöjä reunustavilla kummuilla ja harjanteilla. Tilakeskuksia ympäröivät pellot. Alueen tiestö myötäilee asutusta, ja paikoin asutusmaisemasta välittyy väljän nauhakylän vaikutelma. Vesireitin itäpuolella maastonmyötäisesti polveilevalta vanhalta Joensuun–Sotkamon valtatieltä aukeaa useita edustavia näkymiä.

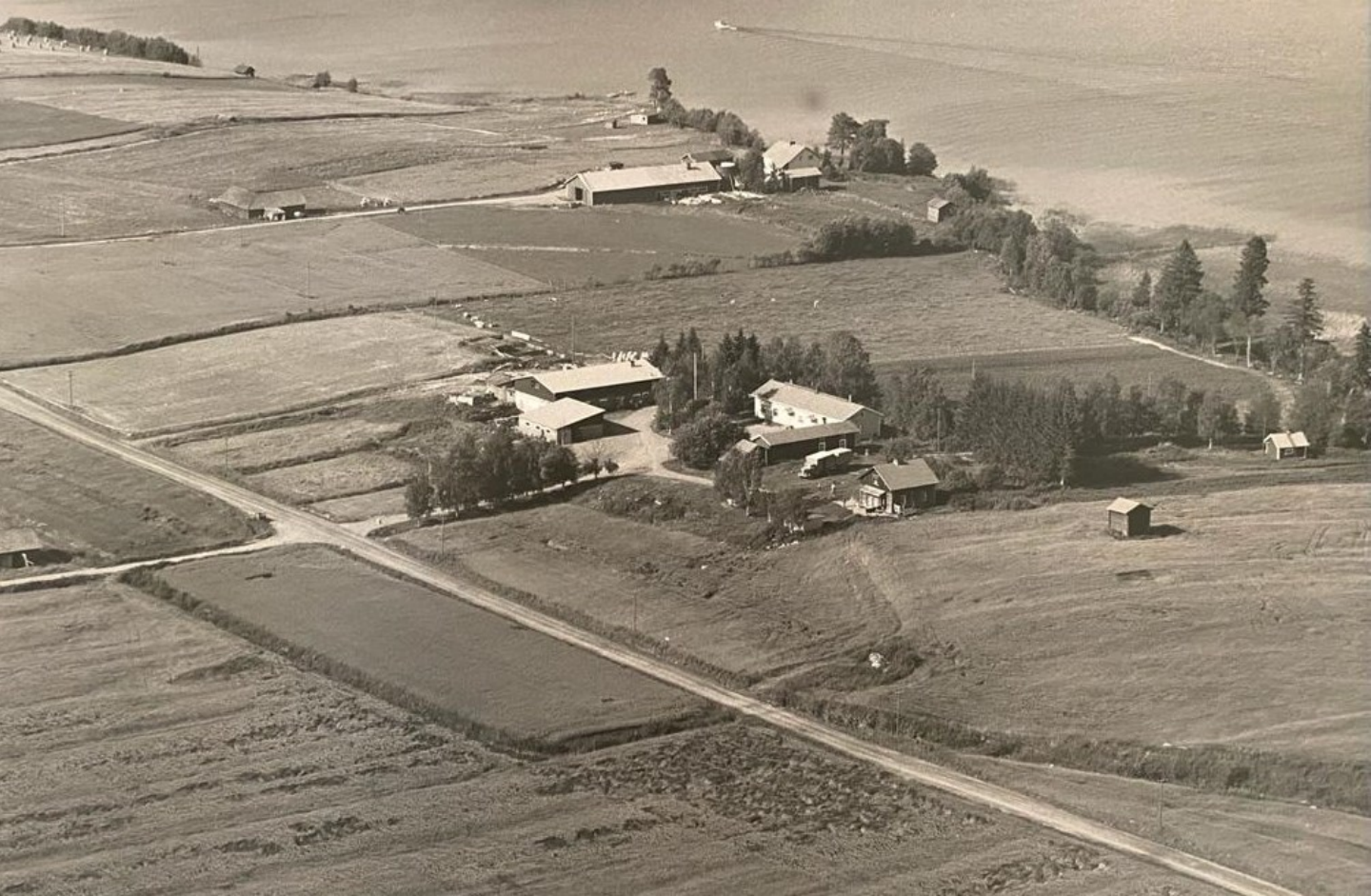
Karhunpään maisema-arvot muodostuvat mutkittilevan joen ympärille syntyneestä viljelymaisemasta, joka on säilynyt avoimena ja hyvin hoidettuna. Kylän asutusrakenne on pysynyt perinteisenkaltaisena.

Haatala

Maaninkajärven ja Onkiveden kulttuurimaisemat, Pohjois-Savo

Historialliset kerrokset näkyvät Pohjois-Savossa Maaninkajärven ja Onkiveden kulttuurimaisemassa. Yhtenäinen rakennuskanta, vanhat pihapiirit, kumpuilevat rinneviljelykset, niityt ja laidunmetsiköt muodostavat kokonaisuuden. Lähi- ja kaukonäkymät ovat monivivahteisia ja usein näihin näkymiin liittyy myös pala vesistöä.

Maisema on muuttunut vuosikymmenissä myös toisintokuvauspisteessä Haatalan kylässä, mutta lintuperspektiivistä katsottuna yllättävänkin vähän. Alue on edelleen vahvaa, perinteistä maatalousaluetta ja nykyäänkin maisemaa hallitsevat savolaisittain poikkeuksellisen laajat viljely- ja laidunalat, joita myös edelleen laidunnetaan.

Suomen ilmakekuva Oy 1967, yksityinen omistaja

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Maaninkajärven ja Onkiveden kulttuurimaisemat edustavat monipuolisesti lisalmen reitin viljelyalueelle tyypillisiä maisemia.

Maaninkajärven ja Onkiveden rannoille syntyneet viljelyaukeat ovat Pohjois-Savon mittakaavassa poikkeuksellisen laajoja. Alueen peltoalat on raivattu viljaville, loivasti vesistöön viettävälle savi- ja hietamaille, joita reunustaa kumpuileva moreenimaasto. Alueen eteläosissa maisemakuva on paikoin jopa alava, mutta pohjoisessa maaston suhteelliset korkeuserot kasvavat ja moreenimaasto muuttuu jyrkkäpiirteisemmäksi. Onkiveden länsirannalla sijaitsee yli 120 metriä järvenpinnan yläpuolelle kohoava Väisälänmäki, jonka lakialueen hedelmällistä maaperää ja edullista ilmastoa on hyödynnetty jo varhain maanviljelyssä. Maisema-alueita luonnehtivat myös katkonaiset harjukasot.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

lisalmen vesireitti ja harjut ovat olleet kulkureittejä jo esihistoriallisella ajalla. Alueelta onkin löytynyt lukuisia muinaisjäänöksiä, kuten pyyntikuoppia ja kiviraunioita. Vesistöt ja viljavat savikkoalueet ovat houkuttelleet alueelle asutusta jo varhain, ja alue on Pohjois-Savon vanhinta pysyvästi asuttua aluetta. Maaningan Tavinsalmelle perustettiin vuonna 1543 hallinnon ja veronkannon tarpeisiin kuninkaankartano, jonka hallintoalue kattoi lähes koko nykyisen Pohjois-Savon. Kartanon tarkkaa sijaintia ei ole pystytty selvittämään. Alueen varhainen maanviljely on tukeutunut kaskitalouteen, jonka peruja on esimerkiksi Väisälänmäen puoliavoin kulttuurimaisema. Väisälänmäen arvokkaita perinnebiotooppeja hoidetaan aktiivisesti.

Alueella sijaitsee useita historiallisesti arvokkaita ja edustavia rakennettuja kulttuuriympäristöjä, kuten savolaisesta hajakylä- ja mäkikyläasuksesta kertovat Väisälänmäen, Leppälahden ja Kuivaniemen kylät sekä vesiliikenteen ja maantien risteyskohtaan syntynyt Tuovilanlahti.

Maaninkajärven ja Onkiveden kulttuurimaisemien viljelyalat ovat pohjoissavolaisittain poikkeuksellisen laajoja ja avoimia. Alue on vahvaa, perinteistä maatalousaluetta, joka on pysynyt elinvoimaisena ja jonka historialliset kulttuurikerrokset näkyvät monipuolisesti maisemassa. Maaninkajärven rantoja reunustavat edustavat, rantaan viettävät peltoalat tasaisesti sijoittuneine tilakeskuksineen. Onkiveden ympärillä maatalousmaisema on sirpaleisempaa, mutta paikoin peltoalat levittäytyvät järven rannoille hyvin laajoina.

Maiseman kiintopisteistä hallitsevin on Väisälänmäki. Alueen yhtenäinen rakennuskanta, vanhat pihapiirit, kumpuilevat rinneviljelykset, niityt ja laidunmetsiköt muodostavat eheän ja tasapainoisen kokonaisuuden. Lähi- ja kaukonäkymät ovat monivivahteisia, ja niihin liittyy lähes aina vesielementti. Mäenrinteillä maisemakuva on sulkeutuneempaa ja metsäisempää. Maisema-alueen maantiet kulkevat maastonmuotoja mukailien ranta-alueiden tuntumassa. Vaihtelua maisemaan tuovat myös kanavamiljööit sekä muusta asutuksesta poikkeavat Tuovilanlahden kylä ja Maaningan kirkonkylä. Maiseman olennaisimpia arvotekijöitä ovat elinvoimaisen maatalouden ansiosta avoimina säilyneet peltoalat järvinäkymineen sekä alueen tasapainoinen asutusrakenne.

Paltaniemen pappila

Paltaniemen kulttuurimaisema ja Oulujärven rantaluhdat, Kainuu

Paltaniemen kulttuurimaiseman peruselementtejä ovat tasaiset viljelyaukeat, näitä reunustavat metsät sekä kylän ympärillä levittäytyvä Oulujärvi. Alueen rannat laskevat Oulujärveen jyrkinä hiekkatörminä, joissa on runsaasti aallokon aiheuttamien vyörymien jälkiä. Törmien juurella on rantaluhtia. Paltaniemen kiinteä asutus kuuluu Kainuun vanhimpiin, ensimmäiset uudisasukkaat asettuivat alueelle jo 1500-luvulla.

Rikkaan kirkollisen ja hallinnollisen historian ohella Paltaniemen maisemaa leimaa pitkäaikaisen maatalouden synnyttämä kulttuuriympäristö, laajat viljelyaukeat ja vanhat talonpoikaistalot. Elias Lönnrotin ja Eino Leinin elämänvaiheistakin seutu tunnetaan.

Sen näkymän, minkä Oulujärven rantavyöhyke vielä 1900-luvun alussa salli, nyt rehevä rantapuusto peittää. Mutta jos oikein tarkasti katsoo, voi nähdä kuitenkin kulman komeaa keltaista rakennusta. 1830-luvulla rakennettu pappila on edelleen asuinkäytössä, huolellisesti pidetty ja uljas näky hieman toisesta kuvakulmasta katsottuna.

M.L. Carstens 1909, Historian kuvakokoelma (HK19900208:674) M. L. Carstensin kokoelma, Museovirasto, finna.fi

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Paltaniemen pappila
Paltanimen kulttuurimaisema ja Oulujärven rantaluhat, Kainuu

Paltaniemi on omaleimainen ja edustava esimerkki Oulujärven vanhasta ranta-asutuksesta.

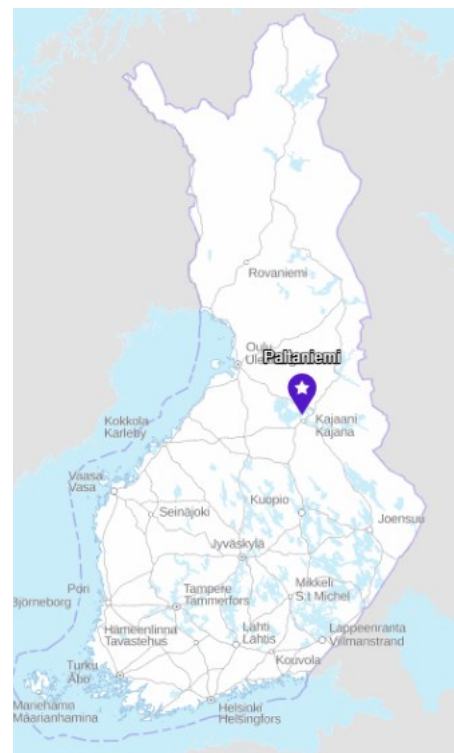
Paltaniemi on syvään veteen kerrostunut tasalakinen delta. Paltaniemen rantaviiva on lähes kauttaaltaan Oulujärven aaltojen kuluttamaa kasvittunutta törmää, joka putoaa veteen jopa metrien korkuisina seinäminä.

Maisema-alueella on erittäin rikkonainen kallioperä, jota luonnehtivat erikokoiset itä-länsilinjassa aaltoilevat siirroslinjat sekä pienet murrekset. Alueen maisemaa hallitsee Kainuun mereksi kutsuttu Oulujärvi. Paltaniemen alueen kasvillisuus on monipuolista ja rikasta. Jyrkillä rantatörmillä kasvaa lehtipuustoa ja törmien juurella on lehtomaista tulvametsää. Paltaniemen ja Koutaniemen rannoilla on luhta-alueita sekä niittyvyöhyke, joka syntyi 1950-luvulla Oulujärven säännöstelyn siirrettyä rantaviivaa.

Paltaniemen kiinteä asutus kuuluu Kainuun vanhimpiin. Ensimmäiset uudisasukkaat asettuivat alueelle 1500-luvulla, mutta vuosisadan lopun levottomina pitkävihan aikoina kylä autioitui. Täyssinän rauhan (1595) jälkeen hyvien vesistöyhteyksien päässä sijainnut Paltaniemi valittiin Oulujärven pitäjän keskuksiksi, ja alueen ensimmäinen kirkko rakennettiin Kirkkoniemen tuntumaan. Kylän nykyinen kirkko on rakennettu vuonna 1726 ja pappila 1830-luvulla. Kirkkoniemestä kirkolle johtava Paltaniemen kirkkotie on rakennettu vanhojen linjausten pohjalle vuonna 1820. Maisema-alueen muinaisjäänneksiin lukeutuvat Pikkusaaren vanha hautausmaahan ja Koutaniemessä sijaitsevat pyyntikuopat.

Rikkaan kirkollisen ja hallinnollisen historian ohella Paltaniemen maisemaa leimaa pitkäaikaisen maatalouden synnyttämä kulttuuriympäristö, jonka runkona ovat tunnusomaiset laajat viljelyaukeat ja vanhat talonpoikaistalot. Paltaniemen ja Koutaniemen maatalous perustuu karjatalouteen. Alue on myös matkailullisesti huomattava kohde, jonka vetovoimatekijöitä ovat etenkin Elias Lönnrothin ja Eino Leinon elämään liittyvät rakennukset.

Paltaniemen kulttuurimaiseman maisemakuvan peruselementtejä ovat tasaiset viljelyaukeat, näitä reunustavat metsät sekä kylän ympärillä levittäytyvä Oulujärvi. Paltaniemen rannat laskevat Oulujärveen jyrkkinä hiekkatörminä, joissa on runsaasti aallokon aiheuttamien vyörymien jälkiä. Törmien juurella on mittavia rantaluhtia. Maisema-alue on maisemallisesti tasapainoinen ja kulttuurihistorialtaan monipuolinen. Kylämaisemaa rikastavat vanhat talonpoikaistalot arvokkaine pihapiireineen ja avarine peltoaloineen. Edustavimmillaan historiallinen maisema hahmottuu Kirkkotielle, joka yhdistää Kirkkoniemessä sijaitsevaa vanhaa pappilaa ja maisema-alueen itäreunalla sijaitsevaa kirkkoa. Alueen kulttuurihistoriallinen ydin on Paltaniemen kirkkotien ympärille rakentunut, historiallisen asunsa hyvin säilyttänyt kylä arvokkaineen ja viljelyaukeineen.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kurki

Iijoen jokivarsimaisemat, Pohjois-Pohjanmaa

Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella Pudasjärven Kurjen kylässä, Iijoen varressa, on nauha vanhoja tulvaniittyjä. Seutu kuvastaa Kainuun vaaraseudun vaihettumista Pohjois-Pohjanmaan nevalakeudeksi. Maisema-alueen keskiössä on vuolaana virtaava Iijoki. Maasto on paikoin hyvin karua, mutta jokivarren kasvillisuus on rehevää.

Alueen rakennukset ovat 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Asutusta ympäröivät pienialaiset pellot. Rakennemuutos näkyy maisemassa, kun moni maatila on lopettanut maataloustoimintansa, mutta silti jokimaisema on monin paikoin säilynyt myös puoliavoimena ja tulvaniittyjä on säilynyt hoidossa mm. lammaslaidunnuksen avulla.

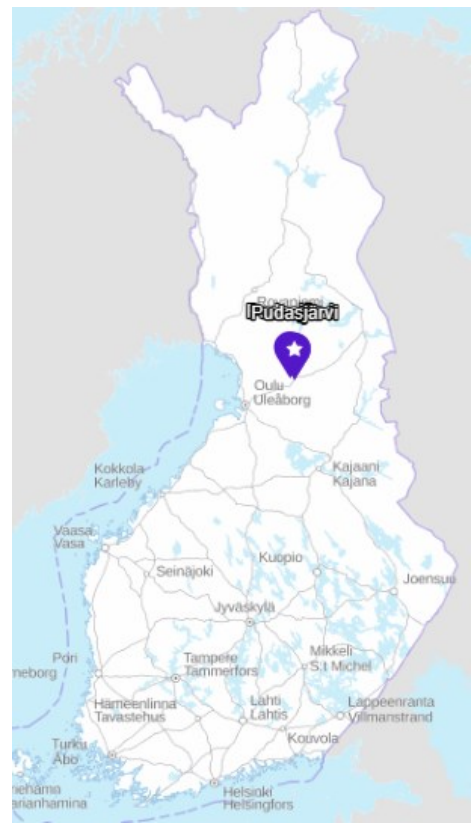

Hugo Berghell 1904, Geologian tutkimuskeskus

Martina Motzbäuchel 2021, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Iijokivarsi on Kainuun vaaraseudun ja Pohjois-Pohjanmaan nevalakeuden luonnon- ja kulttuuripiirteitä monipuolisesti kuvastava maisemakokonaisuus.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Koko Pohjois-Pohjanmaata halkovan joen jokivarsimaisemista muodostuva maisema-alue myötäilee jokiuomaa noin 50 kilometrin matkan Taivalkosken ja Pudasjärven välillä. Laaja maisema-alue kuvastaa Kainuun vaaraseudun vaihtumista Pohjois-Pohjanmaan nevalakeudeksi. Iijoki virtaa maisema-alueella vuolaana, paikoin mutkittelevana jokena, jolle ovat ominaisia lukuisat kosket, virtapaikat ja suvannot. Iijoen rannoilla on useita pieniä niittysaaria, joita on laidunnettu ja osin myös viljelty.

Iijokivarren kasvillisuus poikkeaa suuresti ympäröivästä, verraten karusta metsäluonnosta. Kyläalueiden välillä on pitkiä rehevähköjä metsäisiä osuuksia, joiden varrella havupuut yltävät aivan jokivarteen.

Iijoki on kulttuurihistoriallisesti merkittävä joki, jonka varrelta tunnetaan runsaasti kivikautisia asuinpaikkoja ja pyyntikuoppia. Esihistoriallisella ajalla Iijoen ympäristö on ollut saamelaisten asuinalueita ja hämäläisten eränkävintäseutua. 1200-luvulla alueelle alkoi suuntautua myös Perämeren rannikon asukkaiden eräretkiä. Iijoki on ollut myös tärkeä idän ja lännen välinen kulkureitti, jota ovat käyttäneet esimerkiksi vialaiset ja pohjalaiset.

Joen nimi perustuu saamelaisten antamaan nimeen Iddjijohka, Yöjoki, jonka suomalaisasukkaat käänsivät myöhemmin Iijoksi. Iijokivarren keskijuoksulle on muodostunut kiinteää asutusta 1500-luvun lopulta lähtien. Asutuksen sijaintiin ovat vaikuttaneet joen tarjoamat liikkumis- ja kalastusmahdollisuudet sekä viljelyyn ja karjan laiduntamiseen soveltuvat ranta-ajat. 1600-luvun alussa pysyvää asutusta on ollut muun muassa Sotkajärven ja Kurjen kylissä. Maa- ja erätalouden ohella Iijoen varressa on poltettu tervaa, jota kuljetettiin rannikolle petäjätukkisilla pelkkalautoilla. Iijokivarren asutus on ryhmittynyt pieniksi jokivarsikyliksi, joita metsäiset taipaleet erottavat toisistaan.

Maisema-alueen rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. Maisema-alueella sijaitsevia valtakunnallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja ovat Haukiojan suun ja Kurjenlammen laidunniityt ja Jurmun tulvasaaret.

Iijoen jokivarsimaiset vaihtelevat luonnonelementtien hallitsemista näkymistä pienimuotoisiin nurmiviljelyaukeisiin, kyläkokonaisuuksiin ja joen keskellä sijaitseviin tulvaniittysaariin. Maisemien runkona on runsaskoskinen ja mutkitteleva Iijoki, joka laajenee monin paikoin pieniksi altaiksi. Jyrkkärantaista jokiuomaa reunustavat joen länsiosassa nevalakeudet ja itäosassa kumpuilevat vaaramaisemat. Myös asumattomat alueet, metsämaat ja suot sekä joen lukuisat kosket ovat tärkeä osa Iijokivarren maisemaa. Alue on edustava esimerkki Iijokivarren harvasta, erämaiden katkomasta asutuksesta.

Katso video: [ALATALON TILA IJJOEN VARRESSA - Maisemakuvia ennen ja nyt - YouTube](#)

2022

Suomenlinna

Kansallismaisema, Helsingin edustan merimaisema, Uusimaa

Suomenlinna ja ympäröivä merimaisema on kulttuurihistoriallisesti monikerroksinen maisemanähtävyys. Linnoitteiden ja monien muiden sotilastoiminnan synnyttämien rakenteiden ohella alueen maisemalliset arvot pohjautuvat pitkiin merinäkyymiin, moniin saariin ja luotoihin ja maisemaa pohjoisessa reunustavaan Helsingin kaupungin siluettiin. Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue Helsingin edustan merimaisema on myös yksi Suomen 27 kansallismaisemista.

Talvisin Suomenlinna elää omaa rauhallista yhteisöllistä elämäänsä hieman erillään kaupungin vilskeestä, kesäisin saari täyttyy tuhansista turisteista. Alueen kulttuuriympäristöstä pidetään hyvää huolta mm. Suomenlinnan hoitokunnan ja alueen hoitoon sitoutuneiden asukkaiden toimesta. Saaren maisemakuva muuttuu ja kehittyy vain hillitysti, alueen monikerroksista kulttuurihistoriaa kunnioittain.

Ilkka Pöyhönen 1978, Helsingin kaupunginmuseo (N186832), finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Suomenlinna
Kansallismaisema, Helsingin edustan merimaisema, Uusimaa

Helsingin edustan merimaisema on kulttuurihistoriallisesti monikerroksinen maisemanähtävyys, jota leimaa pitkä linnoitushistoria.

Linnoitusrakenteiden ohella alueen maisemalliset arvot perustuvat luonnontilaisina säilyneisiin luotoihin, pitkiin ja avariin merinäköymiin. Pohjoisessa maisemaa reunustaa Helsingin siluetti sekä käyttöhistorialtaan monipuoliset ja arvokkaat virkistyskohteet, sisäsaaret. Alue on maisemallisesti yhtenäinen virkistys- ja matkailualue, jonka laivaväyliltä aukeaa edustavia näkymiä kohti Helsingin kaupunkia. Mereinen Helsinki on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Helsingin edustan merimaisema muodostuu erikokoisista saarista sekä pienistä kallioisista luodoista, joita erottavat vilkkaasti liikennöityjen meriväylien halkomat vesialueet. Useimmat saaret ja luodot ovat paljaaksi huuhtoutuneita, mutta paikoitellen kalliopintoja peittää ohut moreeni.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Monien seudun saarten kallioperää on louhittu linnoitusten rakennusmateriaaliksi. Maisemanähtävyyden suurimpia saaria ovat Suomenlinnan linnoituksen pääsaaret Susisaari ja Iso Mustasaari sekä Suomenlinnan itäpuolella sijaitsevat Vallisaari ja Kuninkaansaari. Harakan saaresta Suomenlinnan ja Vallisaaren kautta Santahaminaan kulkeva saariketju muodostaa luontaisen portin Kruunuvuorenselältä avomerelle. Saariketjun eteläpuolella on lähinnä pieniä avoimia luotoja sekä hieman suuremmat Harmaja ja Katajaluoto. Alueen kasvillisuus vaihtelee ulkosaarten niukasta kasvillisuudesta sisäsaarten paikoitellen runsaslajiisiin lehtoihin. Monien saarten käyttöä on rajoitettu, joten niihin on kehittynyt monipuolisia luontokohteita, kuten sotilaskäytön tai laidunnuksen synnyttämiä kallioketoja ja rantaniittyjä. Suomenlinnassa on jalojen lehtipuiden reunustamia puistoalueita ja puutarhakasvillisuutta. Helsingin edustan saaristossa on useita arvokkaita lintujen pesimäluotoja.

Seudun merimaisemassa yhdistyvät merenkulkuun, sotahistoriaan, virkistyskäyttöön ja kaupungin kasvuun liittyvät elementit. Suomenlinnan merilinnointus, on liitetty vuonna 1991 Unescon maailmanperintöluetteloon ainutlaatuisena sotilasarkkitehtuurin muistomerkkinä. Lisäksi Helsingin edustalla on monia arvokkaita ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoitteita ja lukuisia historiallisen ajan muinaisjäänteitä, joista suuri osa on vedenalaisia hylkyjä. Alueen linnoitushistoria ulottuu 1550-luvulle, jolloin Vallisaareen rakennettiin puolustusrakenteita. Suomenlinna (Viapori) ei koskaan valmistunut Ehrensvärdin suunnittelemassa laajuudessa, mutta Ehrensvärdin kuollessa vuonna 1772 linnoitus oli lähes puolustuskuunnossa. Helsingin edustan saarilla on myös suhteellisen rikas teollinen historia. Maisema-alueelta tunnetaan 42 eri-ikäistä vedenalaista kohdetta, joista suuri osa on laivanhylkyjä.

Helsingin edustan merimaiseman voi jakaa maisemallisesti kahteen osaan. Suomenlinnan merilinnointuksen sekä sitä reunustavien saarien muodostaman kehän sisäpuolelle jää pieniä ja keskisuuria saaria, joiden maisemaa on muokattu tuntuvasti. Saarissa on linnoitusvarustuksia, pursiseuratoimintaa, teollisen toiminnan jäänteitä sekä virkistyspalveluita. Helposti saavutettavien saarten taustamaisemassa kohoaa Helsingin kaupungin siluetti kirkontorneineen, satama-alueineen ja rantapuistoineen. Mantereelta katsottuna saaristossa erottuvat Suomenlinnan rakennukset, etenkin majakkana toimiva kirkontorni, sekä Valkosaaren, Luodon, Uunisaaren, 61 Särkän ja Harakan rakennukset ja ravintolapaviljongit.

Avomerelle aukeaa satunnaisia näkymiä esimerkiksi Kaivopuiston rannasta. Suomenlinnan–Kuninkaansaaren–Vallisaaren muodostaman linnoitusmaisemaisen portin ulkopuolella avautuu avara merenselkä, jota kirjoavat pienet kiviset luodot. Luodoilla on linnustollisesti merkittäviä luontokohteita, joista osa on määritelty suojelualueiksi. Mereisen ulkosaariston maamerkkejä ovat Harmajan majakka sekä maisema-alueen ulkopuolelle rajautuva Isosaari, jossa on sijainnut puolustusvoimain merenvalvontasema. Merimaisemaa rytmittävät myös meri- ja väylämerkit. Helsingin edustan merimaisema on yksi Suomen tunnetuimmista maisemista.

Tuomarinkylän kartano ja Seutula

Vantaanjokilaakson viljelymaisema, Uusimaa

Vantaanjokilaakso edustaa eteläisen Suomen pitkän kartano- ja viljelyhistorian synnyttämiä maatalousmaisemia. Alueen perinteinen viljelymaisema on säilynyt hyvin ja muodostaa arvokkaan maaseutumaisen elinkeinomaisemakokonaisuuden keskelle urbaania ympäristöä. Alueella on useita merkittäviä kulttuuriympäristökohteita, luonnonsuojelu- ja virkistysalueita sekä maatalouskäytössä säilyneitä yhtenäisiä peltoaloja.

Tuomarinkylän kartanoympäristö on aktiivisessa yrityskäytössä ja aktiivinen käyttö myös ylläpitää kulttuurimaisemaa. Kuvapareista on tunnistettavissa hienoisia maisemamuutoksia ja muutoksia rakenteissa, mutta päämaisemakuva on säilynyt viimeiset vuosikymmenet hyvin samanlaisena. Vantaanjokilaaksossa Seutulasta on myös yhä löydettävissä vielä kartano- ja agraarimaisemaa.

Kari Hakli 1970, (N45782), Helsingin kaupungin museo, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kari Hakli 26.12.1975, (N63559) Helsingin kaupunginmuseo, Finna.fi

*Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman
muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN
Keskus*

*Tuomarinkylän kartano
Vantaanjokilaakson viljelymaisema, Uusimaa*

Grünberg Constantin 1962, (XLVIII-1157) Helsingin kaupunginmuseo, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Mauno Mannelin 1957, Mauno Mannelin (4:605), Vantaan kaupunginmuseo, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Vantaanjokilaakso edustaa eteläisen Suomen pitkän kartano- ja viljelyhistorian synnyttämiä maatalousmaisemia.

Maisema-alue on huomattava yhtenäinen viljelyalue pääkaupunkiseudun kaupunkiasutuksen keskellä. Asutuksen leviäminen ja tiivistyminen näkyvät selvästi alueen maisemakuvassa. Asutuksen ohella maisemassa esillä ovat leveät päätiet sekä teollisuus-, toimitalo- ja kaupparakennukset. Urbanista ilmeestä ja ympäristön intensiivisestä maankäytöstä huolimatta alueella on runsaasti rauhallisia maatalousmaisemia sekä luonnonarvoiltaan huomattavia suojelualueita. Seudun laajoilla virkistysalueilla yhdistyvät urbaanit puitteet, maatalouselinkeinojen synnyttämät ympäristöt sekä koskiosuuksien, vanhojen metsien ja puistomaisina hoidettujen alueiden tyypittämät luontokohteet.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Vesistöalueen taaja asutus ja elinkeinotoiminta vaikuttavat voimakkaasti joen kuormitukseen ja käyttöön. Vesistöalueella on vain vähän tulvia tasaavia järviä, joten joki on varsin tulvaherkkä. Vantaanjokilaakson puusto vaihtelee kalliioselänteiden havu- ja sekametsistä jokea reunustavaan lehtipuu- ja pensasvyöhykkeeseen. Osa jokivarren rantaviidoista on linnustollisesti rikkaita. Alueen kasvillisuus on voimakkaasti kulttuurivaikutteista, mutta alueella on myös joitakin luonnonsuojelualueita.

Seudulla on ollut asutusta jo kivikaudella. Vanhimmat alueelta tunnetut muinaisjäännökset ajoittuivat yli 8 000 vuoden taakse Suomusjärven kulttuuriin. Tuolloin alkanut asutus jatkui alueella lähes tauotta varhaismetallikaudelle ajanlaskun alkuun saakka, vaikka itse asuinpaikat olivat maankohoamisen takia lyhytaikaisia. Tunnetut esihistorialliset asuinpaikat sijaitsivat savikon reunoilla entisillä moreeni- ja hiekkarannoilla. Vantaanjoki on ollut tärkeä historiallinen liikenneväylä, jonka ympärille on muotoutunut kyläasutusta jo varhaiskeskiajalla. Jokilaaksossa ovat kohdanneet keskiajalla vakiintunut ruotsalaisperäinen uudisasutus sekä pohjoisesta levittäytynyt suomenkielinen asutus. Alueen asutusmaiseman historiallista ydinaluetta ovat Seutulän ja Riipilän seudut. Vanhoja kyläkeskuksia ovat olleet myös Keimola, Viinikkala, Voutila, Martinkylä ja Myllymäki. Maisema-alueen perinteinen kyläasutus sijaitsi maisemaseudulle tunnusomaisilla metsäisillä selänteillä ja niiden reunoilla. Kaupunkiasutus on tiivistynyt kiinni peltoalueisiin, ja vanha kylärakenne näkyy vain paikoin maisemassa, tielinjoissa ja kaupunginosien nimistössä. Uusia kaupunginosia on rakennettu myös suoraan vanhojen viljelymaiden päälle.

Kaupunkirakenteen tiivistymisestä ja maatalousyrittäjien määrän vähenemisestä huolimatta seutu on pysynyt aktiivisessa maatalouskäytössä. Viljelymaisemaa jäsentävät laajat yhtenäiset peltoalat sekä peltoihin rajoittuvat maatilat rakennuksineen ja pihapiireineen. Jokilaaksossa on jonkin verran vanhaa rakennuskantaa ja kulttuurikasvillisuutta sekä perinnebiotooppeja. Alueen merkittävintä rakennuskantaa edustavat 1600-luvulla perustettu Backaksen kartano ja joen alajuoksulla sijaitseva Tuomarinkylän kartano. Muita arvokkaita kohteita ovat Königstedt Riipilässä, Katrineberg Seutulassa, Linnan kartano Keimolassa sekä Helsingin puolella sijaitseva Haltialan tila.

Maatalouden ohella Vantaanjokilaakso on tarjonnut hyvät edellytykset varhaiselle teollisuudelle. Alueen ensimmäiset myllyt rakennettiin ilmeisesti jo keskiajalla, ja 1700-luvun lopulla joen varrella oli koeluontoinen hopeasulatto ja 1830-luvulla Vantaankosken länsirannalle perustettiin mm. ruukki.

Vantaanjokilaaksoa ympäröivät maisemat muuttuvat nopeasti. Seudulle on noussut viime vuosikymmenien aikana useita asuinalueita. Lisäksi viljelymaisemia sivuavat tai halkovat monet suuret liikenneväylät

Fagervik ja Snappertuna

Kansallismaisema, Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemat,
Uusimaa

Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemat ja sen historialliset kerrostumat ovat säilyneet kiinteästi osana aktiivista ja hyvinvoivaa maaseutumaisemaa. Alueella on useita rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita, joita elävöittävät jalopuumetsiköt ja puistomaiset alueet sekä pitkstä maanviljelyhistoriasta kertovat peltoaukeat. Fagervikin ruukki on Suomen yhtenäisin ja edustavin esiteollisen ajan ruukkimiljö. Snappertunan kirkonseutu on kehittynyt kolmelle kallioiselle mäelle. Tiestö noudattelee monin paikoin vanhoja linjauksia.

Foto Signe Brander
Helsingfors 1910

Signe Brander 1910, Historian kuvakokoelma (HK10000:3610), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Matti Poutvaara 1960, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:1805), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemat ovat hyvin hoidettuja ja historiallisesti monitasoisia viljelymaisemia

Maisema-alueen tärkeimpiä maisemallisia arvotekijöitä ovat laajat yhtenäiset viljelyalueet, Fagervikin ruukkihistoria, Suuren Rantatien varren viljelymaisema sekä Raaseporin linnan rauniot ympäristöineen. Alueella on myös arvokkaita luonto- ja perinnebiotooppikohteita. Snappertunanjoki ja Fagervik muodostavat yhden Suomen 27 kansallismaisemasta.

Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemat ovat syntyneet Suomenlahden rannikkoseudun kumpuilevaan maastoon, jota leimaavat silokallioiset mäntymetsät, jyrkkäpiirteiset kalliorinteet sekä maankohoamishistoria.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Alueen joet ja purot virtaavat pääosin viljeltyjen laaksojen keskellä yhdistyen Raaseporinjokeksi Snappertunan kylän pohjoispuolella. Alueen järvistä suurimpia ovat Karjaan taajaman välittömässä läheisyydessä sijaitseva rehevä Lämpträsket (Lepinjärvi) sekä kalliorantainen Bruksträsk. Lämpträsketin kosteikko on linnustollisesti arvokas. Alueen metsät ovat pääsääntöisesti kallioalueiden männiköitä sekä rinteiden alaosissa kasvavia lehtomaisia kangasmetsiä. Pähkinälehtoja on säilynyt alueella rippeinä. Muutamain paikoin pitkäaikainen laidunnus on synnyttänyt ketoja ja kuivia niittyjä. Alueella on runsaasti vanhaa viljely- ja kulttuurikasvillisuutta.

Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemien asutushistoria ulottuu esihistorialliselle ajalle. Varhaisimmat merkit asutuksesta ovat noin 4 000 vuoden takaa, ja alueen asutuksesta on lähes yhtenäinen havaintosarja nykypäivään asti. Esihistoriallisia muinaisjäännöksiä tunnetaan erityisen runsaasti alueen pohjoisosien kalliosaarekkeilta Lämpträsketin ympäristöstä. Snappertunan seutu on ollut keskiajalla taloudellisesti ja hallinnollisesti tärkeää aluetta, jossa on sijainnut muun muassa Uudenmaan ensimmäisiin kauppapaikkoihin kuulunut Tuna sekä Karjaalle johtaneen vesireitin varteen rakennettu Raaseporin linna.

Raasepori toimi läntisen Uudenmaan sotilaallisena ja hallinnollisena keskuksena 1370-luvulta alkaen, mutta se hylättiin 1500-luvulla Tammisaaren ja Helsingin kaupunkien perustamisen myötä. 1800-luvulta alkaen restauroidun linnan rauniot muodostavat ympäristöineen arvokkaan kulttuurihistoriallisen kokonaisuuden. Alueen keskiaikaisesta historiasta kertovat myös 1400-luvulla rakennetun Grabbakan kartanolinnan rauniot, Suuren Rantatien (Kuninkaantien) yhdystien linjaus tienvarsikylineen sekä Gösbackavikenin viljelymaisema.

Fagervikin ruukki, on Suomen yhtenäisin ja edustavin esiteollisen ajan ruukkimiljö. 1640-luvulta 1900-luvun alkuun toiminut ruukki oli erityisen vaikutusvaltainen 1700-luvulla, jolloin se oli Ruotsin ainoita rautapellin ja tinatun läkipellin valmistuspaikkoja. Fagervikin ehyt ruukkikokonaisuus koostuu ruukinkartanosta laajoine puistoineen, 1700-luvulla rakennetusta kirkosta, kirkkomaasta, jokilaaksossa sijaitsevista teollisuusrakennuksista sekä kapean kyläraitin viereen keskittyneistä työväenasunnoista.

Seudun viljelyalat ovat sijoittuneet yhtenäisesti Snappertunan kylästä pohjoiseen ulottuvalle laajalle savikkoalueelle sekä Fagervikin kartanolle johtavaan kapeaan, paikoin selvärajaiseen laaksoon. Asutus sijaitsee perinteisillä sijoillaan kallioselänteiden rinteillä ja metsänreunassa. Monet alueen maatiloista ovat suuria ja niiden rakennuskanta on suurelta osin vanhaa. Tilojen ympäristö ja rakennukset ovat hyvin hoidettuja. Snappertunan kirkonseutu on maisemallisesti arvokas kokonaisuus, joka on rakentunut kolmelle kallioiselle mäelle. Myös Grabbakan ja Finbyn välinen viljelymaisema hahmottuu yhtenäisenä ja edustavana kokonaisuutena. Pitkän viljely- ja laidunnushistorian ansiosta alueella on lukuisia arvokkaita perinnebiotooppeja. Alueen tiestö noudattelee monin paikoin vanhoja linjauksia. Karjaalta Inkooseen mutkitellen kulkeva maantie seuraa suurelta osin Suuren Rantatien linjauksia.

Strömfors

Kymijokilaakson kulttuurimaisema, Uusimaa

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja ja arvokas kokonaisuus. Alueen maisemassa on nähtävissä historiallista maaseutuasutusta kartanokulttuureineen, laajoja viljelyalueita, monipuolisia luontokohteita sekä teollisuushistorian piiteitä. Alueelle sijoittuva, vuonna 1698 perustettu Strömforsin historiallisesti arvokas ruukki on yksi maamme parhaiten säilyneistä ruukkiyhdyksistä.

Strömforsin alue on nykyisin monen käsityöläisen ja matkailuyrittäjien kotipesä. Arvokas ja hoidettu ympäristö tarjoaa tilat monenlaiseen liiketoimintaan ja aktiivinen toiminta edesauttaa arvokkaan kohteen säilymistä.

Karim Peltonen, Rakennushistorian kuvakokoelma (RHO126142:) Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Strömfors
Kymijokilaakson kulttuurimaisema, Uusimaa

Kymijokilaakson kulttuurimaisema on laaja ja arvokas kokonaisuus

Päijänteen Suomenlahteen yhdistävä Kymijoki on vuolas virta, jonka uoma laajenee monin paikoin leveiksi suvannoiksi ja jopa laajahkoiksi järviksi. Jokilaakso on maisema-alueella pääasiassa tasaista savikkoa, mutta etenkin alajuoksulla uoman varteen ulottuu myös kallioisia ja moreenin peittämiä aloja sekä hiesumaita. Jokilaaksoa reunustavat metsäiset kalliosaarekkeet ja paikoin erittäin laajat suoalueet. Kouvolassa aluetta halkoo Ensimmäisen Salpausselän reunamuodostuma. Kymijoki oli 1900-luvun alkuun tultaessa Suomen etelärannikon merkittävin vaelluskalajoki, mutta patojen, perkausten ja jokivarrelle rakentuneen teollisuuden myötä Kymijoen luontaiset vaelluskalakannat ovat romahtaneet. Joitakin kalakantoja on saatu elvytettyä kalaportaiden ja istutusten avulla. Keskimäärin jokilaakson kasvillisuus on rehevää ja monipuolista. Anjalankosken eteläpuolella Kymijoki muodostaa useita erilaisia vesielinympäristöjä matalikoista yli kymmenmetrisiin syvänteisiin ja nopeavirtaisista koskista järvimäisiin laajentumiin. Alueella on myös huomattavia rantalehtoja, suuruhovaltaisia tulvametsiä, kivikko- ja ruovikkorantoja sekä suoalueita. Maisema-alueen pohjoisosissa, Ensimmäisen Salpausselän tuntumassa sijaitsee useita pieniä arvokkaita luontokohteita. Pyhtään ja Kotkan rajalla sijaitseva Valkmusan keidassuoalueelle perustettu kansallispuisto sivuaa maisema-alueen rajausta.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Seudun kulttuurimaiseman varhaisimpia elementtejä ovat useat kivikaudelta periytyvät asuinpaikat. Eri-ikäisiä muinaisjäänneksiä tunnetaan erityisesti Voikkaalta ja Korian eteläpuoliselta viljelystasangolta, Hurukselan kylästä, Anjalankosken historiallisesta ympäristöstä, Hirvikoskelta ja Ahvenkoskelta. Alueen kiinteä asutus on pitkäaikaista, Kymijoen keskijuoksu on asutettu pysyvästi jo 1400-luvulla. Seudulla on pitkä rajahistoria. Jokea ja sen ympäristöä on pidetty muun muassa hämäläisten ja karjalaisten rajana. Turun rauhan (1743) jälkeen joki toimi Ruotsin ja Venäjän välisenä rajana vuoteen 1809 asti. Vanhan Suomen alueiden yhdistyttyä muuhun Suomeen vuonna 1812 Kymijoki muodosti lääninrajan vuoteen 1949 saakka. Rajahistoria näkyy alueen maisemassa ennen kaikkea sotahistoriallisina muistomerkeinä ja Kyminlinnan linnoituksena.

Viljavaan jokilaaksoon on syntynyt useita arvokkaita kartanomiljöitä. Kartanoista huomattavin on 1600-luvulla perustettu Anjala. Kartanokulttuuria edustavat myös mm. Kouvolan Takamaalla sijaitseva Rabbelugn ja Muhjärven rannalle rakennettu Wredeby laajoine viljelyksineen ja koivukujineen. Värälänkosken rannalla sijaitsee historiallisesti merkittävä Värälän kartano. Muita Kymijokilaakson kartanoita ovat 1500-luvulla asutetun Pilkanmaan kylätontilla sijaitseva Pilkanmaan kartano, vuonna 1671 rälssiksi perustettu Oravalan kartano, Alakylän perinteisen kylämaiseman tuntumassa sijaitseva Kouvolan kartano, Värälästä erotettu Tolkkilan rälssi, Teutjärven rannalla sijaitseva Hämeenkyllän kartano sekä Ahvenkosken rajanylityspaikan tuntumassa sijaitseva Ahvenkosken kartano. Kartanoiden mailta on lohkottu 1900-luvulla asutustiloja, jotka muodostavat oman kerrostumansa Kymijokilaakson asutusmaisemaan.

Jokilaakson asutusmaiseman historiallinen monitasoisuus näkyy parhaiten Hurukselan kylässä. Muhjärven itäpuolella sijaitsevassa kylässä on ollut asutusta jo esihistoriallisena aikana. Hurukselan nykyinen tiivis asutus sijaitsee kyläraitin varrella, ja kylän pellot on raivattu vanhojen jokien erottamille saarille. Raitti ja tonttijako ovat säilyneet historiallisessa asussaan, kylästä löytyy runsaasti arvokkaita rakennuksia. Seudun keskiaikaisesta historiasta kertoo Pyhtään valkorappauksinen kivikirkko Suuren Rantatien (Kuninkaantien) ja Kymijoen läntisen suuhaaran yhtymäkohdassa. Kirkosta luoteeseen sijaitsee keskiaikaisella paikallaan pysynyt vuonna 1835 rakennettu pappila. Pyhtään kirkonkylän rakennuskanta on vaihtelevaa. Pyhtään kirkon ja pappilan kupeesta avautuu vesireitti Suomenlahdelle ja 1900-luvun alussa rakennettu Strukan sulku, Suomen ainoa käytössä oleva käsikäyttöinen merisulku.

Maisema-alueella on useita historiallisia tiemaisemia. Arvokkaita siltakohteita ovat Korian rautatiesillat vuosilta 1870 ja 1925. Aluetta halkovat myös monet uudet väylät, joista laajin on Ahvenkosken historiallista ympäristöä sivuava, moottoritieksi parannettu Valtatie 7. Kymijoki ei ole koskaan muodostunut yhtenäiseksi vesiliikennereitiksi koskisuutensa takia. Teollisuudelle joen koskijaksot ovat tarjonneet tärkeän voimanlähteen satojen vuosien ajan. Korkeakosken sahamylly tunnettiin jo 1500-luvulla, ja Ruotsinpyhtään alueella sijaitsevaan Strömforsin historiallisesti arvokas ruukki perustettiin vuonna 1698. Strömforsissa on useita hyvin säilyneitä teollisuusrakennuksia ja työväen asuinrakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta. Ruukki, museo ja käsityöläispajat on suosittu matkailukohde. Alueen teollisuushistoriaa kuvastavat myös useat voimalaitokset ja mm. vuonna 1933 valmistunut Ahvenkosken voimala on arvokas teollisuushistoriallinen monumentti.

Malmgård

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat muodostavat laajan ja monipuolisen maisema-alueen. Maiseman arvotekijöitä ovat mm. tiiviit ryhmäkylät, Eskilomin laajat viljelyaukeat sekä ranta-alueiden kosteikot, luonnonlaitumet ja niityt. Alueella on useita merkittäviä kartanoita, joiden viljelyalat ovat säilyneet yhtenäisinä ja joiden kartanokeskukset ovat rakennuskannaltaan huomattavia.

Malmgårdin kartano peltolakeuksien keskelle on poikkeuksellinen maisemallinen kokonaisuus linnamaisine päärakennuksineen, suurine tiillisine talousrakennuksineen, kuusialtoineen ja puistoineen. Reilussa sadassa vuodessa kartanoa ympäröivän puiston puut ovat toki kasvaneet, mutta muutoin maisema on sama, hoidettu, huoliteltu, viljely ja vaikuttava kokonaisuus.

Artur Faltin 1899, Historian kuvakokoelma (HK19700425:84), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

**Malmgård
Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat**

Historian kuvakokoelma (HK19730318:48), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat muodostavat laajan ja edustavan maaseutumaisemakokonaisuuden

Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat muodostavat laajan ja monipuolisen maisema-alueen, jossa yhdistyvät Eteläisen viljelyseudun edustavat jokilaaksomaisemat sekä Pernajanlahden ympärillä avautuvat kulttuurimaisemat.

Maisema-alueella on useita suuria kartanoita, joiden viljelyalat ovat säilyneet yhtenäisinä ja joiden kartanokeskukset ovat rakennuskannaltaan huomattavia. Muita alueen tärkeitä maisemallisia arvotekijöitä ovat tiiviit ryhmäkylät, Eskilomin laajat viljelyaukeat sekä ranta-alueiden kosteikot, luonnonlaitumet ja niityt. Pernajan kirkonkylä on rakennusperinnöltään merkittävä, historiallisen luonteensa hyvin säilyttänyt kokonaisuus. Alueella on lisäksi paljon arvokkaita vanhoja teollisuuskohteita.

Maisema-alue on kulttuurihistoriallisesti merkittävää ja elinvoimaista maatalousaluetta. Alueen varhaisin asutus on keskittynyt Pernajanlahden rantaan, josta on löytynyt jälkiä pronssikautisesta asutuksesta. Merkittävänä vesiliikenneväylänä Pernajalahti on ohjannut alueen asutuksen kehittymistä voimakkaasti.

Pernajanlahden itärannan keskus on Suuren Rantatien (Kuninkaantien) varteen syntynyt Pernajan kirkonkylä, jonka rakennushistoriallisia kiintopisteitä ovat 1400-luvulla rakennettu harmaakivikirkko sekä Pernajanlahden rannalle sijoitettu pappila. Kirkonkylä on säilyttänyt historiallisen ilmeensä hyvin.

Koskenkylänjokilaakson asutus on keskittynyt joen varteen, jossa se seurailee metsänreunoja ja maastonmuotoja. Talot ovat ryhmittyneet pieniksi nauha- tai ryhmäkyliksi, joista osa periytyy keskiajalta saakka. Kyläasutuksen ohella jokilaaksossa on merkittäviä kartanokulttuurin jälkiä sekä vanhoja teollisuusympäristöjä. Oman kerroksensa maisemaan muodostavat laidunnurmet ja kivikkoiset laidunmäet. Koskenkylänjokilaaksossa on useita rakennetun ympäristön arvokohteita. Joista mm. Kuuskosken luoteispuolella sijaitseva Malmgårdin kartano muodostaa peltolakeuksien keskelle poikkeuksellisen kokonaisuuden linnamaisine päärakennuksineen, suurine tiilisine talousrakennuksineen, kuusiaitoineen ja puistoineen.

Maisema-alueen teollinen historia on rikas. Isnäsissä on toiminut saha 1800-luvun lopulta 1990-luvulle, ja Koskenkylässä 1860-luvulta 1950-luvulle. Koskenkylän jokisuuhun vuonna 1682 perustettu ruukki on edelleen teollisuuskäytössä. Ruukkialueen vanha rakenne on säilynyt uusista rakennuksista ja aluetta ympäröivistä liikenneväylistä huolimatta. Alueella on esimerkiksi puiston ympäröimä linnamainen kartano, konttori- ja työväenrakennuksia, tiili- ja betonirakenteinen saha sekä ulkoasultaan yhtenäinen ruukinkatu. Teollisuuselinkeinojen ohelle alueelle on kehittynyt matkailu- ja virkistystoimintaa.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Artjärvi

Artjärven viljelymaisema, Päijät-Häme

Artjärven viljelymaiseman maisemakuvaa hallitsevat suuret järvet ja niiden ympärillä levittäytyvät savipohjaiset, avarat viljelylaaksot, joiden keskellä kulkee pieniä mutkittelevia jokia ja puroja. Maisema-alue muodostaa poikkeuksellisen yhtenäisen maaseutumaisemakokonaisuuden, jonka arvoa nostavat perinteistä asutusrakennetta myötäilevä rakentaminen, merkittävät kartanokokonaisuudet sekä arvokkaat perinnebiotoopit.

Ensi silmäyksellä kuvaparien kohteita ei juuri tunnista samoiksi. Peltoalan tarve on vähentynyt ja käyttötarkoitus osin muuttunut samalla, kun rehevä kasvillisuus on vallannut maisemakuvaa. Uotilanlahden ja Suurikylän maisemasta on kuitenkin löydettävissä myös tuttuja maisemapiirteitä ja rakenteita.

Näkymä kohti Uotilanlahtea, Matti Poutvaara 1960, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:1454), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Artjärven Suurikylä, Matti Poutvaara 1960, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:1459), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Artjärven viljelymaisema ja järvikannas on Eteläisen rantamaan maisemamaakunnalle harvinainen järvimaisemakokonaisuus.

Artjärven viljelymaiseman maisemakuvaa hallitsevat suuret järvet ja niiden ympärillä levittäytyvät savipohjaiset, avarat viljelylaaksot, joiden keskellä kulkee pieniä mutkittelevia jokia ja puroja. Viljelyalueita reunustavat metsäiset moreeni- ja kalliokumpareet. Seudun viljelymaisema avautuu Päijät-Hämeen kaakkoiskulmassa Lanskinjoen, Villikkalanjärven, Säuhteen ja Pyhäjärven muodostaman vesistökokonaisuuden ympärillä. Artjärven Pyhäjärvi on keskisyvyydeltään Suomen toiseksi syvin järvi. Se ulottuu syvimmillään yli 65 metriin. Alueen muut altaat, Villikkalanjärvi ja Säuhtee ovat suhteellisen matalia. Villikkalanjärveen laskevat luoteesta sameavetiset Köylinjoki, pohjoisesta Litinjoki ja koillisesta Lanskinjoki. Järvet ovat tärkeitä muuttolintujen levähdyspaikkoja. Alueen metsät ovat havupuuvaltaisia, mutta Koivulehdon purolaaksossa Villikkalanjärven länsirannalla on monipuolista lehtokasvillisuutta. Järvien rannoilla on huomattavia niittyalueita, jotka ovat edelleen laidunkäytössä.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Artjärven viljelymaiseman alueelta tunnetaan lukuisia muinaisjäänneksiä, jotka ovat ensisijaisesti kivikautisia asuinpaikkoja tai rautakautiseen asutukseen viittaavia puolustusvarustuksia, hautapaikkoja, kulttipaikkoja sekä työ- ja valmistuspaikkoja. Muinaisjäänneokset keskittyvät vesistöjen läheisyyteen. Myös alueen asutus ja laajimmat viljelyalueet sijaitsevat järvien tuntumassa.

Maisema-alueen kylät ovat muodostuneet jo keskiajalla, ja avoimen asunsa säilyttänyt peltoala on raivattu lähes nykyiselleen 1700-lukuun mennessä. Pyhäjärven koilliskulmassa sijaitseva Suurikylä on ollut historiallisesti alueen merkittävin kyläkeskus. Maisema-alueen nykyinen asutus sijaitsee peltojen ja metsän saumakohtassa tai pienillä kummuilla viljelysten keskellä. Alueen suurin asutuskeskittymä, Artjärven taajama, on syntynyt järvien välisille kannaksille. Artjärven vuonna 1840 valmistunut puukirkko hallitsee vuosisataista kirkonpaikkaa, jonka ympäristössä on rakennuksia useilta aikakausilta.

Kirkonkylän ohella maisema-alueen asutuskeskittymiä ovat maatalousvoittoiset Ratulan, Hietanan ja Villikkalan kylät. Hietanan pienen ryhmäkylän tilakeskukset sijaitsevat edelleen tiiviinä rykelmänä kylän halki kulkevan keskiaikaisen tielinjan varrella. Alueen maatalojen rakennuskanta on pääasiassa 1900-luvun alkupuolelta ja jälleenrakennuskaudelta. Viljelysten tuntumassa on lukuisia perinnebiotoopeja.

Maisema-alueella on kaksi 1600-luvulla perustettua kartanoa, komeiden puukujien päässä sijaitsevat Ratula ja Kinttula. Ratulan ulkoasultaan uusklassistinen päärakennus, puisto ja viljelykset muodostavat merkittävän maisema- ja asutushistoriallisen kokonaisuuden. Kartanomaisemaa halkoo 1700-luvulta periytyvän linjansa säilyttänyt maantie. Kinttulan kartano sijaitsee Artjärven kirkon eteläpuolella Pyhäjärven pohjoisrannan niemellä. Villikkalanjärven ja Säuhteen välisellä kapealla kannaksella, Vuorenmäellä, on vuonna 1882 perustetun Artjärven Reservikomppanian (Uudenmaan tarkka-ampujapataljoonan) vanha kasarmipaikka. Paikalla on säilynyt komppanian päällikön asuintalo.

Elimäki

Elimäen viljelymaisema, Kymenlaakso

Elimäen viljelymaisema on avara ja vaikuttava maatalousmaisemakokonaisuus, jota luonnehtivat vanha kartanokulttuuri, pitkään jatkunut maanviljely, Elimäenjärven kuivio sekä piirteensä säilyttänyt toisen maailmansodan jälkeinen pika-asutus. Muita arvotekijöitä ovat ehyt asutusrakenne, kartanomiljööt ympäristöineen, Mustilan arboretumin puistometsä sekä avoimen peltoaukean yli avautuvat pitkät näkymät.

Matti Poutvaara kiipesi 1960-luvulla Elimäen kirkon kellotapuliin, mistä avautui näkymä kyläraitin yli avarille viljelyksille. Martina Motzbäuchelille tarjoutui sama mahdollisuus tänä kesänä. Arvoitukseksi jää, millainen koivujen takana oleva maisema todellisuudessa on.

Matti Poutvaara 1960-69, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:1491), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Elimäki
Elimäen viljelymaisema, Kymenlaakso

Elimäen viljelymaisema on avara ja vaikuttava maatalousmaisemakokonaisuus

Elimäen viljelymaisema on Kymenlaakson laajin yhtenäinen viljelyaukea. Sen laakeaa maisemakuvaa luonnehtivat laajat viljavat peltoalat ja niiden väliset metsäiset mäkialueet. Metsäiset ja runsaslohkareiset kalliomäet kohoavat avoimessa viljelymaisemassa huomattavina maamerkkeinä. Avarat peltoalat ovat muodostuneet Elimäenjärven järviuivion ympärille Kymenlaakson laajoille savikkoalueille. Alueen viljelymaiseman huomattavin vesistö on alueen läpi mutkitellen virtaava humuspitoinen Hongistonjoki. Maisema-alueen vähäiset metsiköt ovat havupuuvaltaisia. Maisema-alueen länsiosassa, Kotikunnaanmäellä, sijaitsee Suomen suurin ja vanhin puulajipuisto, valtioneuvos Axel Fredrik Tigerstedtin perustama Mustilan arboretum.

Elimäen kirkonseudun viljelyhistoria ulottuu 1400-luvulle, jolloin muun muassa Rahikkalan kylän alue asutettiin. Uuden ajan alussa Elimäki oli jo vakiintunutta peltoviljelyaluetta, jonka viljelykset keskittyivät Elimäenjärven ympärille.

Alueen maisemaa edelleen leimaava kartanokeskittymä alkoi syntyä 1600-luvun alussa, jolloin Ruotsin kuningas Kaarle IX lahjoitti Elimäen pitäjän ratsumies Henrik Wreden leskelle, Gertrud von Ungernille. Neljänneskunnan laajuiselle läänitysalueelle perustettiin 1600-luvulla Mustilan, Moision ja Peippolan kartanot, joiden tuntumaan rakennettiin myös Elimäen ensimmäinen kappelikirkko. Alueen kartanot ovat edustavia rakennusperintö- ja maisemakohteita. Moisio sijaitsee Elimäen keskustaaajaman itäpuolella. Kartanon 1800-luvun alkupuolella rakennettu kaksikerroksinen empiretyylinen päärakennus on tiettävästi ensimmäinen Carl Ludvig Engelin Suomeen suunnittelema maaseudun säätyläisrakennus. Peippolan kartano sijaitsee puolestaan vuosisatoja vanhalla puistoalueella aivan Elimäen keskustassa. Kartanon yksikerroksinen, hirsirunkoinen päärakennus on rakennettu vuonna 1847 Theodor Höijerin suunnitelmien mukaan. Valtatie 6:n pohjoispuolella sijaitsevan Mustilan vanha päärakennus on purettu 1950-luvulla sotasairaalakäytöstä aiheutuneiden laho-ongelmien takia, mutta kartanon alueella on jäljellä vanhoja talousrakennuksia. Mustilan tunnetuin rakennus on vanha maitokellari, joka toimii nykyään ravintolana ja viinitupana. Valtaosa alueen vanhoista kylistä on kuulunut Mustilan kartanon alaisuuteen. Esimerkiksi Elimäenjärven vanhaa rantaviivaa noudattelevan kuivatusuoman länsi- ja luoteispuolella olevat Hongiston, Huitilan ja Kesolan kylät ovat olleet osa Mustilan kartanoa vielä 1800-luvun lopulla.

Alueen nykyinen asutusrakenne perustuu suurilta osin toisen maailmansodan jälkeiseen asustustoimintaan, jonka yhteydessä muun muassa Mustilan mailta lohkottiin runsaasti asutustiloja. Peltoaukealla sijaitsevien asutustilojen rakennuskanta on yhtenäistä ja rakennusajalleen leimallista. Monia pihapiirejä reunustavat komeat kuusiaidat. Alueen nykyisen lakeusmaiseman rungon muodostaa Elimäenjärven kuivio. Matalan ja ruohottuneen järven kuivatus alkoi jo 1860-luvulla, mutta lopullisesti järvi kuivattiin pelloksi vuonna 1948, kun siirtoväelle tarvittiin uutta viljelysmaata. Avaraa ja asumatonta kuivioalaa reunustavat etelässä ja kaakossa Moision ja Peippolan kartanomiljööt sekä niiden tuntumaan noussut Elimäen kirkonkylä. Kirkonkylän kiintopiste on 1600-luvulla rakennettu puinen ristikirkko ympäristöineen. Kirkon tuntumasta on löydetty vuonna 1999 kivikautiset Tyynelän kalliomaalaukset. Kirkkoa ja Peippolan kartanoa reunustaa etelässä tiivis taajama-asutus.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Suokumaa

Joutsenon viljelymaisema, Etelä-Karjala

Joutsenon viljelymaisema on arvokas esimerkki eteläkarjalaisesta Ensimmäisen Salpausselän eteläpuolisesta laajasta maatalouskeskittymästä, jonka kulttuurihistoriallista arvoa kasvattaa alueen länsireunaa rajaava Saimaan kanava.

Suokumaan kylämaisemassa on edelleen tunnistettavissa samoja hoidetun viljelymaiseman elementtejä kuin muutama vuosikymmen aiemminkin. Traktori matkalla peltotöihin ja aktiiviviljelyksessä olevat pellot sekä aiemmin aidatut lehmälaitumet nyt hevoslaitumet viestivät maatalouden jatkumosta. Peltojen reunat ja pientareet kasvavat rehevää lehtipuustoa ja sulkevat aiemmin avoimia kylänäkymiä, mutta vain osittain ja kesäaikaan.

Arto Hämäläinen 1986-87, Kuva-arkisto Valokuvat/KUV/KV (KUVKVV659:712), Lappeenrannan museot, Finna.fi

Martina Motzbüchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Suokumaa
Joutsenon viljelymaisema, Etelä-Karjala

Joutsenon viljelymaisema on arvokas esimerkki eteläkarjalaisesta Ensimmäisen Salpausselän eteläpuolisesta laajasta maatalouskeskittymästä

Joutsenon viljelymaiseman pohjoisosa on kumpuilevaa, laajojen viljelysten ja metsäkaistaleiden luonnehtimaa maastoa, jossa asutus on sijoittunut teiden varsille sekä hiekka- ja moreenipohjaisille kumpareille. Peltomaisemat ovat laajoja ja tasapainoisia, ja aluetta rajaavalta Ensimmäiseltä Salpausselältä aukeaa pitkiä näköaloja viljelymaisemien yli.

Joutsenon alava viljelymaisema sijaitsee kahden laajan kivialueen rajavyöhykkeellä. Maisema-alue rajautuu pohjoisessa Salpausselkään, joka nousee viljelyalueiden yläpuolelle selväpiirteisenä reunamuodostumana. Maisema-alueen eteläosia on hallinnut 1900-luvun alkuun saakka Konnunsuo, jota alettiin kuivattaa vankityövoimalla vuonna 1917. Suosta kuivattiin 1900-luvun alkupuolella noin tuhat hehtaaria peltoalaa. Osaa entisestä suoalasta on käytetty turvetuotantoon, mutta turvevarantojen hiljalleen loppuessa alueelle on suunniteltu laajoja lintukosteikkoja.

Vähävetisen maisema-alueen suurin järvi on Suokumaanjärvi, johon laskee alueen halki luode-kaakkoissuuntaisesti virtaava Suokumaanjoki. Alueella on erittäin runsas linnusto. Joutsenon viljelymaiseman pohjoisosan metsät ovat harjumänniköitä, mutta itäosissa ja pohjamoreenialueella kasvaa myös kuusikoita. Kivisaaren lehtokorpi on jääne vanhasta rehevästä suo- ja metsäalueesta.

Joutsenon kirkonkylän kaakkoispuolen savikkoalueet ovat olleet lähes kauttaaltaan viljeltyjä viimeistään 1800-luvun alussa. Asutus on perinteisesti sijoittunut aluetta halkovalle harjulle, jonka päälle ja tuntumaan alueen vanhat kylät ovat muodostaneet tasaisen asutusnauhan. Myös Höytiönsuon eteläpuolella Marttilassa on vanhaa asutusta. Maisema-alueen harvat muinaisjäänteet periytyvät historialliselta ajalta. Alueen itäreunalla Harjulassa on vanhoista viljelyksistä kertovia kiviroyköitä. Joutsenon Anolassa on puolestaan sisällissodan aikaisia varustuksia. Joutsenon nykyinen viljelymaisema on syntynyt pitkälti 1900-luvun alussa perustetun Konnunsuon maatalousvankilan toiminnan tuloksena. Punatiilisten vankilarakennusten ja maatalouden tuotantolaitosten lisäksi vankilakeskuksen tuntumaan rakennettiin muun muassa konepaja, tiilitehdas ja saha. Vankilaympäristöön kuuluvat myös kirkko, koulurakennus, hallintorakennukset, sairaalatilat sekä laajoja kuivioalueita halkovat suorat koivukujat. Henkilökunnan asuinalue kouluineen on rakennettu Lappeenrantaan johtavan tien varrelle.

Maisema-alueen kylien rakennuskanta on vaihtelevaa. Monilla tiloilla vanhat, perinteisiä tyylejä edustaneet päärakennukset on korvattu uusilla. Yksittäisistä kyläkohteista maisemallisesti arvokkain on tiiviisti kylätien varteen rakennettu Eiskola, mutta perinteisiä kylä- ja rakennuskokonaisuuksia on säilynyt muuallakin. Maisema-alueen pohjoisosien maisemaa hallitsee Ensimmäiselle Salpausselälle rakentunut Joutsenon keskustaajama, jota reunustavat peltoalat ovat säilyneet ehyinä. Konnunsuon alue rajautuu lounaassa 43 kilometriä pitkään Saimaan kanavaan. Vuonna 1856 valmistunut kanava oli aikanaan Suomen suurin rakennustyömaa. Saimaan kanavalla on ollut suuri merkitys ympäröivän alueen vientitalouteen ja teollistumiseen, ja se on edelleen aktiivisessa rahtikäytössä. Saimaan kanava on ollut alusta lähtien suosittu matkailunähtävyys.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Puolakka, Korpilahti

Oravivuoren maisemat, Keski-Suomi

Oravivuori on luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokas kallioalue. Oravivuoren huipulla sijaitseva piste, Puolakka mitattiin vuonna 1834 ja merkittiin kallioon. Se on yksi Suomen kuudesta Unescon maailmanperintökohteena suojellusta Struven ketjun pisteestä. Struven ketju on eräs aikansa huomattavin teknis-tieteellinen saavutus. Sitä pidettiin malliesimerkkinä kolmiomittauksesta vielä 1900-luvun jälkipuoliskolla.

Ketjulla on myös huomattavaa yleismaailmallista arvoa. Se on yhdistänyt kansoja Mustaltamereltä Pohjoiselle jäämerelle lähes 200 vuoden ajan. Struven ketjun mittauksista lähtien Oravivuori on ollut eräs Suomen geodeettisista peruspisteistä.

Oravivuoren laelta avautuu pitkiä näkymiä Päijänteen suurjärven maisemaan sekä järveä ympäröivään vuorimaastoon. Puusto on kasvullaan saattanut jo ohittaa vanhat havaintopisteet. Poutvaaran 1940-luvulla ikuistamat esteettömät näkymät Päijänteelle voi edelleen tavoittaa, kun kipuaa 1990-luvun lopulla rakennetun uuden kolmiomittaustornin huipulle.

Matti Poutvaara 1946, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:2.KORP.3), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Puolakka, Korpilahti
Oravivuoren maisemat, Keski-Suomi

Maisemallisesti merkittävä Oravivuori on Päijänteen länsirannalla sijaitseva kallioniemi

Oravivuori on vaikuttava, noin 122 metrin korkeuteen Päijänteen pinnasta nouseva vuori. Vuoren länsisivu on noin 80 metriä korkea louhikon reunustama rinne, jonka yläosassa on noin 20 metriä korkeita pystyseinämiä. Myös vuoren alarinteillä on huomattavia jyrkänteitä. Oravivuorta reunustavat topografialtaan jyrkkäpiirteiset vuori- ja mäki- ja kivi- ja kivikorantainen Päijänne idässä. Oravivuoren kallioalueita ympäröivät moreenipeitteiset maat, joiden painanteissa on pieniä soistumia puroineen. Vuoren pohjoispuolella on pieniä sirpaleisia savikkopainanteita, joita on raivattu viljelyyn.

Alueen vesistömaisemaa hallitsee Päijänne, jonka syvät lahdet ovat muodostuneet jääkauden puhdistamiin kallioperän murroksiin. Päijänteen keskellä on pieniä kallioisia saaria ja luotoja, jotka erottavat Oravivuoren eteläpuolella aukeavaa Vanhaselkää ja vuoren pohjoispuolelta Ryhinselkää toisistaan.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Oravivuori on luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokas kallioalue, jonka edustalla sijaitsevassa Oravisaaressa on yksityisiä luonnonsuojelualueita. Päijänteen lämpötilavaihteluja tasaava vesistö sekä monesta suunnasta suojaavat vuoret luovat alueelle edullisen pienilmaston, jonka johdosta kasvukausi on hieman keskimääräistä pidempi ja kasvillisuus paikoin rehevää. Maisemanähtävyyden rajaukseen sisältyy myös Päijänteen selkävesien arvokasta järviluontoa.

Päijänne on huomattava muinainen kulkureitti, jota pitkin eränkävijät ovat liikkuneet. Oravivuoren kupeessa olevasta Oravisaaresta on löydetty rautakautinen rökkiö, joka sijaitsee saaren pohjoisrannalla.

Oravivuoren kulttuurihistoriallinen merkitys perustuu sen asemaan Struven ketjun mittauspisteinä. Struven ketju on matemaatikko Friedrich Georg Wilhelm von Struven mukaan nimetty kolmiomittaustietä, jonka avulla on 1800-luvulla selvitetty maapallon muotoa ja kokoa. Unesco on valinnut Struven ketjun maailmanperintökohteeksi ja listannut kohdeluetteloonsa 34 suojeltua mittauspistettä. Oravivuori on yksi Suomen kuudesta kohdeluetteloon valitusta pisteestä. Oravivuoren huipulla sijaitseva piste mitattiin vuonna 1834, ja pisteen kohdalle porattiin edelleen näkyvä reikä. Struven ketjun mittauksista lähtien Oravivuori on ollut yksi Suomen geodeettisista peruspisteistä, ja vuonna 1930 Geodeettinen laitos mittasi ensimmäisen luokan kolmiopisteen 43 senttimetrin päähän Struven retkikunnan mittaamasta pisteestä. Vuoren laella on sijainnut Maanmittauslaitoksen kolmiomittaustorni 1980-luvun puoliväliin saakka. Vuosina 1969-1987 Oravivuorella oli myös Geodeettisen laitoksen tähtitieteellinen mittausasema. Nykyisin vuoren laella on Maanmittauslaitoksen ja Geodeettisen laitoksen yhdessä rakennuttama kolmiomittaustorni, joka pystytettiin vuonna 1998 muistuttamaan Oravivuoren mittausaseman merkityksestä Suomen kartoitukselle. Oravivuoren laelle johtaa vuoren länsirinteen kautta johdettu, osittain porrastettu polku.

Oravivuoren tuntumassa sijaitsevassa Kankarin saaressa on Alvar Aallon suunnittelema kesähuvila, joka on yksityisomistuksessa.

Lisätietoa: ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet > Keski-Suomi.

Riekko, Saarijärvi

Saarijärven reitin kulttuurimaisemat, Keski-Suomi

Saarijärven historiallisen vesireitin viljelyalat ovat avoimia ja edustavia, ja niitä reunustavat maisemallisesti ja luonnonoloiltaan arvokkaat kallio-, koski- ja järvalueet. Reitinvarren asutusrakenne on säilynyt perinteisenä.

Pihakoivujen varjosta pilkistää 1840-luvulta peräisin oleva ja vasta uuden maalipinnan saanut kaksikerroksinen, aumakattoinen ja kookas Riekon päärakennus. Talo on edelleen yhtä vaikuttava näky Riekonlahden rantamaisemissa kuin yli sata vuotta aiemminkin.

1900-1915, (K0003/0232), Keski-Suomen museo, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Riekko, Saarijärvi
Saarijärven reitin kulttuurimaisemat, Keski-Suomi

Saarijärven reitin kulttuurimaisema on historiallisen vesireitin varteen jäsentyvä monipuolinen maisemakokonaisuus

Saarijärven reitin maisemakuva on vaihteleva ja pienipiirteinen. Luonnonmaiseman keskeinen elementti on vaihteleva reittivesistö. Vesistöjä reunustavat kalliomaat kohoavat korkeina vesireitin molemmin puolin.

Saarijärven reitti on useista järvistä sekä niitä yhdistävistä joki- ja koskiosuuksista koostuva vesireitti, joka kuuluu Kymijoen vesistöön. Vesistöjä ympäröivät monipuoliset mäki- ja kalliomaat. Valtaosa alueen pelloista on raivattu ranta-alueiden savi- ja hiesumaille. Maisema-alueelle sijoittuvan vesireittiosuuden muodostavat Tuhmalampi, Kalmarinselkä, Mahlunjärvi, Vihtaselkä ja Saarijärvi sekä niitä yhdistävät joet ja pienemmät järvet. Järvet ovat keskimäärin matalahkoja altaita, joita reunustavat vuoroin loivapiirteiset peltoalat ja vuoroin jyrkät metsäiset kalliorinteet. Saarijärven reitillä on lukuisia koskia, kuten Tuhmakoski,

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kalmukoski, Muittarinkoski ja Riekkonkoski. Saarijärven reitin kosket on suojeltu koskiensuojelulailailla. Lisäksi Tuhmakoski sekä Kalmukoskesta Vihtaselälle ulottuva reittialue kuuluvat valtakunnalliseen rantojensuojeluohjelmaan. Suojellut vesialueet ovat suhteellisen luonnonmukaisia, vaikka koskissa on vanhojen uittoperkausten ja patojen jälkiä. Heijostenkoskien korkeiden rantatörmien alla on muun muassa kosteita suurruoholehtoja ja luhtaisia biotooppeja. Maisema-alueen metsät ovat mäntyvaltaisia ja paikoin kuivia kankaita. Kallioiden rinteitä peittävät kuusikot. Rannoilla ja viljelysten tuntumassa on myös lehti- ja sekametsiä.

Saarijärven reitiltä ja sen ympäristöstä tunnetaan useita kivikautisia asuinpaikkoja ja pyyntikuoppia. Esihistoriallisen ajan lopulla Saarijärvellä liikkui hämäläisiä eränkävijöitä, joiden mukana alueelle levisi pyyntitalouden ohella varhaista maanviljelystä. Keskiajalla Saarijärvelle saapui myös savolaisia uudisasukkaita, jotka asettuivat etenkin pitäjän pohjois- ja itäosiin. Maa- ja karjatalous nousivat Saarijärven pääelinkeinoiksi viimeistään 1500-luvulla. Tuolloin Saarijärvi oli vielä kokonaisuutena varsin epäyhtenäinen vesireittien varaan rakentunut alue, joka kuului ensin Rautalammin ja sitten Laukaan kirkkopitäjiin. Maisema-alueen asutusta ovat ohjanneet vesireitti viljavine ranta-maisemineen sekä harjumaastoa seurannut postitie Kuopiosta Vaasaan.

Saarijärven kirkonkylä on syntynyt vesistöjen ja harjun yhtymäkohtaan. Kirkonkylän länsipuolella, Saarijärven länsirannalla sijaitseva Kolkanniemen pappila perustettiin 1600-luvulla Kolkanniemen tilalle. Tilan vanha päärakennus korvattiin 1800-luvun lopussa uudella, aikansa tyyliisuuntia edustaneella huvilamaisella rakennuksella. Pappilaan liittyy laaja puisto ja puutarha.

Saarijärven reitin viljelymaisema on vanhaa ja monipuolista. Alueella yhdistyvät monet itä- ja länsisuomalaiset kulttuuripiirteet, jotka ovat vaikuttaneet esimerkiksi maataloustekniikoihin ja rakennustyyliihin. Reitin varrella on useita vanhoja kyliä ja kantatiloja. Huomattavimmat kyläalueet ovat Koskenkylä, Lehtola, Muittari ja Mahlu. Asutus on sijoittunut yleensä pellon ja metsän rajakohtaan, josta aukeaa näköaloja avointen rantaviljelysten yli järvien selille. Kulttuurimaisemien rakennuskanta on ältään vaihtelevaa. Alueella on paljon vanhoja ja hyvässä kunnossa pidettyjä rakennuksia, mutta myös runsaasti uutta rakentamista. Uusi rakennuskanta istuu perinteiseen maisemaan suhteellisen hyvin. Järvien rannoilla on lisäksi runsaasti loma-asutusta. Alue on pysynyt maatalousvaltaisena ja elinvoimaisena. Saarijärven reitin maisemat ovat suomalaisille tuttuja Johan Ludvig Runebergin Saarijärven Paavo -runosta (Bonden Paavo, 1830), jossa Runeberg kuvaa kuvitteellisen talonpojan kautta 1800-luvun suomalaisen maaseudun karuja elinoloja sekä talonpoikien ihanteellisiksi kokemiaan luonteenpiirteitä. Runon taustalla on Runebergin kotiopettajana Saarijärvellä viettämä aika.

Kuortane

Kuortaneenjärven kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kuortaneenjärven kulttuurimaisemien arvo perustuu vesistöjä ympäröivään tasapainoiseen viljelymaisemaan. Alueella on poikkeuksellisen paljon vanhaa rakennusperintöä sekä perinteisessä asussa säilyneitä kyläkokonaisuuksia. Kuortaneenjärvi on maiseman hallitseva elementti hiekkarantoinen, rantatörmineen ja ruovikkoisine lahtineen.

Maisemassa ovat säilyneet monet hyvin hoidetut pohjalaistalot pihapiireineen. Uudisrakennukset perinteisten pihapiirien lomassa täydentävät nauhamaista maisemakuvaa. Kirkonkylän pitkät hiekkarannat palvelevat vesiurheilijoita kuin ennenkin.

Teuvo Kanerva 1979-1982, Historian kuvakokoelma (HK19931028:1635), Museovirasto, finna.fi

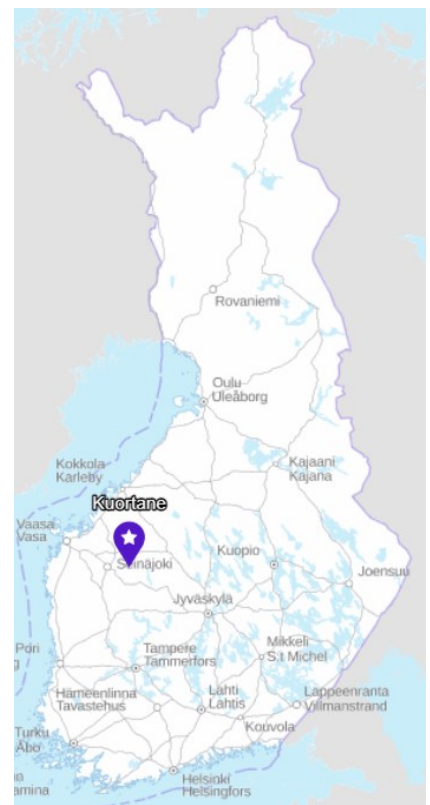

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kuortane
Kuortaneenjärven kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kuortaneenjärven kulttuurimaisemien arvo perustuu Kuortaneenjärveä ja Lapuanjokilaaksoa ympäröivään tasapainoiseen viljelymaisemaan

Kuortaneenjärven kulttuurimaisemat ovat syntyneet Kuortaneenjärveä ja sen eteläpuolelle muodostunutta vesireittiä ympäröiville alankoalueille. Maisema-alueen vedet kuuluvat Lapuanjoen reittiin, joka kulkee alueen halki kohti pohjoista Kuhajärven, Porkkuslammen, Kuortaneenjärven sekä Seuruksen kautta. Vesistöjä reunustaa monin paikoin rantaan asti ulottuva kapeahko viljelty vyöhyke. Maisemaa hallitsee Kuortaneenjärvi. Järven rannat ovat pääosin alavia ja luhtaisia, mutta itärannoilla on myös laajoja hietikoita. Kuortane kuuluu luonnonmaantieteellisesti Suomenselän mäkiseutuun, joka on Etelä-Pohjanmaan metsäisintä aluetta. Alueen kasvillisuus on suhteellisen karua, ja vaativia kasvilajeja on vähän. Viljelyalueita ympäröivät kuivat kangasmetsät sekä suoalueet. Paikoitellen alueella kasvaa tuoreita kangasmetsiä. Alueella on joitakin uhanalaisia hyönteis- ja kasvilajeja. Kuortaneenjärven rehevöityneet ja matalat lahdekkeet sekä ruovikkoinen Nisosjärvi ovat vesi- ja rantalintujen suosiossa.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kuortaneen ympäristöstä tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja, jotka sijaitsevat pääosin Kuortaneenjärven itärantaa pitkin kulkevalla harjumuodostumalla tai sen liepeillä. Alueella on myös joitakin muinaisia pyyntikuoppia sekä historiallisen ajan tervahauta. Pysyvä asutus on vakiintunut Kuortaneen hedelmällisille ja ilmastoltaan suotuisille ranta-alueille 1500-luvulla. Järvenrantojen ja jokivarren kantatilat perustettiin 1600-luvulla, ja ne vaurastuivat nopeasti tervanpolton ansiosta. 1800-luvulla Kuortane oli yksi Suomen tärkeimmistä tervantuotantoalueista.

Alueen kehitykseen ovat vaikuttaneet myös alueen läpi kulkeneet 1600-luvulla valmistunut Ruoveden–Uudenkaarlepyyn tie sekä vuonna 1786 valmistunut Vaasan ja Kuopion välinen valttatie. Maisema-alueen nykyinen tiestö myötäilee pääosin vanhoja tielinjoja. Kuortaneenjärven kulttuurimaisema on vuosisatoja jatkuneen maanviljelyksen muokkaamaa ehyttä, avointa ja yhtenäistä viljelymaisemaa, jonka peltoalat ovat syntyneet ennen kaikkea kydöttämällä. Kuortaneen seudulla on runsaasti komeita pohjalaistaloja, joissa näkyy edelleen tervakaupan tuoma vauraus. Teiden varsille kasvaneissa nauhakylissä pihapiirit muodostuvat useista rakennuksista ja kaksikerroksiset pohjalaistalot ovat huomattavan yleisiä. Nisulan, Ruismäen, Kuhajärven ja Viitalan hyvin säilyneet kaksifooninkiset pohjalaistalot muodostavat oman rakennustyyppinsä, jolle on ominaista räystäiden koristelutoitus, kuistien ja haukkaikkunoiden vaihtelevat puitejaot sekä ullakkopäätyjen keltamultamaalaus.

Kuortaneenjärven pohjoispuolen asutusta edustaa parhaiten Ruonan kylä, jossa on useita arkkitehtuuriltaan edustavia kaksikerroksisia pohjalaistaloja pihapiireineen. Kylä on tullut tunnetuksi myös Suomen sodan taistelupaikkana (1808). Ruona on ollut jo 1600-luvulla liikenteen risteyspaikka, josta löytyy runsaasti vanhoja tierakenteita. Ruonan ympäristön arvokkaita kulttuurikohteita ovat myös Kuortaneen pappila Haapaniemessä, viljelyaukeita halkovat puukujanteet ja -rivit sekä useat vanhat puutarhat ja kiviaidat. Aktiivisesti viljellyllä maisema-alueella on jäljellä muutama maakunnallisesti ja paikallisesti arvokas perinnebiotooppi. Kuortaneen seudulla on jonkin verran uudisrakentamista, joka sijoittuu paikoin viljelyksien keskelle tai alaville maille. Aiemmin korkeille rantatöyräille tai rinteille sijoittunut kesäasutus on levittäytynyt yhtenäisenä nauhana vanhoille rantapelloille.

Ilmajoki

Ilmajoen Alajoen lakeusmaisema, Etelä-Pohjanmaa

Ilmajoen Alajoen kulttuurimaisema on selväpiirteinen Kyrönjoen ja sen sivujokien laaksoihin levittäytyvä viljelylakeus. Pitkät peltonäkymät, jokivarren tulvavallit sekä nauhamainen asutus ovat alueen maisemakuvalle tyypillistä. Alueella on sekä perinteisiä pohjalaistyylisiä rakennusperintöä mutta myös perinteisille paikoille syntynyttä uutta rakennuskantaa. Tulvat ovat synnyttäneet alueelle arvokkaita luonnonympäristöjä.

Röyskölän riippusilta, Ilmajoen keskustan pohjoispuolella, on taannut kulkuväylän Kyrönjoen yli jo vuosikymmenien ajan. Sillan suunnitteli 1930-luvulla rakennusmestari ja rakennusurakoitsija Valle Antila. Hän suunnitteli toistakymmentä muutakin siltaa, mutta myös muita rakennuksia. Riippusiltoihin hänen kerrotaan hakeneen vaikutteita ja esikuvia Norjasta.

Matti Poutvaara 1946, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:2400), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Ilmajoki
Ilmajoen Alajoen lakeusmaisema, Etelä-Pohjanmaa

Ilmajoen Alajoen kulttuurimaisema on selväpiirteinen Kyrönjoen ja sen sivujokien laaksoihin levittäytyvä viljelylakeus

Seinäjoen ja Ilmajoen välillä avautuva Ilmajoen Alajoen lakeusmaisema on edustava eteläpohjalainen viljelymaisemakokonaisuus, joka on kehittynyt Kyrönjoen rantatasangoille. Kyrönjoki on erittäin tulvaherkkä joki, jonka törmii on korotettu Laivanpään mutkasta alaspäin suuntautuvalla osuudella. Tulvantorjuntavallien lisäksi maisema-alueella on luonnollisia, joen kasaamia tulvavalleja. Maisema-alueella on joitakin soita, joista luonnonarvoiltaan merkittävin on alueen koillisreunaan rajoittuva Paukaneva. Alajoen lakeuden monipuolisimpia luontokohteita ovat peltojen piennaralueet, saviprunnien ympäristöt, lähteet, rannat, hakamaat, metsäsaarekkeet sekä latojen ympäristöt. Lisäksi lakeudelle muodostuu tulvien aikaan laaja tulvajärvi, joka on merkittävä muuttolintujen levähdyspaikka ja pesivien lintujen elinympäristö. Tulvien ansiosta jokiuomaa reunustaa rehevä, järvenrantojen kasvillisuusvyöhykettä muistuttava rantakasvillisuus.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Ilmajoen Alajoen maisema-alueella on ollut väliaikaista asutusta kivilaudella, mutta rautakaudella Alajoen seudun uskotaan olleen asumaton takamaata. Pysyvä asutus on tullut jokilaaksoon keskiajalla, jolloin uudisasukkaat saapuivat todennäköisesti Ylä-Satakunnasta sekä alemmasta Kyrönjokivarresta. Alajoen nykyinen lakeusmaisema on syntynyt Alajoen suojakson kydötyksen myötä 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Ennen kuivatusta alueella sijaisi Etelä-Pohjanmaan laajin yhtenäinen suoalue, Laivanpään ja Taipaleen aapasuo. Vanhat kytöviljelykset ovat muuttuneet tavallisiksi peltomaiksi 1800-luvun kuluessa ja 1900-luvun alussa.

Maisema-alueen maatalous on perustunut perinteisesti karjatalouteen, koska seudun pellot ovat soveltuneet parhaiten nurmen ja rehuviljan viljelyyn. Tulvien takia viljelysten tuntumassa ei ole perinteisesti ollut kiinteää asutusta. Peltotöiden aikaan työväki on yöpynyt pienissä tunnusomaisissa kausiasunnoissa, jokisaunoissa, jotka ovat kuuluneet alueen perinteiseen maisemaan yhdessä karjasuojien ja luhtalatojen kanssa. Tulvavallien päällä sijainneet jokisaunat ovat kadonneet Alajoen lakeusmaisemasta lähes kokonaan maatalouskäytäntöjen muututtua. Alueelta ovat kadonneet myös melkein kaikki karjatalouden synnyttämät perinnebiotoopit. Alajoen viljelylakeutta reunustava asutus muodostaa monin paikoin tyyppisiä nauhamaisia tienvarsikyliä moreenimaan ja savitasangon reunaan sekä muutamain paikoin jokivarteen. Uusi asutus on ohjautunut perinteisille paikoille.

Maisema-alueen asutuksesta valtaosa koostuu 1950-lukulaisista tyyppitaloista sekä uudemmista omakotitaloista. Maisemassa näkyy myös suuria tuotantorakennuksia. Perinteistä pohjalaistyylistä rakentamista maisema-alueella edustavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat Röyskölän kylä, Pirilän taloryhmä ja Herkoolin kartano Ilmajoella. Myös Seinäjoen laakson pohjoisreunalla sijaitsevissa Katilan, Niemistön ja Heikkilän raittikielissä on vanhoja pohjalaistaloja. Maisema-alueen luoteisreunalla sijaitsee Könnien tunnetun seppä- ja kellonrakentajasuvun taloryhmä, joka on edustava esimerkki 1800-luvun eteläpohjalaisesta talonpoikaisasutuksesta. Alueen tiestö seurailee jokivartta Kyrönjoen molemmin puolin. Joen länsirantaa myötäilevä Könnintie noudattaa edelleen 1600-luvulta periytyvää linjausta. Teiden varsilta aukeavien perinteisten lakeusnäkyvien ohella maisema-alueella on uudempia ja urbaaneja piirteitä, etenkin Ilmajoen ja Seinäjoen taajama-alueiden reunoilla. Seinäjoen kaupunkialueen pohjoispuolella lakeusmaiseman poikki kulkevat säteittäisesti rautatie, maantiet sekä Seinäjoen suosan oikaisu pengerryksineen. Aluetta halkovat myös kookkaat voimalinjat.

Isokyrö

Kansallismaisema, Kyröjokilaakson kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kyröjokilaakson kulttuurimaisemissa ovat edustavasti läsnä Pohjanmaan viljelylakeuksien seudun tunnusomaiset piirteet. Alueen maisemallisia kohokohtia ovat perinteiset kylä- ja lakeusnäkyvät, jokirannan ja -saarien perinnebiotoopit, hyvin säilyneet pohjalaistalot, sekä Ylistaron, Vähänkyrön ja Isonkyrön kirkot. Kyröjokivarsi on valittu Suomen 27 kansallismaiseman joukkoon yhdessä eteläpohjalaisten viljelylakeuksien kanssa.

Isokyrön vanha kirkko eli Pohjankyrön suurpitäjän vanha harmaakivikirkko on pyhitetty Pyhälle Laurille eli Laurentiukselle. Perimätiedon mukaan kirkon paikalla on aikaisemmin ollut pienempi puukirkko. Kivikirkon vanhin säilynyt osa, pohjoispuolen sakaristo rakennettiin 1510-luvulla. Kirkon ja jokirannan välinen alue on aiemmin ollut niittyä. 1960-luvulla Matti Poutvaara ikuisti näkymän, missä heinät seipäillä koristavat kirkkopihaa. Maatalouskäyttö on saanut vähitellen väistyä ja tilalle on rakennettu kirkkoa ympäröivä puisto.

Matti Poutvaara 1960, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:2586), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Isokyrö
Kansallismaisema, Kyrökilaakson kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kyrönjokilaakson kulttuurimaisemissa ovat edustavasti läsnä Pohjanmaan viljelylakeuksien seudun tunnusomaiset piirteet

Kyrönjokilaakson kulttuurimaisemat ulottuvat yli 50 kilometrin matkalle koko Pohjanmaan maakunnan halkovaan jokilaaksoon. Leveässä ja mutkaisessa jokilaaksossa on maankohoamisen eri vaiheissa syntyneitä paksuja savikerroksia, joiden päälle joki on kasannut lieteaineksesta tulvakerroksia. Jokilaaksoa ympäröivät matalina kumpuilevat metsämaat, ja metsäpeitteisiä kumpuja on paikoin myös viljelysten keskellä.

Kyrönjoki virtaa maisema-alueen keskellä selväpiirteisessä uomassaan, joka jyrkentyä paikoin pieniksi koskiksi. Näistä huomattavimpia ovat Perkiönkoski, Kirkonkoski, Kylänpäänkoski sekä Hiirikoski. Kyrönjokeen laskee useita pieniä sivujokia. Kyrönjoki on tulvaherkkä virta, jonka alajuoksua on pengerrytetty tulvahaittojen ehkäisemiseksi. Jokea ympäröivät useat tulvaveden huuhtomat lehtomaiset rannat sekä rantakasvien rikastamat niityt.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kyrönjokilaakso on vanhaa merenpohjaa, joka sijaitsi vielä kivilaudella veden alla. Aluetta pidetään rautakautisen kulttuurialueen pohjalaisena keskuseutuna, seudulta on löydetty runsaasti rautakautisia esineitä. Vakituksella seutu asutettiin 1200-luvulla, ja 1400-luvun kuluessa Kyrönjoen varsi oli vakiintunut eteläisen Pohjanmaan tärkeimmäksi asutusalueeksi. Kyrönjoen latvavesien tuntumaan asutus levisi 1500-luvun loppuun mennessä.

Alueen asutustihentymät ovat syntyneet perinteisesti jokivarren kantatalojen ympärille. Pellot on raivattu alkuaan kaskeamalla, mutta myöhemmin viljelyalaa on laajennettu kydöttämällä. Kylien niityt ovat sijainneet perinteisesti rannoilla ja alavimmilla paikoilla. Kyrönjokilaaksossa on edelleen melko runsaasti perinnebiotooppeja, paikallisesti arvokkaita niittyjä ja saarilaitumia. Joen kaikissa koskipaikoissa on ollut mylly 1500-luvulla, ja alueella on jäljellä lukuisia myöhempiä myllyjä tai niiden rakenteita. Kyrönjokilaakson kylätiet ovat vakiintuneet jokityöryille rakennettujen talojen väliin vähitellen.

Vielä 1700-luvulla joki oli alueen tärkein liikenneväylä. Seudun kantatalot ovat sijoittuneet perinteisesti jokivarteen nauhamaisiksi ryhmittymiksi. Torppia on perustettu vastaavasti selänteiden reunoille. Isonkyrön alueella taloja on rakennettu maastosta kohoaville töyräille, mäille ja selänteiden reunoille. Sotien jälkeen rakentaminen alkoi sijoittua myös tasaisille peltoalueille. Jokilaakson rakennukset ovat olleet 1600-luvulle saakka varsin vaatimattomia, mutta saaneet sittemmin pohjalaistaloille tyypillisiä muotoja. Myös umpihipharakenne on omaksuttu alueella 1600-luvulla. 1800-luvulla yleistyneitä kaksifooninkisia pohjalaistaloja on jäljellä runsaasti. Erityisesti Isossakyrössä on huomattavan paljon talonpoikaista rakennuskantaa. Rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita löytyy kautta jokilaakson. Perinteisen asutuksen lisäksi alueella on runsaasti uusia rakennuksia, etenkin Mustasaarella ja Vähässäkyrössä. Asutuksen lomassa on myös suurimittakaavaisia tehdasalueita.

Seudulla on runsaasti valtakunnallisesti merkittäviä kirkkoympäristöjä. Isonkyrön laajan keskiaikaisen kirkkopitäjän harmaakivikirkko on yksi Pohjanmaan seitsemästä keskiaikaisesta kirkosta. Samassa maisemassa sen kanssa on 1870-luvulla rakennettu tiilikirkko. Vähänkyrön kirkonmäki edustaa 1800-luvun pienimittakaavaisena säilynyttä kirkonkylää. Ylistaron kirkko 1800-luvun puolivälistä kuuluu puolestaan Suomen ensimmäisiin uusgotiikan edustajiin. Kirkkojen lisäksi alueen merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin kuuluvat tunnusomaista Kyrönjokilaakson talonpoikaisten rakentamista edustava Perttilänmäki, Suuren 40 Pohjansodan ratkaisunäyttämönä vuonna 1714 toiminut Napuen taistelutanner sekä Merikaarron myllykosket jokivarsiasutuksineen.

Lisätietoa: ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet > Etelä-Pohjanmaa.

Veteli

Vetelinjokilaakson viljelymaisema, Keski-Pohjanmaa

Vetelin taajaman molemmin puolin aukeava Vetelinjokilaakson viljelymaisema edustaa keskipohjalaista, kumpuilevien ja suovaltaisten selänteiden väliin jäävää jokilaaksomaisemaa. Kulttuurimaisema on monikerroksista, missä huomiota herättävät etenkin monet vanhat rakennukset ja rakennusperinnöltään merkittävä Vetelin kirkkoympäristö.

Kuvaparissa on tunnistettavissa monia suurmaiseman tuttuja piirteitä mm. jokilaakson muotoja ja peltokuvioita. Mutta Vetelin keskustan monien rakennusten ja maiseman pienempien yksityiskohtien tunnistaminen ei toisintokuvasta enää onnistu. Rehevät reunavyöhykkeet verhoavat näkymiä tehokkaasti.

1938, Keski-Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liiton arkisto

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Veteli
Vetelinjokilaakson viljelymaisema, Keski-Pohjanmaa

Vetelinjokilaakson viljelymaisema on helposti hahmotettava maisemakokonaisuus, joka edustaa maisemarakenteeltaan tyypillistä keskipohjalaista elinkeinomaisemaa

Vetelin keskustaajaman molemmin puolin aukeava Vetelinjokilaakson viljelymaisema edustaa tyypillistä keskipohjalaista, kumpuilevien ja suovaltaisten selänteiden väliin jäävää jokilaaksomaisemaa. Vetelinjoki saa alkunsa Kyyjärven, Perhon ja Kivijärven kuntien alueella sijaitsevista pienistä järvistä. Joki virtaa kaakosta luoteeseen kohti Perämerta, johon se laskee Kokkolan pohjoispuolella Rödsössä. Vesistön latvaosissa on lähes luonnontilaisia puroja ja soita, joista kulkeutuu jokiveteen paljon humusta. Vetelinjoki on valuma-alueensa vähäjärvisyyden ja alavien rantojensa vuoksi tulvaherkkä. Tulvimista on pyritty hallitsemaan uomaston perkauksilla ja tekoaltailla. Patoamisesta, säännöstelystä ja perkauksista huolimatta Vetelinjoki on edelleen yksi Keski-Pohjanmaan merkittävimpiä nahkiaisjokia. Jokeen on istutettu myös lohikaloja.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Vetelinjoen varressa kasvaa rehevää lehtipuuvaltaista metsää, mutta heti jokivarren viljelyalueiden ulkopuolella alkavat suot ja karunpuoleiset talousmetsäalueet. Maisema-alueella kasvaa muutamain paikoin lehtomaista kasvillisuutta.

Maisema-alueelta tunnetaan seitsemän kivikautista asuinpaikkaa, jotka sijaitsevat nykyisen asutuksen keskellä. Kiinteää asutusta alueella on kuitenkin ollut vasta 1500-luvun alusta alkaen. Maanviljelys on keskittynyt jokivarren hedelmällisille alueille, jotka on raivattu tarkasti peltokäyttöön. Vetelinjokilaakson asutus on sijoittunut nauhamaisesti kumpareille peltojen ja laaksoa ympäröivien metsien väliin. Joen itäpuolella rakentamista on ohjannut jokivartta seuraava harjujono. Vetelin alueella on jäljellä runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Sitä täydentävä uusi rakentaminen on sopeutunut maisemaan varsin hyvin niin ulkonäöltään, mittasuhteiltaan kuin sijainniltaan.

Seudulta löytyy sekä Keski-Pohjanmaalle tyypillisiä sivukamarillisia rakennuksia että kaksfooninkisia pohjalaistaloja. Vetelin keskustaajamassa avautuu edustavia raitinäkymiä, jotka on sisällytetty maisema-alueerajaukseen. Joen länsirannalla sijaitseva Vetelin uusklassistinen kirkko on rakennettu vuosina 1838–1839 ja kellotapuli vuonna 1859. Peltomaisemassa kauas näkyvä kirkko on järjestyksessään seurakunnan kolmas. Edelleen jatkuvan aktiivisen karjanhoidon ansiosta alueella on säilynyt kolme paikallisesti arvokasta jokivarsilaidunta.

Nivala

Kalajokilaakson viljelymaisemat, Pohjois-Pohjanmaa

Kalajokilaakson viljelymaisemat edustavat avaraa pohjalaista jokilaakson kulttuurimaisemaa. Maiseman arvot perustuvat alueen laajoihin viljelynäkymiin, jotka kuvastavat alueen merkitystä pitkäaikaisena ja elinvoimaisena maatalousalueena. Tyypillistä maisemakuvaa ovat lähes silmäkantamattomat peltonäkymät, joiden keskellä kirkkojen korkeat torninhuiput erottuvat kauas näkyvinä maamerkkeinä.

Kyösti Kallion sukutila sijaitsee aivan maisema-alueen kaakkoiskulmassa. Sama maisemallinen avoimuus ja seudulle tyypillinen tasaisuus on toisintokuvauksissa tunnistettavaa, mutta rakenteet ovat aivan uudet. Sukutilaa hoidetaan pieteetillä ja kulttuurihistoriaa vaalien, mutta yhtä lailla myös aktiivisen nykymaatalouden ja maitotilan ehdoilla.

Presidentti Kyösti Kallio esittelemässä tiluksiaan maaherra E.Y. Pehkoselle.

Pietinen 1937, Historian kuvakokoelma (HK19670603:32032), Valokuvaamo Pietisen kokoelma, Museovirasto, Finna.fi

Juha Kallio ja hänen pojat. Kyösti Kallio oli Juhan isoisän isä.

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kalajokilaakson viljelymaisemat edustavat avaraa pohjalaista jokilaakson kulttuurimaisemaa

Kalajokilaakson viljelymaisemat ovat muodostuneet Keski-Pohjanmaan jokiseudun ja rannikon maisemaseudulle tyypilliseen laajahkoon jokilaaksoon, jota ympäröivät karut, kiviset ja soiset selännealueet.

Maisema-alueen runkona on Pohjanlahtea kohti kaakko-luodesuunnassa virtaava Kalajoki, jonka pääuoma saa alkunsa Reisjärven kunnassa sijaitsevista Reis- ja Vuohjärivistä. Maisema-alueen eteläosissa uoma laajenee kapeaksi ja linnustollisesti tärkeäksi Kortejärveksi, jonka pohjoispuolella joki virtaa lyhyen matkan ajan kahdessa uomassa. Nivalan taajaman kohdalla Kalajoki levenee Pidisjärveksi. Kalajoen valuma-alue on vähäjärvinen, joten joen virtaamavaihtelut ovat monen muun Pohjanmaan joen tavoin huomattavia. Tulvien rajoittamiseksi joen pääuomaa on perattu ja pengerretty. Kalajokeen laskee useita kapeita jokia.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Seutu on intensiivisen maatalouden muokkaamaa ja siellä on vain vähän luontokohteita. Jokilaaksoa ympäröivien selänneiden metsät ovat puolukka-mustikkatyyppin sekapuumetsiä, jotka ovat suurilta osin talousmetsää.

Kalajokilaaksoista tunnetaan runsaasti kivikautisia asuinpaikkoja. Maisema-alueen luoteisosassa muinaisjäänökset sijaitsevat hajanaisesti pitkin jokilaaksoa, paikoin suhteellisen kaukanakin uomasta. Oksavan kylän tuntumassa ne ovat keskittyneet jokivarteen sekä Kortejärven rannoille. Pidisjärven eteläpuolella sijaitsevassa Järvikylässä kivikautiset asuinpaikat muodostavat monikohteisen asuinpaikkaryppään, jonka läheltä on löydetty myös Mönkönsaaren esihistorialliset lapinrauniot. Pysyvää asutusta Kalajokilaaksoon alkoi muodostua 1500-luvun puolivälin jälkeen. Asutus ryhmittyi pitkiksi rivikyliksi ja harvoiksi nauhoiksi Kalajoen ja sen sivujokien hedelmällisille ranta-alueille. Aikojen kuluessa viljelyalueet ovat laajentuneet jokivarresta kohti metsämaita samalla kun peltopinta-alaa on kasvatettu järviä laskemalla ja soita kuivaamalla. Kalajokilaakson maatalous on perustunut kaski- ja peltoviljelyyn sekä karjatalouteen. Muutamia kalajokivarren vanhoja niittyjä ja laidunmaita lukuunottamatta vanhat maatalousmaiseman tunnuspiirteet ovat seudulta kadonneet. Nivalan keskustaajaman kaakkoispuolella sijaitseva Köyhänperän alue on säästynyt edustavana esimerkkinä koko jokilaaksoa aiemmin luonnehtineesta latomaisemasta. Köyhänperän latoja on kunnostettu aktiivisesti. Jokilaakson asutus on keskittynyt laakson reuna-alueilla kulkevien maanteiden varsille. Myös viljelyalueiden keskellä on yksittäisiä maatilojen pihapiirejä sekä muutamien pihapiirien muodostamia kokonaisuuksia. Maanteitä seuraavat asutusnauhat tiivistyvät monin paikoin selväpiirteisiksi kyläkokonaisuuksiksi. Asutuksen ja jokiuoman välisellä vyöhykkeellä aukeavat laajat yhtenäiset peltoalat, joita katkovat vain muutamat pienet metsäsaarekkeet. Viljelysten ohella maisemaa kirjovat maatilojen isokokoiset tuotantorakennukset.

Seudulta löytyy useita rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita. Alueen luoteiskulmassa sijaitsee Vähäkankaan tiivis puhtokylä. Kylän kahdeksan puolitoistakerroksista talonpoikaista pohjalaistaloa muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden edustavine raitinäkymineen ja jokirantaan ulottuvine peltosarkoineen. Maisemaa täydentävät runsas puusto sekä vanhat piharakennukset. Arvokkaita kyläkohteita ovat myös Oksava Haapajärvellä sekä Ypyä, Mehtälä ja Haapaperän raitti Nivalassa. Alueella on lisäksi monia rakennusperinnöltään arvokkaita yksittäiskohteita, kuten vanhoja pihapiirejä tai julkisia rakennuksia. Nivalan taajaman eteläpuolella sijaitsee Hituran kaivos.

Liminka

Limingan lakeuden kulttuurimaisema, Pohjois-Pohjanmaa

Limingan lakeuden kulttuurimaisema on poikkeuksellisen laaja, omaleimainen ja yhtenäisenä säilynyt elinkeinomaisemakokonaisuus, jonka maisema-arvot perustuvat ennen kaikkea avoimiin, yhtenäisiin ja elinvoimaisiin peltonäkymiin sekä Liminganlahden luonnonympäristöön ja arvokkaihin rantaniittyihin. Alueella on myös useita valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön kohteita. Asutus keskittyy kapeina nauhoina jokien ja pääteiden varsille. Merkittävimpiä asutuskeskittymiä alueella ovat Limingan, Lumijoen ja Tyrnävän taajamat, jotka ovat toiminnallisesti erottamaton osa lakeuden maisemakokonaisuutta.

Kaksi poikaa sillalla ennen ja nyt. Limingan kansanopisto juhli 40-vuotista taivaltaan vuonna 1932. 130-vuotiaana sama rakennus, nykyisin Limingan Taidekoulu, pilkkottaa edelleen hyväkuntoisena joenvarren kasvillisuuden lomasta. Se on Suomen vanhimpia suomenkielisiä kansanopistoja. Alueen tasaisessa maatalousmaisemassa keskeisiä ovat olleet myös sadat ladot ja monet muut maatalouden rakenteet ja rakennukset. Asutuskeskittymien kasvusta huolimatta maatalous on seudulla edelleen aktiivista niin laajoilla rantaniityillä kuin myös uuden asutuksen lomassa viljelykäytössä olevilla pelloilla, mutta ladot ovat käytön loputtua käyneet maisemassa jo harvinaisiksi.

Limingan kansanopisto 40-vuotta vuonna 1932, JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva (JOKAKAL3B:3494), Museovirasto, Finna.fi

90 vuotta myöhemmin, Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Maanviljelijä ja opiskelijat palaamassa pelloilta 1962, JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Kaleva (JOKAKAL3B:12921), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Limingan lakeuden kulttuurimaisema on poikkeuksellisen laaja, omaleimainen ja yhtenäisenä säilynyt elinkeinomaisemakokonaisuus

Limingan lakeus kuuluu Suomen laajimpiin yhtenäisiin viljelyalueisiin. Viljeltyä tasankoa halkovat Ängeslevänjoki ja Tyrnävänjoki, jotka virtaavat paikoin syvässä hieta- ja sorapenkkaisissa kanjoneissa. Joet yhtyvät Limingan taajaman tuntumassa Temmesjokeen, johon myös vähävetinen Liminganjoki laskee Naistenväylän kanavaa pitkin. Liminganlahden laaja ja useiden uomien halkoma suistoalue on muodostunut jokien kuljettamista sedimenteistä. Liminganlahteen laskee myös Temmesjoen suiston eteläpuolelle oman pienen suistonsa muodostanut Lumijoki. Liminganlahti on kasvi- ja lintulajistoltaan rikas luontokohde, jonka rantaviiva muuttuu jatkuvasti maankohoamisen ja jokien aineskuljetuksen myötä. Rannikolla näkyvät maankohoamisrannikolle luonteenomaiset kasvillisuuden sukkessiovyöhykkeet. Liminganlahti on ollut aiemmin laajojen rantaniittyjen peitossa, mutta monet niityt on raivattu myöhemmin pelloiksi. Alueella on jäljellä joitakin maaperältään kosteita ja suolapitoisia niittyjä.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Liminganlahden vesi- ja ranta-alueet ovat kansainvälisesti arvokkaita muuttolintujen levähdysalueita, jossa levähtää muuttoaikaan jopa kymmeniätuhansia lintuja. Limingan lakeus on vanhaa ja elinvoimaista maatalousmaisemaa, jonka karja- ja peltotaloudelle hedelmällinen maaperä ja laajat rantaniityt ovat luoneet suotuisat puitteet. Pysyvä asutus vakiintui Limingan seudulle 1300-luvun tienoilla, kun satakuntalaiset eränkävijät asettuivat alueelle. Tuolloin viljelyalueet ja asuinpaikat sijaitsivat pitkinä ja kapeina nauhoina jokien varsilla. 1500-luvulla Liminganjoen ja Temmesjoen varsilla oli jo verraten tiheää asutusta, ja Limingan hallinnollinen alue ulottui Kainuuseen saakka. Huomattavan laajamittainen niittytalous jatkui Limingassa 1950-luvulle saakka. Seudulla on edelleen runsaasti lajistollisesti ja maisemallisesti arvokkaita luonnonniittyjä.

Lakeusalueen rakennettua kulttuuriympäristöä luonnehtii kerroksellisuus. Asutus keskittyy kapeina nauhoina jokien ja pääteiden varsille. Merkittävimpiä asutuskeskittymiä alueella ovat Limingan, Lumijoen ja Tyrnävän taajamat, jotka ovat toiminnallisesti erottamaton osa lakeuden maisemakokonaisuutta. Taajamat ovat laajentuneet 1900-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa vanhoille peltomaille, mutta uuden asutuksen lomassa on edelleen viljelykäytössä olevia pelloja.

Maatalousmaisemaa luonnehtivat nykymaatalouden kookkaat ja korkeat tuotantorakennukset, jotka erottuvat avoimessa ja alavassa maisemassa kauas. Uusia maamerkkejä maisemassa ovat aluetta halkovien valtateiden varteen nousseet liikerakennukset korkeine mainostorneineen. Perinteistä kyläasutusta kuvastavat rakennushistoriallisesti arvokkaat Lumijoen Kankaanpääntien kylämaisema sekä Ala-Temmeksen jokivarsitalot Limingalla. Kankaanpääntien tiivis nauhakylä on erinomainen esimerkki pohjoispohjalaisten jokivarsikylien asutusrakenteesta talonpoikaisine rakennusperintöineen, tiiviine pihapiireineen sekä kulttuurikasveineen. Pohjanmaan historiallisen rantatien reunustamaa kylämaisemaa hallitsevat 1880-luvulla rakennettu Lumijoen kookas tiilikirkko sekä Lapinkylän neljä tuulimyllyä 1800-luvulta. Ala-Temmeksen jokivarsiasutuksen komea rakennuskanta ilmentää 1800-luvun vaurasta pohjoispohjalaista talonpoikaisarkkitehtuuria. Seudulla on säilynyt monta umpipihaksi ryhmittynyttä pihapiiriä 1800-luvulta rakennuksineen.

Liminganjoen molemmille rannoille, ryhmittynyt Limingan Ranta on monipuolinen kirkonkyläkokonaisuus, johon kuuluu talonpoikaisia pihapiirejä, pienimuotoista kirkonkyläasutusta, virkamiestaloja, papiston virkataloja, koulurakennuksia sekä kauppakartanoita. Yhtenäisen kulttuuriympäristön keskellä virtaavan joen rantaa myötäilevät kapeat hiekkatiet ja puistomaiset rantakaistaleet. Limingan Rannan kupeessa sijaitsee Limingan 1800-luvulla rakennettu klassistinen kirkko, joka hallitsee maisemaa tasaisen lakeuden keskeltä kohoavalla kummulla. Kirkonmäen juurella avautuu peltomaisema, jota reunustavat alkuperäisillä paikoillaan sijaitsevat maatilat. Limingan seudun vauras karjatalous on vaikuttanut olennaisesti alueen teollisuushistoriaan. Limingan ja Tyrnävän osuusmeijerit olivat 1900-luvun alussa merkittäviä tuotantolaitoksia, joiden kookkaat meijerirakennukset ovat erottuneet maisemassa maamerkkeinä. Vuonna 1905 perustettu Tyrnävän osuusmeijeri ympäristöineen muodostaa edelleen edustavan teollisuusmiljöön Tyrnävän vanhan hautausmaan tuntumaan.

Kukkolankoski

Kansallismaisema, Eteläisen Torniojokilaakson maisemat, Lappi

Eteläisen Tornionlaakson vanhimmat kylät ovat vakiintuneet nykyisille paikoilleen jo varhaisella keskiajalla. Jokilaakson vanha asustusrakenne hahmottuu edelleen hyvin, ja monet jokilaakson elinkeinomaiseman piirteet ovat säilyneet perinteisessä asussaan uudisrakentamisesta ja muuttuvista tielinjoista huolimatta. Jokilaaksossa voi yhdellä silmäyksellä nähdä maisemakuvan kahden valtakunnan alueelta. Siian ja lohen lippoaminen Tornion Kukkolankoskessa on jatkunut vuosisatoja ja jatkuu yhä. Tornionjokilaakso on yhdessä Aavasaksan kanssa yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

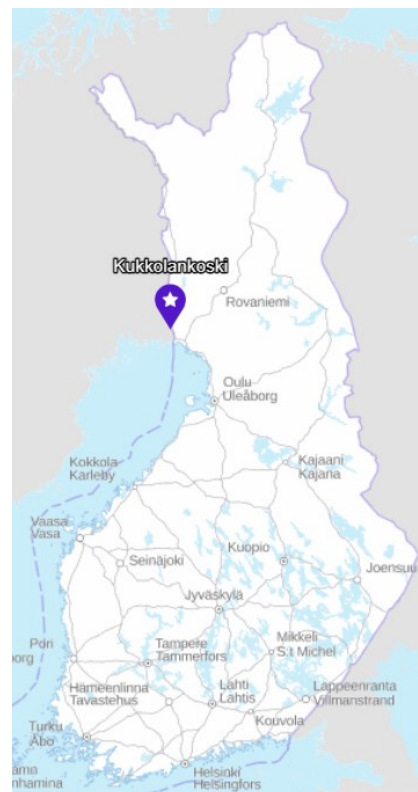
Matti Poutvaara, Historian kuvakokoelma (HK19880108:19468), Matti Poutvaaran kokoelma, Museovirasto, finna.fi

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Eteläisen Tornionlaakson maisemat on koko Suomen kulttuuri- ja elinkeinohistorian kannalta merkittävä maisema-alue

Tornionjokilaakso on alava ja hyvin viljava hiekkaisen ja hietaisen jokikerrostumien luonnehtima jokilaakso. Jokiuomasta loitottaessa maasto vaihtuu vähitellen loivapiirteiseksi moreenikumpujen, soiden ja lukuisten pikkujokien halkomaksi metsämaisemaksi. Korpikylän pohjoispuolella maisemaa hallitsevat joen molemmin puolin jylhät vaarat. Alueen eteläisin vaara, Nivavaara nousee runsaan 120 metrin korkeuteen merenpinnan yläpuolelle. Huomattavimmat vaaraketjut alkavat kuitenkin vasta maisema-alueen tuntumassa sijaitsevasta Kainuunkylän Huitaperistä. Jokivarren ranta-alueiden laajat jokikerrostumat muodostavat alavia ja säännöllisesti tulvan alle jääviä rantoja sekä matalia saaria, joiden keskellä kulkee pieniä uomia. Alueen suurimmat saaret ovat Poikkilahden ja Kainuunkylän edustalla. Maisema-alueen maisemallinen selkäranka on Tornionjoki. Yli 500 kilometriä pitkä joki on Euroopan pisin vapaana virtaava joki, joka laskee vaihtelevanlevyisessä uomassaan Perämereen.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Jokiuoma on leveimmillään Kainuunkylässä, jonka eteläpuolella se kuroutuu melko kapeaksi ja paikoin jyrkkärantaiseksi. Joen alavilla rantamailla on useita erilleen kuroutuneita makkarajärviä sekä teräviä särkkämäisiä niemekkeitä. Koskiensuojelulailla suojellun joen syvintä uomaa pitkin kulkee Suomen ja Ruotsin välinen valtakunnanraja. Tornionjoki on myös huomattava lohijoki, jossa on useita koskijaksoja. Suurin osa jokilaakson viljelemättömästä maasta on ojitettua turvemaata. Vaarojen rinemetsät vaihtelevat karuista kalliomänniköistä kuiviin, kuivahkoihin ja tuoreisiin kankaisiin. Jokiuoman tuntumassa on laajoja koivikoita, ja joen ranta-alueilla sekä saarissa on tulvaniittyjä ja kosteikkoja. Kainuunkylän saaret ovat linnustollisesti huomattavia. Alueen kasvillisuus on yleispiirteiltään rehevää etenkin kalkkipitoisen kallioperän yhteydessä. Jokilaaksossa on myös runsaasti kulttuurivaikutteisia lajeja, jotka ovat juurtuneet alueen monille perinnebiotoopeille ja pihapiirien tuntumaan.

Tornionjokilaakso on vanhinta asuttua Lappia, ja sieltä on löydetty runsaasti kiinteitä muinaisjäännöksiä. Kainuunkylän jokitorrmältä löydetyt varhaisimman asutuksen kiinteän merkit on ajoitettu 1000- ja 1100-luvuille. Keskiajan kuluessa tiloja perustettiin myös maisema-alueen eteläpuolelle Vojakkalan rannoille ja suistosaariin sekä Kukkolaan. 1700-luvulla jokilaakson asutus oli jo tiheää. Tilat sijaitsivat nauhamaisesti tulvaetäisyyden päässä jokiuomasta. Tuolloisia asumuksia ympäröivät pienet neliömäiset viljelylohkot, ja heinäsaarten niittyalueet oli jaettu talojen kesken erikokoisiin sarkoihin. Jokilaakson varhainen maatalous perustui tulvanalaisien viljavien maiden viljelyyn, mutta myös kalastus oli huomattava elinkeino.

Suomen Tornionlaakso kuului Ruotsin vallan aikana silloiseen laajaan Västerbottenin lääniin ja Upsalan arkkihiippakuntaan. Tornion ja Kemin pitäjien välillä kulki Österbottenin (Pohjanmaan) ja Västerbottenin (Länsipohjan) raja. Tornionjokilaakso muodosti tuolloin kiinteän kulttuurisen kokonaisuuden, joka jaettiin kahtia vasta Haminan rauhassa vuonna 1809. Rajanvedossa yhtenäiset kylät ja tilat jäivät eri puolille rajaa, mutta rajan ylittävä kulttuurivaihto pysyi tiiviinä. Tornionjoen niittysaaret jätettiin Haminan rauhassa niin sanotuiksi suvereniteettisaariksi, joiden nautintaoikeudet säilyivät ennallaan valtakunnanrajasta huolimatta. Isojako toteutettiin jokivarressa vuonna 1841. Samalla vakiintui asutusrakenne, jossa vanhat maatilat sijaitsivat lähellä jokea, ja uudistilat sekä itsellisten, torppareiden ja mäkitupalaisen asumukset vaarojen rinteillä ja kiviellä.

Joki on ollut laaksolaisille tärkeä kulkuväylä 1900-luvun alkuvuosikymmenille saakka. Sitä pitkin on kuljettu mm. joen suulla sijaitsevaan Tornioon, joka kehittyi jo 1500-luvulla tärkeäksi kauppapaikaksi. Tornionjoki on ollut myös huomattava uittojoki, jota pitkin on kuljetettu puutavaraa Tornion sahoille. Seudun ensimmäinen maantie rakennettiin 1830-luvulla Ruotsin-puoleiselle rannalle. Suomen puolella maantie vakiintui merkittäväksi kulkuväyläksi vasta sotien välisenä aikana, jolloin jokivarren 13 lauttahaminat alkoivat hiljalleen taantua. Alueen maatalousmaisemaa rikastavat myös pelto- ja niittyalueilla säilyneet vanhat ladot. Maisema-alueen asutus noudattaa paikoittaisesta taajamoitumisestaan ja tiivistymisestään huolimatta vanhaa rakennetta, jossa vuorottelevat asutusrakennat, laajat rantaniityt, peltoaukeat sekä Lapin sodassa säästyneet vanhat peräpohjalaistalot pihapiireineen.

Lisätietoa: ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet > Eteläinen Lappi.

Aavasaksa

Kansallismaisema, Aavasaksan maisemat, Lappi

Aavasaksa on yksi Suomen vanhimmista ja tunnetuimmista näköalapaikoista. Alueen maiseman arvot muodostuvat Tornionjoen niittysaarista, Kaulinrannan ja Tengeliön arvokkaista viljelymaisemista vanhoine rakennuksineen ja merkittävästä matkailuhistoriasta. Alueella on myös huomattavia geologisia arvoja, kuten Aavasaksan ja Iso Himovaaran rinteille kerääntyneet louhikkoiset muinaisrannat. Aavasaksa ja Tornionjokilaakso ovat yksi Suomen 27 kansallismaisemasta. Aavasaksalla sijaitsee Unescon maailmanperintölistalleen listaama Struven kolmiomittausketjun piste.

Seudulle saapui eurooppalaisia matkailijoita jo 1600-luvulla. Vaaran laelle perustettiin kruununpuisto vuonna 1878. Neljä vuotta myöhemmin sinne pystytettiin keisari Aleksanteri III:n metsästysmajaksi tarkoitettu Keisarinmaja. Majan tuntumassa vaaran laella on 1920-luvulla rakennettu paviljonki, jugend-kioski sekä 1960-luvulla rakennettu tiilinen näkötorni.

Matti Poutvaara 12.7.1951, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:34.YLIT.2), Museovirasto, Finna.fi

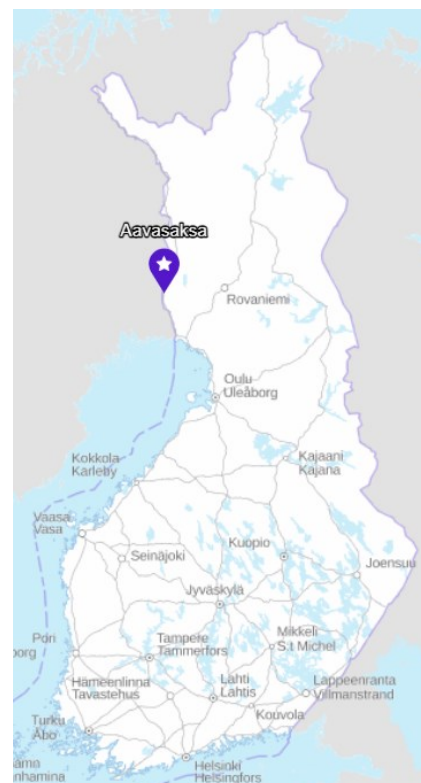

Martina Motzbäuchel 2022, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Aavasaksa
Kansallismaisema, Aavasaksan maisemat, Lappi

Aavasaksa on yksi Suomen vanhimmista ja tunnetuimmista näköalapaikoista ja matkakohteista.

Aavasaksa on profiililtaan omaleimainen mikroliinigraniittinen kalottivaara, joka hallitsee Tornionjokivarren maisemaa Ylitornion pohjoispuolella. Pohjois-eteläsuuntainen vaara koostuu kahdesta loivan notkelman erottamasta lakialueesta, joista korkeampi kohoaa yli 240 metriin merenpinnan yläpuolelle. Metsäisen vaaran rinteillä on huomattavia kallioalueita ja Ancyclusjärven esiin huuhtomia muinaisrantoja. Maisemassa erottuvat Aavasaksan ohella lähes Aavasaksan korkeuteen kohoava Viisavaara Ylitornion keskustaajaman koillispuolella sekä parikymmentä metriä matalampi Iso-Himovaara Kaulinrannassa. Myös Iso-Himovaaran rinteillä on Ancyclusjärven aikaisia muinaisrantoja. Aavasaksan ympäristön vesistömaiseman muodostavat Tornionjoki sekä siihen Aavasaksan lounaispuolella laskeva Tengeliönjoki. Voimalarakentamisesta huolimatta Tengeliönjoki on hyvä kalajoki, jonne Tornionjoen vaelluskalat nousivat ennen patojen rakentamista. Alueella on runsaasti jokivarsiin raivattua peltomaata sekä rantaniittyjä, joista osa on pesoittunut. Viljelyaloja reunustavat suopohjaiset havu- ja lehtimetsäalat sekä vaara-alueiden karummat havumetsät. Tornionjokea reunustavat laajat koivikot.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Tornionjokilaakso on vanhaa asuttua aluetta, josta tunnetaan paljon kivikautisia muinaisjäänteitä. Kiinteästi asuttuja kyliä jokilaaksoon muodostui keskiajalla. Aavasaksan pohjoispuolella sijaitsevan Kaulinrannan asutuksen tiedetään esimerkiksi vakiintuneen nykyisille sijoilleen viimeistään 1300-luvulla. Myös Tengeliönjoen varrella on vanhaa asutusta. Alueen perinteisiä elinkeinoja ovat olleet kalastus sekä rantaniittyihin tukeutunut karjatalous.

Aavasaksan ympäristössä, jokirantojen töyräillä ja jokiin viettävillä rinteillä on säilynyt muutamia rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita. 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun komeita peräpohjalaistaloja on muun muassa Taroniemessä, Purasenvaarassa ja Kaulinrannan joenmyötäisen kylänraitin varressa. Tengeliön edustavimmat näkymät aukeavat Aavasaksan vastaisella rannalla Tolpissa. Alueella on vielä muutamia aktiivituloja. Lisäksi jokivarsien ja suoalueiden niityiltä kerätään heinää poronhoidon tarpeisiin. Tengeliön, Kaulinrannan ja Purasenvaaran pellot ovat pysyneet suhteellisen avoimina, ja syrjäisemmilläkin suopelloilla on säilynyt vanhoja latoja. Jokisaarten niityistä laajimpia ovat Ylitornion keskustaajaman edustalla sijaitsevien Haapasaaren ja Karjosaaren niityalat. Maisema-alueella on muutamia perinnebiotooppia, piha- ja tulvaniittyjä. Vastaavasti monet pellot ovat metsittyneet, ja jokinäkymät ovat jääneet paikoin kasvillisuuden taakse. Seudun teollista historiaa edustavat Tengeliönjoen voimalaitokset sekä vanhan sahatoiminnan jäljet. Tengeliönjoen Portimokoskeen perustettiin vuonna 1762 Lapin ensimmäinen vesisaha. Sahan yhteyteen rakennettiin patruunantalo, Kristineström, sekä maatila. Vuosina 1896–1903 Kristineströmässä toimi yksityinen kansakoulu, jonka oppilaat olivat tilan torppareiden sekä lähiseudun lapsia. Portimokosken sahan päärakennus sekä sen lähellä sijaitseva Ainolan vuonna 1899 rakennettu erämaatila pihapiireineen edustavat Perä-Pohjolan sahatoiminnan varhaisvaiheisiin ja puutavarayhtiöiden maanomistukseen liittyvää rakennusperintöä.

Aavasaksa on ikoninen ja kulttuurihistoriallisesti huomattava matkailukohde, jonne saapui eurooppalaisia matkailijoita jo 1600-luvulla. Vaaraa tekivät tunnetuiksi myös seudulla 1700-luvulla liikkuneet tiedemiehet ja tutkimusmatkailijat, kuten ranskalainen tähtitieteilijä Pierre Louis Moreau de Maupertuis ja italialainen tutkimusmatkailija Giuseppe Acerbi. Aavasaksaa hyödynnettiin Maupertuis'n geodeettisessa tutkimuksessa, jossa pyrittiin selvittämään maapallon napojen litistyneisyyttä. Myöhemmin Aavasaksa tuli osaksi Jäämereltä Mustallemerelle kulkenutta Struven ketjua. Struven ketju kuuluu Unescon maailmanperintöluetteloon.

Seudun suosio matkailukohteena kasvoi 1800-luvun kuluessa. Vaaran laelle perustettiin kruununpuisto vuonna 1878. Neljä vuotta myöhemmin sinne pystytettiin keisari Aleksanteri III:n metsästysmajaksi tarkoitettu Keisarinmaja, joka otettiin pian matkailukäyttöön. Majan tuntumassa vaaran laella on 1920-luvulla rakennettu paviljonki, Tornion 1950-luvulla siirretty jugend-kioski sekä 1960-luvulla rakennettu tiilinen näkötorni. Lakialueella on myös näköalalavoja, ulkoilureittejä sekä ulkoilumateatteri. Moniin Aavasaksan laen kiviin on 1800-luvun lopulta alkaen ikuistettu matkailijoiden nimikirjaimia, ja vaaran laelle on pystytetty useita muistomerkkejä. Aavasaksa ja Tornionjokilaakso ovat yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

2023

Kansallismaisemat

Berghamn

Kansallismaisema, Saaristomeri, Varsinais-Suomi

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Saaristomeren kansallismaisema muodostaa sekä luonnon- että kulttuuripiirteiltään ainutlaatuisen kokonaisuuden. Maisemat vaihtuvat ulkomeren avarista ulapoista harjusaariin sekä vehmaaseen ja kalliorantaiseen saaristomaisemaan. Alueen saarissa on useita arvokkaita elinympäristöjä, nummia, monimuotoisia niittyjä ja lehtoja. Maisemia hallitsevat luonnonelementit, mutta alueella on myös arvokkaita perinteisiä kyläkohteita, kauas näkyviä merimerkkejä ja luotsiasemia sekä kirkko- ja kappelirakennuksia ja linnoitteita. Seudulla on ollut kyläasutusta jo 1500-luvulla.

Berghamnin saaren katkeamaton laidunhistoria ulottuu kauaksi, jopa 1500-luvulle. Vaikka katajat, pihlajat ja koivut ovat hieman runsastuneet kalastajatilän lähiympäristössä viimeisen sadan vuoden aikana, idyllinen ja elävä maisemakuva avautuu yhä edelleen kallioilta kohti tilaa. Saaren laidunmaisema on aktiivisen hoidon ansioista säilynyt puoliavoimena ja monimuotoisena. Vanhan maisemakuvan rakennuksista muutamat ovat kadonneet. Maisemakuvallisesti rakennetun maiseman piirteet ovat kuitenkin säilyneet hämmästyttävän samankaltaisena.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

T.H.Järvi 1926, Kansatieteen kuvakokoelma (KK2969:437), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Berghamn
Kansallismaisema, Saaristomeri, Varsinais-Suomi

Billnäs

Kansallismaisema, Pohjan ruukki, Uusimaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Historiallisen Pohjan pitäjän ruukkiympäristöt ovat Länsi-Uudenmaan teollisuushistoriallisesti merkittävän ruukkiketjun osa. Antskog, Billnäs ja Fiskars kuvastavat teollisuuden vaiheita 1600-luvulta nykypäiviin. Ruukkien erilainen myöhempi historia - Antskogin verka-, Billnäsin puusepän- sekä Fiskarsin rauta- ja konepajateollisuuden huomattavina teollisuuslaitoksina maassamme ilmentävät näiden teollisuudenalojen kehitystä eri vuosisatoina. Ruukkeihin liittyy myös huomattavaa teollisuusarkeologista intressiä.

Billnäsin ruukin rakennukset ryhmittyvät joen ja kosken ympärille tiiviinä ryhmänä. Kosken etelärannalla tiilinen manufaktuuripaja lanterniinikattoineen on keskeinen ruukkimaisemassa, kuten myös Billnäs-puusepänteollisuuden tarpeisiin rakennetut kaksi pitkää puista rakennusta. Pohjoisrannalla ovat sähkövoimalaitos ja museona toimiva mylly. Pääosa hirsisistä punamullatuista asuinrakennuksista samoin kuin konttorit ovat joen suuntaisten, pohjois- ja eteläpuolella kulkevien ruukinkatujen varrelle. Kosken alapuolella oleva silta yhdistää ruukinkadut toisiinsa. Asuin- ja tuotantorakennuksista suurin osa periytyy 1770-1800-luvuilta, tuotantolaitoksista moni on myös 1900-luvun puolelta.

Mustionjoen molemmin puolin asettuneet, teollisen toiminnan erilaiset rakennukset ja rakenteet, erottuvat Billnäsin kuvaparin maisemakuvassa vahvoina elementteinä. Molemmista kuvista on tunnistettavissa paljon jotain tuttua ja samankaltaista, mutta paljon myös eroavaisuuksia.

Lisätietoa: Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

1914, Historian kuvakokoelma (HK10000:2920), Museovirasto, Finna.fi

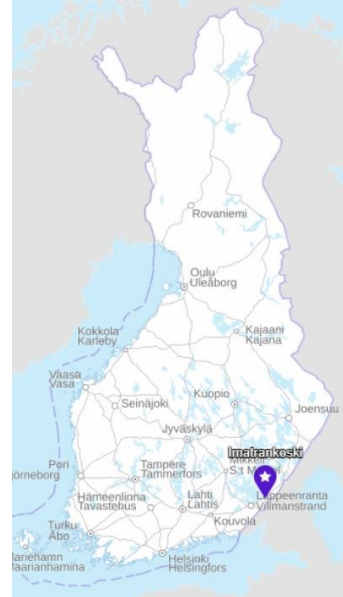

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Billnäs
Kansallismaisema, Pohjan ruukki, Uusimaa

Imatrankoski

Kansallismaisema, Imatrankoski, Etelä-Karjala

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Imatrankosken valjastaminen sähköenergian tuotantoon ja siihen liittynyt voimansiirtoverkon luominen on ollut suurhanke 1920-luvulla. Voimalaitosrakennus ja sen harmaalla graniitilla verhottu säännöstelypato ovat vaikuttavia koskiuoman maisemassa. Voimalan silta on sovitettu samaan klassistiseen asuun kuin voimalakin. Punatiilinen voimalaitos kytkinasemineen on yhä maamme suurin vesivoimalaitos.

Imatrankosken ympärille varhain muodostunut matkailu ja Vuoksen varrelle keskittynyt teollisuus asuma-alueineen ovat jättäneet jälkensä Imatrankosken alueen kulttuurimaisemaan. Seutu on eri aikoina houkutellut matkailijoita. Koskimaisema on puhutellut ja koskettanut myös taiteilijoita. Matkailuun liittyneet vanhimmat rakennukset ovat hävinneet, mutta Valtionhotellin kansallisromanttinen, Usko Nyströmin suunnittelema kivilinna vuodelta 1903 on restauroituna edelleen hotellikäytössä.

Lisätietoa: Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

Kuvapaja, valokuvaaja 1955 (KUVKPV12684:1), Etelä-Karjalan museo, Lappeenrannan museot, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Imatran valtionhotelli
Kansallismaisema, Imatrankoski, Etelä-Karjala

*Pietinen 1934, Historian kuvakokoelma, Valokuvaamo Pietisen kokoelma (HK19670603:25286),
Museovirasto, Finna.fi*

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Imatrankoski
Kansallismaisema, Imatrankoski, Etelä-Karjala

Pallastunturi

Kansallismaisema, Pallastunturi, Lappi

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Ounas–Pallastunturin tunturi- ja kulttuurimaisema on luonnonoloiltaan ainutlaatuista maisemaa, johon liittyy monitasoisia kulttuurisia kerrostumia. Maiseman rungon muodostavat komeat tunturit, jotka näkyvät pyöreä- ja paljaslakisina kauas ympäröiville seuduille. Korkeuserot nousevat alueella jopa 500 metriin, ja tunturien itärinteet ovat pääsääntöisesti länsirinteitä jyrkempiä. Paljailta keroilta avautuvat mittaamattomat näkymät suuripiirteiseen metsä- ja tunturimaisemaan, josta erottuvat useat vesistöt ja suot.

Tuntureita ympäröivät metsät ovat poikkeuksellisen vanhoja ja hyvin säilyneitä. Maisema-alue on osa vanhaa Kemin ja Tornion rajalinjaa, ja aluetta voi pitää saamelaisen poronhoitokulttuurin ja suomalaisen maanviljelykulttuurin monikerroksisena kohtaamispaikkana. Suomalaisesta uudisasutuksesta kertovat järvien rannoille sijoittuneet peräpohjalaiskylät ja kalastuskylät. Matkailun rakenteet edustavan alueen maiseman uusinta kerrostumaa.

Seutu on olennainen osa Suomen luonnonsuojelun historiaa. Ounas–Pallastunturin kansallispuisto perustettiin Suomen ensimmäisten kansallispuistojen joukossa vuonna 1938. Vaellusreitti Pallakselta Hettaan linjattiin vuonna 1934, ja reitin varrella on nykyisin useita kämppiä ja taukopaikkoja. Pallakselle rakennettiin vuonna 1938 funktionalistinen retkeilyhotelli. Hotelli tuhoutui Lapin sodassa, mutta alueelle rakennettiin uusi hotelli 10 vuotta myöhemmin. Tuhoutuneen hotellin historiasta voi lukea sen paikalla olevasta näkyvästä infotaulusta. Ennen tien rakentamista hotellille vuonna 1956 matkailijat kuljetettiin Pallakselle porokyydillä Muoniosta. Nykyisin hotellin yhteydessä on myös laskettelurinne ja luontokeskus.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Matti Poutvaara 1961, Kansantieteen kuvakokoelma (KK5079:10.KITT.6), Museovirasto, Finna.fi

*Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus
Pallastunturi
Kansallismaisema, Pallastunturi, Lappi*

*Hotelli Pallas, Aarne Pietinen Oy, kuvaaja 1938, Historian kuvakokoelma (HK19681123:2358.390),
Museovirasto, Finna.fi*

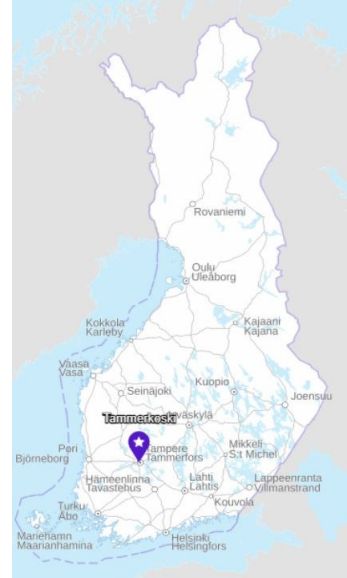

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Pallastunturi
Kansallismaisema, Pallastunturi, Lappi

Tammerkoski

Kansallismaisema, Tammerkoski, Pirkanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Tammerkosken kansallismaiseman arvo perustuu sen teolliseen historiaan. Se on Suomen ensimmäinen ja tunnetuin teollinen kaupunkimaisema. Alueella on ollut myllyjä jo 1500-luvulla, mutta laajamittainen teollisuus on alkanut kehittyä kosken partaalle 1820-luvulta alkaen.

Alueelle rakentui paperi-, tekstiili- ja konepajateollisuutta, josta jäljellä on edelleen lukuisia punatiilisiä tehdasrakennuksia. Sittenmin aluetta on kehitetty alueen historiaa kunnioittaen ja rakennuksia on muutettu muun muassa liike- ja toimistokäyttöön.

Ensisilmäyksellä voisi luulla, että tässä maisemakuvassa ei ole muuttunut mikään sitten vuoden 1970. Mutta muutosta pitääkin hakea koskiuoman ulkopuolelta, kuvan reuna-alueilta. Toisintokuvan nosturi antaa viitteitä kaupungin täydennysrakentamisen suunnista.

Lisätietoa: Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

E.M. Staf 1970, TKA Staf:70:191 kokoelma, Museokeskus Vapriikki, Finna.fi

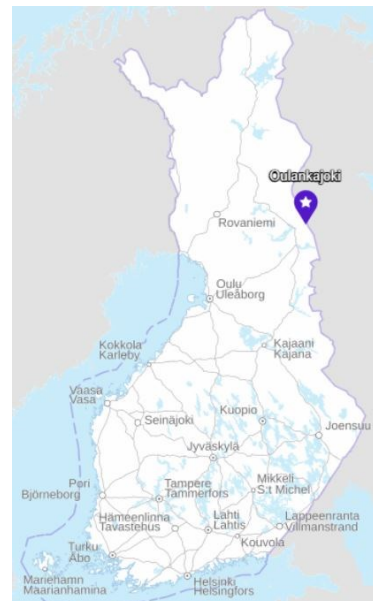

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Tammerkoski
Kansallismaisema, Tammerkoski, Pirkanmaa

Oulankajoki

Kansallismaisema, Oulankajoen kulttuurimaisemat, Pohjois-Pohjanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Oulankajoki virtaa jylhäpiirteisessä vaaramaisemassa Kuusamon koillisosassa. Maisemalle tyypillisiä erityispiirteitä ovat rotkolaaksot, joiden pohjalla joet kulkevat voimakkaasti mutkitellen ja useiden koskien läpi juosten. Joen kanjoni on syntynyt kallioperän murroslaaksoon kahden erityyppisen kivilajin yhtymäkohtaan. Laakson pohjalla on mittavia jääkauden aikana kasautuneita hiekkamuodostumia sekä kallioisia künkäitä.

Kanjoniseinämien ohella jokia ympäröivät korkea puusto ja laajat tulvaniityt. Seudun elinkeinohistoriasta kertovat lukuisat tulvaniityt vanhoine latoineen ja perinteisen heinätalouden synnyttämine lajistoineen. Alueen matkailun historia on pitkä. Ikoninen Kiutaköngäs ja joen muut koskikohdat ovat suosittuja retkeilykohteita. Vanhat metsä- ja porotalouteen liittyneet kämpät on liitetty myös osaksi alueen matkailupalveluita.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

*Pietinen 1936, Historian kuvakokoelma, Valokuvaamo Pietisen kokoelma (HK19670603:29068),
Museovirasto, Finna.fi*

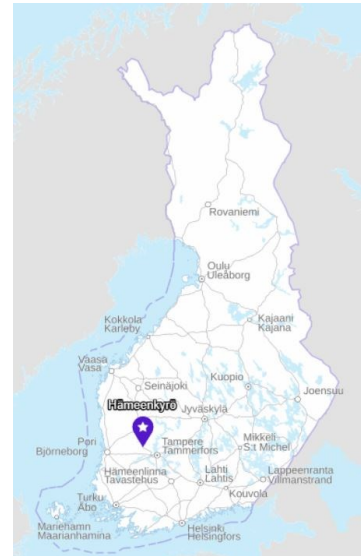
Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Kiutaköngäs

Kansallismaisema, Oulankajoen kulttuurimaisemat, Pohjois-Pohjanmaa

Hämeenkyrö

Kansallismaisema, Hämeenkyrön kulttuurimaisemat, Pirkanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Hämeenkyrön seudun luonnonpiirteiden vaihtelevuus ja monipuolisuus näkyvät edustavasti Hämeenkyrön kulttuurimaisemassa. Kansallismaisemaa hallitsevat Kirkkojärven vesistö, laajat kumpuilevat viljelyalueet sekä metsäiset selänteet. Maisemakuvan monipuolisuutta täydentävät vanhojen talonpoikaistilojen rakennukset.

1950-luvun jälkeen, seudun maiseman agraarisuus, on saanut hieman väistyä uusien asuinalueiden tieltä Hämeenkyrön kirkonkylällä. Tiestö muuttuu ja samalla rakennuksia sekä pieniä rakenteita katoaa maisemasta. Seudun keskeiset maamerkit kirkko ja vanha pappila ovat säilyttäneet kuitenkin maisemakuvassa keskeisen asemansa.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Hämeenkyrö 1950-luvulla. Kuvan omistaa Tapani Ekstam Vilpeen Poika.

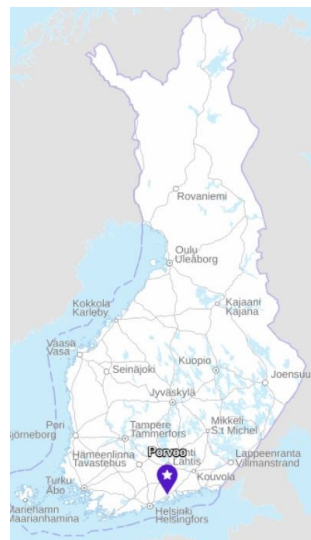

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Hämeenkyrö
Kansallismaisema, Hämeenkyrön kulttuurimaisemat, Pirkanmaa

Porvoo

Kansallismaisema, Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo, Uusimaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo on maisemallisesti monipuolinen kokonaisuus. Kansallismaiseman kulttuurihistoria ulottuu aina kivikaudelle saakka. Seudun asutus on Itäisen Uudenmaan vanhinta. Vanhassa Porvoossa on hyvin säilynyt keskiaikainen asemakaava, katuverkosto ja tonttirakenne. Asemakaavaa leimaa neljä joen suuntaista katua ja jyrkkää rinnettä alas laskeutuvat sivukadut. Kapeiden katujen varsilla pihapiirit rakennuksineen muodostavat tiiviitä asutusketjuja. Alueen rakennuskanta on pääosin 1700-luvulta. Tuomiokirkko, kellotorni, pappila, raatihuone ja muun muassa joenvarren rantamakasiinit ovat Vanhan Porvoon tärkeitä tunnuksia ja maamerkkejä.

Vanhan Porvoon maisemakuva muuttuu hyvin hienovaraisesti ja suurimmat muutokset tapahtuvatkin kasvillisuudessa. Vanha Porvoo sai jo 1936 suojelukaavan, mitä uudistettiin 1967-1975. Asemakaava on luonut vahvan rungon kaupungin korjaus- ja kehittämistoimille.

Lisätietoa rky.fi > Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Helge Heinonen 1960, JOKA Journalistinen kuva-arkisto Helge W. Heinosen kokoelma (JOKAHH8B01_85:2), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbüchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Porvoo
Kansallismaisema, Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo, Uusimaa

Helge Heinonen 1960, JOKA Journalistinen kuva-arkisto Helge W. Heinosen kokoelma (JOKAHH8B01_85:1), Museovirasto, Finna.fi

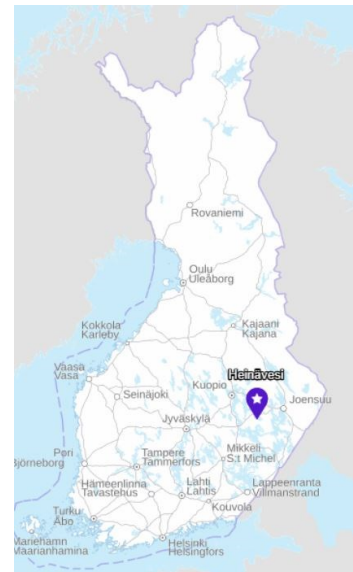

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Porvoo
Kansallismaisema, Porvoonjokilaakso ja Vanha Porvoo, Uusimaa

Heinävesi

Kansallismaisema, Heinävedenreitti, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Heinäveden reitin kansallismaiseman maisemakuva muodostuu lähes luonnontilaisista vesistö- ja ranta-alueista, joita jaksottavat pienimuotoiset rakennetut alueet, kanavat, maatilat viljelyksineen sekä muutamat huvilat. Asutusta ja vesimaisemaa ympäröivät laajat havupuuvaltaiset, hyvin kasvavat metsät. Maisema on suurien korkeuserojen vuoksi hyvin vaihtelevaa. Seutu ilmentää vahvasti suomalaisen sisävesiliikenteen historiaa. Alueella on lukuisia 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa rakennettuja kanavia, joiden kautta höyrylaivaliikenne Kuopiosta Savonlinnaan on kulkenut yli sadan vuoden ajan. Pilpan ja Vihovuonteen kanavien ympärillä on myös puisto sekä kanavanvartijan talo. Pilpasta etelään, lähellä Koukunpolvea on Aino Acktén rakennuttama huvila. Samalla seudulla on myös Juhani Ahon kalamaja.

Pilpan sulkukanavan vesiliikenne on edelleen vilkasta. Sulkumestari ja suluttajat ovat aikojen saatossa tehtävistään poistuneet, nyt kulku saa sujua itsepalveluna. Valokuvaajamme Martina kiipesi maisemakuvaaja Matti Poutvaaran jalanjäljissä myös Heinäveden kirkon kellotorniin. Tornista avautuvat näkymät alleviivaavat seudun perinteistä maisemakuvaa, jossa vesistöt, laajat havumetsät ja asutuskeskittymät luovat maiseman mosaiikin.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ja rky.fi
valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristö

Mattila, J. V., kuvaaja 1929, Historian kuvakokoelma, Matkailun edistämiskeskuksen kokoelma (HK19731119:2224), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Pilpan kanava, Heinävesi
Kansallismaisema, Heinäveden reitti, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo

Matti Poutvaara 1964-1971, Kansantieteen kuvakokoelma (KK5079:23.HEIN.11), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Heinävesi

Kansallismaisema, Heinäveden reitti, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo

Matti Poutvaara 1964-1971, Kansantieteen kuvakokoelma (KK5079:23.HEIN.12), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Heinävesi

Kansallismaisema, Heinäveden reitti, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala ja Pohjois-Savo

Hailuoto

Kansallismaisema, Hailuoto, Pohjois-Pohjanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Hailuodon kansallismaiseman yleisilme perustuu maankohoamisen, meriveden korkeusvaihtelun ja maa-aineksen kerrostumisen synnyttämiin vyöhykemäisiin maisemiin. Seudun perinteinen talonpoikainen rakennusperintö ja 1900-luvun jälkipuoliskon rakennusperintö sekoittuvat paikoitellen monikerroksiseksi asutusmaisemaksi, johon kuuluvat maatilojen pihapiirien kookkaat karjasuojat ja konehallit. Rannoilla on useita kalastusmökkien muodostamia kyliä sekä merenkulkuhistoriasta muistuttavia rakennuksia.

Saaren länsikärjessä sijaitsevassa Marjaniemessä eri-ikäiset kalastusmajat, vanha luotsiasema ja majakka muodostavat avomereen rajautuvan monipuolisen maisemakokonaisuuden. Saaren pohjoisosan hiekkaharjanteilla on kuivia, jäkäläpohjaisia männiköitä, saaren eteläosien maisemissa edustettuina ovat kosteikot, rantaniityt ja soistuvat entiset merenlahdet. Saaren viljelyalueet ja asutus keskittyvät nauhamaiseksi kokonaisuudeksi Kirkkosalmen ja Ojakylänlahden rannoille. Hailuoto on maisema-arvojen lisäksi arvokas myös kulttuuriperinnöltään ja määritetty kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Saaren asuttaminen on alkanut jo 1100-luvulla. Seudun historia on monivaiheinen ja rikas, mutta etenkin 1700-luvun Isovihan perintönä monin paikoin raskas ja koskettava.

Marjaniemen tiilestä v. 1871 rakennettu pyöreä majakka on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan ja loistaa rannan etuoikeutettuna maamerkinä. Majakan ympärillä vanhat kalastusmökit ovat saaneet seurakseen uusia kalastukseen ja merenkäyntiin liittyviä rakennuksia ja muun muassa hotellin. Maankohoaminen muuttaa rantaviivan maisemaa päättäväisesti mutta kuitenkin hillitysti.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Samuli Paulaharju 1912, Kansantieteen kuvakokoelma, Samuli Paulaharjun kokoelma (KK3490:1327), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Marjaniemi
Kansallismaisema, Hailuoto, Pohjois-Pohjanmaa

*Pekka Kyytinen 1961, Kansantieteen kuvakokoelma, Pekka Kyytisen kokoelma (KK5596:37.Y.18),
Museovirasto, Finna.fi*

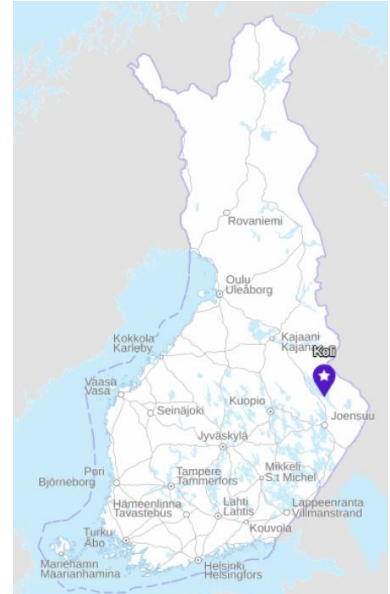

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Marjaniemi
Kansallismaisema, Hailuoto, Pohjois-Pohjanmaa

Koli

Kansallismaisema, Koli, Pohjois-Karjala

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kolin kansallismaisemassa yhdistyvät arvokkaat geologiset piirteet, rikas lajisto ja perinteisten maaseutuelinkeinojen synnyttämät ympäristöt sekä kulttuurihistoriallisesti monitasoinen matkailuperintö.

Maiseman perusrakenne muodostuu kahdesta samansuuntaisesta vaarajonosta ja niiden välissä olevasta järvirikkaasta laaksosta. Yli 200 metrin korkuiset jyrkkäpiirteiset kalliorinteet hallitsevat seudun maisemaa. Jylhän vaarajonon rinnalla Pieliselle avautuu seesteinen maisemakuva laajoine selkineen sekä kapeine harjusaarineen. Sankat koivikot muistuttavat Kolin 1900-luvulle jatkuneesta aktiivisesta kaskiviljelystä.

Koli oli Suomen suosituin matkailukohde jo 1800-luvun lopulla. Alueen maisemista ovat inspiroituneet myös useat taiteilijat, kuten Into Konrad Inha, Juhani Aho, Jean Sibelius, Eero Järnefelt, Akseli Gallen-Kallela ja Pekka Halonen. Myöhemmin Kolin maisemat ovat tulleet osaksi suomalaista valokuvataidetta sekä matkailu- ja maisemakuvastoa. Erityisesti matkailijoiden suosiossa on Ukko-Kolin laki, josta aukeava näkymä Pieliselle on yksi tunnetuimmista ja useimmin ikuistetuista suomalaisista maisemista. Kolin kansallispuisto perustettiin vuonna 1991.

Ensimmäinen matkailumaja, Ylämaja, avattiin Ukko-Kolin huipun tuntumaan Suomen matkailijayhdistyksen toimesta vuonna 1896. Tuolloin raivattiin myös polku satamasta ylös majalle. Ylämajaa laajennettiin useaan otteeseen, mutta se sai väistyä uuden hotellirakennuksen tieltä vuonna 1970. Kolin nykymuotoinen hotelli on valmistunut 1990-luvun lopussa. Valokuvaaja Martina pysähtyi hetkeksi nauttimaan Kolin maisemista 1930-luvun ylämajan päiväkahvien hengessä.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Bonin, Volker von, kuvaaja, Historian kuvakokoelma (HK6532:770), Museovirasto, Finna.fi

*Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus Koli
Kansallismaisema, Koli, Pohjois-Karjala*

Pietinen, kuvaaja, 1936, Historian kuvakokoelma, Valokuvaamo Pietisen kokoelma (HK19670603:29461), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Koli
Kansallismaisema, Koli, Pohjois-Karjala

Sund

Kansallismaisema, Sundin kulttuurimaisema, Ahvenanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Sundin kumpuilevan ja historialtaan tapahtumarikkaan kulttuurimaiseman keskiössä on Ahvenanmaan ainoa keskiaikainen linna, Kastelholma. Se perustettiin 1380-luvulla ja sen kukoistuskautena pidetään Kustaa Vaasan aikakautta 1400-1500 – lukujen taitteissa.

Linnaa on laajennettu ja täydennetty aina 1630-luvulle saakka. Sundin tasapainoista ja vehmasta maisemakuvaa täydentävät useat muutkin kulttuuriympäristön arvorakennukset ja muun muassa Sundin keskiaikainen, 1200-luvun lopussa rakennettu kirkko ja sen ympäristö Läntisen Kirkkosalmen (Västra Kyrksundet) pohjukassa. Rehevä kasvillisuus sulkee aiempia näkymiä, mutta kun maisemaa katsellaan lintuperspektiivistä samat tutut rakenteet löytyvät myös Sundin kirkon ja pappilan ympäristöstä.

Lisätietoa Museovirasto, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

AHVENANMAA, Kastelholmasta.
ÅLAND, Från Kastelholm.
No 376. Ståhlberg, Hifors.

Ståhlberg, K. E., kuvaaja 1890–1899, Historian kuvakokoelma (HK10000:4285), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Sund
Kansallismaisema, Sundin kulttuurimaisema, Ahvenanmaa

Ståhlberg, K. E., kuvaaja 1890–1899, Historian kuvakokoelma (HK10000:4278), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Sund
Kansallismaisema, Sundin kulttuurimaisema, Ahvenanmaa

Hausen, Reinhold, kuvaaja 1880–1920, *Historian kuvakokoelma*, Reinhold Hausenin kokoelma (HK19411231:132), *Museovirasto, Finna.fi*

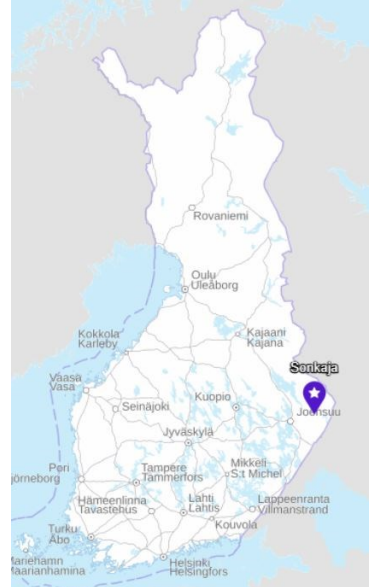
Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Sund

Kansallismaisema, Sundin kulttuurimaisema, Ahvenanmaa

Sonkaja

Kansallismaisema, Pohjois-Karjalan vaarakylät, Pohjois-Karjala

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kansallismaisema Pohjois-Karjalan vaarakylät - Sonkaja, Kirvesvaara ja Hakovaara ovat hyvin säilyneitä esimerkkejä Ilomantsin vaara- ja suomaan perinteisestä kulttuurimaisemasta. Sonkaja on yksi Pohjois-Karjalan vanhimmista kylistä. Sen maiseman keskeisiä piirteitä ovat hyvin säilyneet vanhat rakennukset, viljellyt vaaranlaet ja -rinteet sekä viljelyalan yli aukeavat pitkät näkymät. Myös Kirvesvaara ja Hakovaara ovat säilyttäneet näitä samoja perinteisen astutun ja viljellyn vaaramaiseman piirteitä maatalouden vähenemisestä huolimatta.

Sonkajan vaaramaisemassa on keskeisellä paikalla alueen kylätoimikunnan vuonna 1998 rakennuttama ortodoksinen, osin ekumeeniseen käyttöön tarkoitettu tsasouna, joka mukailee kylässä vuosina 1535–1740 sijainnutta kappelia. Maisemallisen erikoisuuden muodostavat myös kaksi välirauhan aikaan 1940-1941 rakennettua viivytyslinjaa. Viivytyslinja koostuu panssariesteestä ja muun muassa juoksuhaudasta. Linnoituksen kivet oli louhittu Kirvesvaaraan tehdystä louhoksesta. Viivytyslinjan hahmot on vielä tunnistettavissa kasvillisuuden lomasta, puustoisilla reunavyöhykkeillä.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä Museovirasto RKY.

Sivonen, Erkki A., Valokuvaaja 1966, Iloanta Museosäätiö, Iloanta valokuva-arkisto (156:3292), Finna.fi

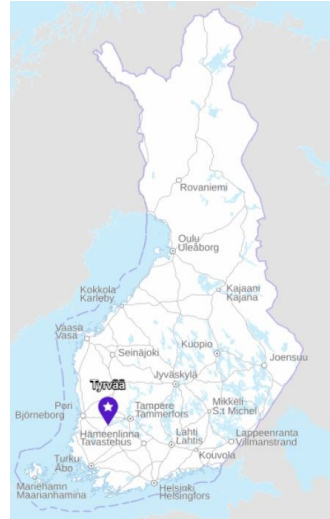

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Sonkaja
Kansallismaisema, Pohjois-Karjalan vaarakylät, Pohjois-Karjala

Tyrvää

Kansallismaisema, Rautaveden kulttuurimaisema, Pirkanmaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kansallismaisema Rautaveden kulttuurimaiseman asutushistoria on pitkä. Kokemäenjoen vesistön rantavyöhykkeet on raivattu viljelyyn jo esihistoriallisella ajalla. Seudun maiseman arvot muodostuvat esihistoriallisesta kulttuurikerrostumasta, eri-ikäisistä kirkoista ympäristöineen, pitkään viljellyistä peltoalueista, vanhoista lautumista ja perinnebiotoopeista sekä mautilojen hyvin säilyneestä rakennuskannasta. Alueella on runsaasti muinaisjäännöksiä sekä monia arvokkaita luontokohteita.

Seudun monet kirkot ovat olleet ja ovat edelleen alueen maiseman keskisiä maamerkkejä. Toisintokvasimme seudun kirkoista kaksi.

Pyhälle Olaville omistettu myöhäiskeskiaikainen kirkko sijaitsee Rautaveteen loivasti laskeutuvalla kallioniemekkeellä. Kirkon rakentamisaikaan 1500-luvun alussa niemeke oli erillinen saari. Kirkon länsipäädyssä on satakuntalaisille kirkoille luonteenomaista kulmatiilinauhoista sommiteltua, porrastettua koristelukuviointia, itäpäädyn tiilikoristelun keskeisenä aiheena on neljästä pyöreästä ruusukomerosta koottu ristimäinen sommitelma. Pyhän Olavin kirkko koki tuhopolton vuonna 1997. Kirkko kunnostettiin ja palautettiin paloa edeltäneeseen ulkoasuunsa vuonna 2000 ja vihittiin uudelleen käyttöön vuonna 2003.

Tyrvään Pyhän Olavin kirkosta lounaaseen, Vammaskosken partaalle valmistui vuonna 1855 tiilestä rakennettu uusgoottilainen ja kaksitorninen Tyrvään kirkko. Kirkon valmistuttua Pyhän Olavin kirkko jäikin välillä sadaksi vuodeksi pois käytöstä aina 1960-luvulle saakka.

Tyrvään kirkon läheisyydestä löytyy myös toinen vaikuttava maisemallinen elementti, Vammaskosken ylittävä graniittinen silta. Kuusiaukkoinen ja 114 metriä pitkä kivililta korvasi paikalla olleen puusillan vuonna 1915. Tämänkin sillan rakennustyötä johti tuon ajan tunnettu sillanrakentaja ja rakennusmestari Valle Anttila. Anttilan töihin olemme tutustuneet tässä kuvaussarjassa myös aiemmin. Hän oli mestarina myös Ilmajoen Röyskälän riippusillan rakentamisessa.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet sekä Museovirasto, valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.

Härö, E., kuvaaja 1970, Rakennushistorian kuvakokoelma (RHO7139:8), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Pyhän Olavin kirkko
Kansallismaisema, Rautaveden kulttuurimaisema, Pirkanmaa

M. L. Carstens, kustantaja 1909, Historian kuvakokoelma, M. L. Carstensenin kokoelma (HK19900208:759), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Tyrvään kirkko
Kansallismaisema, Rautaveden kulttuurimaisema, Pirkanmaa

Matti Poutvaara, Kansantieteen kuvakokoelma (KK5079:22.TYRV.2), Museovirasto, Finna.fi

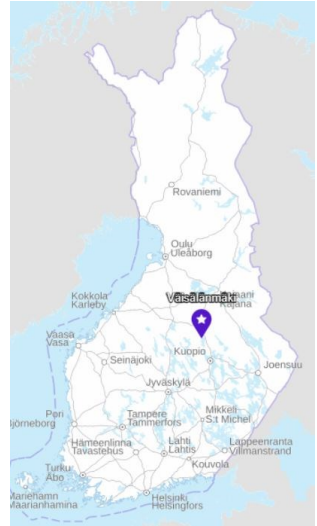

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Vammaskosken silta
Kansallismaisema, Rautaveden kulttuurimaisema, Pirkanmaa

Väisälänmäki

Kansallismaisema, Väisälänmäki, Pohjois-Savo

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Väisälänmäen kansallismaisema Pohjois-Savossa sijoittuu Maaninkajärven ja Onkiveden valtakunnallisesti arvokkaalle maisema-alueelle. Viljelyalat ovat pohjoissavolaisittain poikkeuksellisen laajoja ja avoimia. Seudun yleisin asutustyyppi on hajarakenteinen ranta-asutus, jossa tilakeskukset ovat näkymäyhteyksien päässä toisistaan. Paikoitellen tienvarsimaisemaa luonnehtivat myös asumattomat metsäiset taipaleet.

Alue on pysynyt elinvoimaisena. Historialliset kulttuurikerrokset näkyvät monipuolisesti maisemassa. Väisälänmäki kohoaa Onkiveden maiseman kiintopisteenä. Alueen yhtenäinen rakennuskanta, vanhat pihapiirit, kumpuilevat rinneviljelykset, niityt ja laidunmetsiköt muodostavat eheän ja tasapainoisen kokonaisuuden.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Tapio Heikkilä 2001, Tapio Heikkilän kokoelma.

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Väisälänmäki
Kansallismaisema, Väisälänmäki, Pohjois-Savo

Väisälänmäen Ala-Puurulan talon pihapiiriä. Kuhmu/J. Laitinen, 1988, pohjois-savonmuisti.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Väisälänmäki
Kansallismaisema, Väisälänmäki, Pohjois-Savo

Utsjoki

Kansallismaisema, Utsjokilaakso, Lappi

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Utsjokivarren kulttuurimaisemassa yhdistyvät jokiuoman monipuolisesti vaihteleva luonto, saamelais- ja suomalaiskulttuuri sekä matkailuelinkeinon vaikutus. Joki virtaa syväuurtteisessa laaksossa, jonka taustalla kohoavat ylätasangon loivapiirteiset, pyöreät muodot. Maisemassa vuorottelevat kumpumaastot, kapeat järvet ja pienet lompotot sekä vesistöjä yhdistävät runsaat nivat ja kosket. Idän ja lännen tunturiylängöiltä laskee Utsjokeen useita sivujokia, joiden suulla on usein asutusta. Alueen asutus on harvaa, rannat ovat paikoin jyrkät ja asutukselle suotuisia rantaterasseja on suhteellisen vähän.

Viljelyaukeilla on niiton ja laidunnuksen muovaamia perinnebiotooppeja. Alueella on useita merkittäviä kulttuurihistoriallisia kohteita, kuten postinkulun historiasta kertova vanha postireitti sekä vanhan saamelaisasutuksen synnyttämät kentät. Utsjoen kirkon ympäristö muodostaa yhä arvokkaan maisemallisen kokonaisuuden. Siihen kuuluvat pappila perinnebiotooppeineen, korkealla rantatörmällä sijaitsevat vanhat kirkkotuvat sekä rinteeseen rakennettu kivikirkko. Kirkkotuvilta aukeaa edustavia näkymiä Mantojärvelle ja sen takana kohoavalle pyhälle Ailikastunturille.

Lisätietoa ymparisto.fi > Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Jokinen Eino 1939, Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma (SUK399:3), Museovirasto, Finna.fi

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Utsjoki
Kansallismaisema, Utsjokilaakso, Lappi

Matti Poutvaara 1953, Kansatieteen kuvakokoelma (KK5079:34.UTSJ.18), Museovirasto, Finna.fi

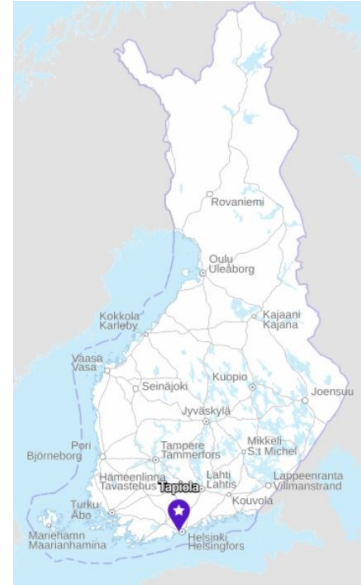

Martina Motzbäuchel 2023, Maiseman muutoksessa mukana kuvakokoelma, MKN Keskus

Utsjoki
Kansallismaisema, Utsjokilaakso, Lappi

Tapiola

Kansallismaisema, Uusimaa

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Tapiolan puutarhakaupunki alkoi rakentua entisen Hagalundin kartanon maille 1950-luvulta lähtien. Se on merkittävä esimerkki toisen maailmansodan jälkeisestä lähiöiden ja asuintalojen suunnitteluideologiasta, jota uuden polven suunnittelijat sovelsivat luodakseen kokonaan uuden kaupunkiyksikön palveluineen ja työpaikkoineen. Kaupungin itäinen ja läntinen osa toteutettiin vapaasti kaartuvien katulinjojen ja elävästi maastoon sommiteltujen rakennustyyppien yhdistelminä. Pohjoinen osa suorakulmaiseen ruutukaavaan perustuvalla ratkaisulla. Tapiolan eri osat liitettiin toisiinsa laajoilla puistovyöhykkeillä. Tapiolaan haluttiin vuonna 1953 julkistetun kilpailuohjelman mukaan luoda sotien jälkeisen englantilaisen civic center -periaatteen mukainen keskus. Tapiolan keskustasta järjestettiin 1954 suunnittelukilpailu, jonka voitti arkkitehti Aarne Ervi. Entisen sorakuopan paikalle rakennettiin suuri keskusallas (1962), jonka rannoille sijoitettiin kirkko ja koulu sekä Ervin suunnittelemat uimahalli (1965), Heikintori (1968) ja hotelli (1974). Keskustan symboliksi valmistui 13-kerroksinen keskustorni siipirakennuksineen 1961 Ervin suunnittelemana. Vuonna 1989 valmistui arkkitehti Arto Sipisen suunnittelema Espoon kulttuurikeskus. Ydin täydentyi kulttuurikeskuksella sekä 2000-luvulla metron myötä uudella liike- ja asuinrakentamisella.

1960-luvun Tapiolan turistiemännistä inspiroituneina, kolme Tapiolan maiseman ystävää, Martina Motzbäuchel (oik), Tapio Heikkilä ja Leena Lahdenvesi-Korhonen tapasivat keskusaltaan äärellä huhtikuussa 2023. Vantterra vuorimänty oli vallannut alkuperäisen kuvauspisteen ja maisemakuva oli täydentynyt hotellilla, mutta sama kuvakulma oli edelleen lähes saavutettavissa. Taustalla maamerkinä kohoaa edelleen keskustorni.

Lisätieto: Museovirasto, RKY.

*Tapiola 1967,
Tapiolan
turistiemäntiä,
valokuvaaja
tuntematon, KAMU
Espoon kaupungin
museo, Finna.fi*

*Tapiola 2023, Leena
Lahdenvesi-
Korhonen, Tapio
Heikkilä ja Martina
Motzbäuchel,
valokuvaaja Jarmo
Wright.*

Tapiola
Kansallismaisema, Tapiola, Uusimaa